

ZOMEREIK

roman

Frans Hoppenbrouwers

Eersel 2009

Woord vooraf bij 'Zomereik'.

Hoewel de historische roman 'Zomereik' die vanaf nu als feuilleton in de Trompetter gaat verschijnen, een vervolg is op 'Vrouwenmantel', kan hij als een op zichzelf staand verhaal gelezen worden. De lezer die ook 'Vrouwenmantel' onder ogen heeft gehad, zal echter meer coherentie en diepgang ervaren.

'Zomereik' vertelt het verhaal van de eerste mensen die zich definitief in de Kempen kwamen vestigen. Dat gebeurde na de Laatste IJstijd, zo'n 8000 jaar geleden, toen het klimaat langzaam maar zeker opwarmde en overleven in deze streek ook 's winters haalbaar werd.

Uit archeologische opgravingen in de Kempen blijkt, dat er 's zomers hier tijdens de Laatste IJstijd gejaagd en verzameld werd door mensen die leefden in wat wij Het Stenen Tijdperk zijn gaan noemen. De winters brachten ze door in grotten in de Ardennen.

De lange, vermoeiende en gevaarlijke voettocht van en naar de Ardennen, ruwweg zo'n 200 kilometer, was vooral voor de vrouwen een zware opgave. Zij moesten immers alle spullen dragen en ook nog op de kinderen letten en het eten koken onderweg. Geen wonder dat met name die vrouwen ernaar streefden in de Kempen te blijven, zodra de winters voldoende aan strengheid hadden ingeboet.

Als 'Zomereik' begint, hebben de twee jonge stellen Myrna en Luib en Berna en Karm de uitdaging aangenomen om als eersten een winter in 'Kemphaanland' door te brengen, met alle risico's die daarbij horen.

ZOMEREIK

1.

De strenge winter liet behoorlijk lang op zich wachten. Daarom kregen Myrna en Luib en Berna en Karm van het volk der Grotters alle tijd om zich voor te bereiden op die met voorspelbare zekerheid te verwachten koude en vooral ook duistere periode. Elke nacht vroomde het al wel een paar graden. Maar dat betekende niets voor de vier pioniers, die hier voor het eerst overwinterden zonder de bescherming van de grotten in het zuiden. De andere leden van het volk der Grotters, die 's zomers in het noordelijk laagland verbleven en 's winters beschutting zochten in het zuidelijk gelegen gebergte, hadden die oude gewoonte trouw gevolgd en waren in het najaar weer vertrokken. Daar, verder naar het zuiden, woonden ze sinds mensenheugenis in natuurlijke grotten. Op die manier waren ze beschermd tegen de vaak ijsselijke noordenwind, de strenge vorstperioden en niet te vergeten de gierende sneeuwstormen en de metersdikke laag sneeuw.

Myrna had tijd genoeg om in haar eentje rond te dwalen in de omgeving van de heuvel, die ze als woonplaats hadden uitgekozen. Al wandelend door de natuur kon ze beter nadenken over alles wat er het afgelopen jaar was gebeurd. En dat was nogal wat.

Allereerst gingen haar gedachten terug naar die nacht, dat ze wakker was geworden van een druppel smeltwater. Die viel kletsend op de stenen vloer bij de ingang van de grote grot waarin ze woonde. Voor haar was dat het teken, dat de winter voorbij was en dat de lente nu snel zou aanvangen. Myrna had een hekel aan het wonen in de grot. Die afkeer deelde ze met nagenoeg alle medebewoners. Ook tweelingzus Berna, moeder Arda, vader Bred en grootmoeder Linda vonden het afschuwelijk. Vooral aan de walm van de eeuwig en altijd brandende vuren hadden ze een hekel. Maar ook aan de stank van mensen die zich zelden wisten in de winter. Het ergste waren nog de eindeloze, grijze dagen en de verveling. Dat ging iedereen op de lange duur danig de keel uit hangen. Bijna alle grotbewoners gingen dan lijden aan een of andere vorm van winterdepressie.

Maar er was nog iets voorgevallen dat Myrna meer dan ooit naar de komst van de lente deed verlangen. Alweer bijna een half jaar geleden was er een jongetje in haar armen gestorven. Per, het zontje van Anca en Wob, leed aan een ongeneeslijke longziekte. Hij hoestte soms zo lang en geweldig, dat hij er bijna in stikte. Myrna had zich op een bepaald moment het lot van de jongen aangetrokken en was daarna nauwelijks nog van zijn zijde geweken. Maar het onvermijdelijke was niet tegen te houden. Het jongetje stierf, zoals iedereen al wel had zien aankomen. Myrna kon zich echter niet bij de feiten neerleggen. 's Nachts had ze vaak nachtmerries. Voor Arda, haar moeder, was dat het bewijs, dat haar dochter bezeten was van het boze oog. Op een dag nam ze haar mee naar de geheime vrouwengrot, waar geen man mocht komen. Daar zette ze Myrna in het geheimzinnige licht dat door een spleet boven in de grot naar binnen kwam. Op wonderbaarlijke wijze viel er toen een klein, roze steentje naar beneden. Het bleef precies voor de voeten van Myrna liggen. Dat was onmiskenbaar een aanwijzing, dat Myrna van het boze oog verlost was. Maar tevens gaf dat aan, dat de geesten haar gunstig gezind waren. Grootmoeder Linda en Berna, de tweelingzus, hoorden dit bericht verheugd aan. Met een gunsteling van de geesten in hun midden konden ze de toekomst met vertrouwen tegemoet zien.

Het was een ware feestdag toen de bewoners van de Rode Grot eindelijk naar het noorden konden vertrekken om de zomer door te brengen bij de oude, vertrouwde heuvel. Die heuvel lag vlakbij een beek in het laagland.

Onderweg sloten zich de bewoners van de Blauwe en de Groene Grot bij hen aan, zodat Myrna en Berna hun geliefden van de vorige zomer, Luib en Karm, eindelijk weer terugzagen.

2 zomereik

Toen ze al een paar dagen, na een inspannende reis van welgeteld dertien dagen, op de plaats van bestemming waren aangekomen, voegden zich ook nog de bewoners van de Gele en de Witte Grot bij hen. Maar dat was geen onverdeeld genoegen. Er ontstond een hevig conflict. Daarbij werd Nurm doodgeslagen, een jongen van een stam uit het verre zuiden, die even op bezoek kwam. Kort na elkaar vertrokken de Gele en de Witte Grotters woedend naar het noorden. Ze gaven luidkeels te kennen, dat ze niks meer met de andere Grotters te maken wilden hebben. Later bleken alle leden van de Gele en de Witte Grot te zijn gestorven aan een of andere vorm van voedselvergiftiging.

Firt, de leider van de stam uit het zuiden, had zelf bedachte speerwerpers meegebracht. Daarmee kon de worp van een speer aanzienlijk verder reiken. Dat kwam de jacht op rendieren en paarden zeer ten goede. Firt bracht overigens ook een drank mee. Het was een mengsel van honing en berkenwater, dat ontzettend lekker was, maar ook licht in het hoofd maakte.

Nadat Nurm was doodgeslagen, voelde Linda, de grootmoeder van Myrna, zich verantwoordelijk voor de moord, die ze in haar ogen had kunnen en moeten voorkomen. Ze was heel erg oud en ze voelde dat haar einde naderde. Enkele dagen later stierf ze dan ook van ouderdom. Na haar dood werd ze, samen met de vermoorde jongen, begraven in de zuidhelling van de heuvel waarop ze woonden. In grootmoeder Linda's kleren vond dochter Arda een eikel die al aan het kiemen was. Ze plantte de eikel op het graf van Linda. Binnen een paar weken groeide daar een teer en piepklein eikenboompje uit.

Intussen waren Myrna, Luib, Berna en Karm twee hechte koppels geworden. Samen met een stel andere jongeren waren ze tot de slotsom gekomen, dat ze voor elkaar bestemd waren. Toen de zomer al over zijn hoogtepunt heen was, kreeg Myrna een van haar wilde ideeën. Ze stelde voor om in het najaar niet terug te keren naar de grotten in het zuiden, maar op de heuvel te overwinteren. De andere jongeren waren het daar roerend mee eens. Bij veel ouders viel dat idee echter niet in goede aarde. Alleen Arda en Bred stemden er mee in, dat hun twee dochters bleven overwinteren op de heuvel, uiteindelijk gesteund door Belia en Toob, de ouders van Luib en door Caja en Uus, de ouders van Karm.

Er werd een half ondergronds onderkomen voor de twee stellen gebouwd. Door iedereen werden ze rijkelijk voorzien van proviand, huiden en allerlei spullen, die ze tijdens de zonder enige twijfel strenge winter hard nodig zouden hebben.

Op een dag, toen ze in haar eentje langs de beek liep en verder het land inging, stuitte Myrna op een grote plek die begroeid was met een sprietig soort gras met grote aren, waarin harde, opvallend grote korrels zaten. Ze verzamelde handenvol van die korrels, stampte ze tot meel en bakte er schijven van op een platte steen, die ze in het vuur had gelegd. Vooral Arda zag al heel gauw in, dat Myrna een belangrijke ontdekking had gedaan. De korrels waren goed te bewaren, zodat ze ook in de winter schijven zouden kunnen bakken. Die waren niet alleen lekker, maar ook heel voedzaam.

Linda, Arda, Myrna en ook Berna waren alom gerespecteerde kruidenvrouwen, die voor bijna elk ziektebeeld een geneeskrachtig kruid kenden. Ook ten aanzien van kruiden voor de voedselbereiding kon niemand van de Grotters hen iets wijsmaken. Vooral Myrna, meer nog dan Berna, zou die traditie in de familie moeten voortzetten. Een voordeel was, dat ze in de gunst stond van de geesten. Op die manier had ze de gave gekregen om te kunnen voorspellen waar een kudde rendieren of paarden op een bepaald moment zou passeren. Met het oog op de jacht was dat een grote zegen. Samen met de door Firt uitgevonden speerwerper zorgde dat ervoor, dat er altijd vlees in overvloed was.

Myrna stond, zoals zo vaak in die tijd, bij de beek en overdacht de gebeurtenissen van het afgelopen jaar met een gevoel van weemoed. Meer dan ze wilde toegeven miste ze haar ouders, Arda en Bred. Samen met haar tweelingzus Berna had ze een goede tijd gehad bij haar ouders. Haar moeder had haar ingewijd in de vrouwelijke zaken en haar vader had haar vertrouwd gemaakt met de kenmerkende geur, het taalgebruik en bepaalde gewoonten van de mannen. In de omgang met haar levensgezel Luib plukte ze daar nu al de vruchten van.

Al geruime tijd voelde Myrna, dat er iets veranderd was in haar lichaam. Ze was wat sneller moe en 's morgens was ze nogal eens misselijk. Van de andere kant waren er ook prettige gevoelens, met name voldoening. Natuurlijk beseftte Myrna wat dat betekende, maar ze wilde er niet met de anderen over praten, voordat ze zekerheid had.

“Nog een paar dagen,” dacht ze. “dan moet ik het er toch eens met Berna over hebben.”

Terwijl ze daar stond te dagdromen werd haar blik getrokken door een beweging op een lage heuvel. Boven op de top stond een zwarte wolf die uitkeek over de vlakte, alsof hij voor het eerst de omgeving verkende. Even later verhief hij zijn stem om zijn eenzaamheid of zijn vreugde uit te galmen over de streek. Een paar minuten later kwam er een andere wolf naast hem staan, waarschijnlijk een wolvin. Ze likte de snuit van de wolf en kwispelde heftig met haar staart.

Volkomen geobsedeerd door het schouwspel bleef Myrna minutenlang staan kijken naar de twee dieren. Ze voelde haar hart bonzen in haar keel. Op dat moment herinnerde ze zich de wolvendroom die ze een paar maanden geleden had gehad. In diezelfde nacht had haar zus Berna vreemd genoeg over paarden gedroomd. Aan hun moeder Arda en grootmoeder Linda hadden ze om uitleg gevraagd over die dromen, maar beide vrouwen moesten het antwoord schuldig blijven. Linda had wel beloofd, dat ze zou proberen de zin van beide dromen te achterhalen. Maar door haar dood was daar niets meer van gekomen.

Duidelijk was in ieder geval, dat Berna zich zeer aangetrokken voelde tot paarden en Myrna tot wolven.

Pas toen beide wolven zich omkeerden en aan de andere kant van de heuveltop verdwenen, kwam Myrna weer tot zichzelf. Ze trilde over haar hele lijf en de koude rillingen liepen haar over de rug. Op de terugweg naar huis zag ze vanuit het noordwesten een loodgrijze lucht op zich afkomen. Nog voordat ze thuis was, begon het te sneeuwen. Het waren zware vlokken die traag naar beneden zeilden en als witte vlinders neerstreken op de grond en daar bleven liggen. De winter was nu echt begonnen.

Myrna trof Berna alleen thuis. Luib en Karm zwierven weer eens ergens door het veld, altijd op zoek naar het een of ander. Dat was hun lust en hun leven. Nu ze Berna alleen voor zich had, nam Myrna de gelegenheid te baat om, wat eerder dan de bedoeling was, met haar te praten over haar vermoeidheid en misselijkheid in de ochtend.

“Het zou me niet verwonderen als ik zwanger was,” viel ze met de deur in huis.

Berna keek haar aan en begon te lachen.

“Dan kunnen we elkaar de hand geven, denk ik,” antwoordde ze. “Ik voel me al een hele tijd moe en ik ben misselijk bij het opstaan.”

Aangedaan vielen de zussen elkaar in de armen en wreven de rechterwangen tegen elkaar. Voor hen was dat zowat de uiterste blijk van waardering en medeleven.

Myrna kon het niet laten over de twee wolven te beginnen, die ze op de heuveltop had gezien en gehoord.

“Mogelijk blijven ze hier,” zei ze. “Ik zou willen dat ze in deze buurt een hol vonden en verder uitgroeven, zodat de wolvin er in het vroege voorjaar een nest jongen zou kunnen werpen. Dan zouden we het proces van de voortplanting van nabij kunnen volgen. Wie weet is dit het begin van de verklaring van de droom die ik een paar maanden geleden had. Weet je dat nog?”

“Natuurlijk weet ik dat nog,” zei Berna. “Ik had diezelfde nacht een vreemde droom over paarden.”

Op dat moment kondigden Luib en Karm hun terugkomst aan. Hun hoofd en schouders zaten helemaal onder de sneeuw. Druk pratend en luid stommelend kwamen ze binnen. Daar hadden ze dan ook alle reden toe. In een moerasbos, nogal ver van huis, ergens in het westen, hadden ze een drietal bevers gestrikt. De vrouwen namen de buit dankbaar aan. Ook lieten ze bewondering blijken. Het was immers algemeen bekend, dat bevers zich zeer moeilijk lieten vangen.

“Vanavond eten we geroosterd bevervlees,” besliste Myrna.

“De waterafstotende huiden komen in ieder geval ook uitstekend van pas,” zei Berna en ze gaf Myrna snel een knipoog. Maar dat was Luib niet ontgaan.

“Is er iets?” vroeg hij.

“Hoezo, is er iets?” zei Myrna. “Ik heb vanmiddag een stel wolven gezien, als je dat bedoelt.”

“Wolven?” riepen de twee mannen. “Daar moeten we dan snel iets aan doen.”

“Als je dat maar uit je kop laat,” zei Myrna. “Ik wil niet dat je die dieren lastig valt. Ze doen geen mens kwaad en daarbij zijn het mijn lievelingsdieren. Misschien vinden ze hier in de buurt een hol en krijgen ze in het voorjaar jongen. Dat zou ik geweldig vinden.”

“En intussen vreten zij onze prooidieren op of nog erger,” zei Luib. “We zullen het van de winter toch al moeilijk genoeg krijgen om voor vers vlees te zorgen. Concurrenten kunnen we daarbij niet gebruiken.”

“Mannen kunnen niets anders dan vernielen of vernietigen,” zei Myrna pinnig. “Ik wil niet dat je die wolven ook maar een haar krenkt.”

“Zoek het dan zelf maar uit, als je alles beter weet,” barstte Luib plotseling los. “Ik laat me niet langer door jou op mijn nummer zetten, knoop dat maar goed in je oren.”

Woedend draaide hij zich om en verliet het woonhol, op de voet gevolgd door Karm.

“Volgens mij ben je nu toch iets te ver gegaan met je laatdunkende opmerkingen over mannen,” zei Berna. “Ik heb Luib nog nooit zo kwaad gezien. Ook Karm was behoorlijk op zijn tenen getrapt. Voorlopig zul je al je energie nodig hebben om het weer goed te maken met Luib, want ik weet hoe koppig hij kan zijn. En in dit geval kan ik hem geen ongelijk geven.”

Myrna keek haar tweelingzus schuld bewust aan en beet op haar onderlip.

“Ik zal toch eens moeten leren om wat minder scherp uit de hoek te komen. Dat is nu al de derde keer dat we de laatste dagen op die manier ruzie hebben. Misschien komt het wel omdat ik zwanger ben.”

“Wij hebben daar anders helemaal geen last van,” zei Berna. “Karm en ik zijn juist heel aardig tegen elkaar. Bovendien moet je niet alles op je zwangerschap schuiven. Het is geen ziekte. Dat hoor jij toch te weten.”

“Ik zou maar gauw naar Luib toe gaan om het goed te maken,” zei Berna. “Als je zoiets te lang laat doorkankeren, wordt het alsmaar erger en moeilijker uit te praten.”

Myrna knikte. Zonder nog een woord te zeggen liep ze naar haar eigen woonhol, dat voor de helft in de heuvel was uitgegraven en naast dat van haar zuster lag.

Toen Myrna door de ingang naar binnen wilde gaan, hoorde ze Luib en Karm op gedempte toon praten. In een eerste opwelling wilde ze de twee afluisteren, maar ze bedacht, dat het geen pas gaf om wie dan ook af te luisteren. Zeker niet je levensgezel en de levensgezel van je zuster. Resoluut stapte ze binnen in het halfduistere vertrek. Luib en Karm zaten bij het houtvuur en prutsten onder het praten wat aan een boog en een paar pijlen. Ze voelden zich blijkbaar betrappt, want ze deden pogingen om de boog zo snel mogelijk weg te moffelen. Toen dat in de gauwigheid niet lukte, stonden ze op en liepen zonder een woord te zeggen naar buiten.

Myrna stond een paar seconden perplex. Zo kende ze haar Luib niet. Toen viel haar oog op het leren zakje, waarin ze haar giftige kruidenmengsels bewaarde. Die waren zorgvuldig gerangschikt naar mate van giftigheid en gebruik. In één oogopslag zag ze, dat het zakje met het vette extract van de wolfswortel verdwenen was. Er ging haar een licht op.

Alweer een paar jaar geleden had grootmoeder Linda haar uitvoerig verteld over de werking van dit kruid. Het is een behoorlijk uit de kluiten gewassen plant met prachtige, gele bloemen, die aan de muts van een elf doen denken. Maar schoonheid bedriegt in dit geval. Wolfswortel behoort tot de giftigste planten die er bestaan. Het tot zelf verwerkte extract van de wolfswortel wordt op pijlpunten gesmeerd, voordat de jagers op wolvenjacht gaan. Wordt een wolf door zo'n geprepareerde pijl geraakt, dan sterft hij binnen een paar uur een pijnlijke dood. Grootmoeder Linda had Myrna uitdrukkelijk gewaarschuwd voor het giftige goedje.

”Zelfs als je een paar bladeren plukt van de wolfswortel kunnen er op je vingers en je handen lelijke zwellingen ontstaan, waar je dagen last van hebt,” had ze gezegd. “Bij het geringste inwendige gebruik verlamt eerst je tong en even later kun je al niet meer slikken.”

Myrna herinnerde zich dat ze een paar weken geleden iets over de werking van wolfswortel aan Luib had verteld. Ze had hem het zakje met de zelf zelfs laten zien.

Ze kon zich wel voor het hoofd slaan. De zelf van de wolfswortel in handen van een onervaren iemand als Luib, dat vroeg om problemen.

Myrna trok gauw een warme jas aan en ging naar het onderkomen van Berna en Karm.

Buiten was het intussen aardedonker geworden, maar het sneeuwen ging in alle hevigheid verder. Voordat ze aankwam bij Berna, zat ze al helemaal onder de vlokken.

Berna en Karm waren bij het haardvuur bezig met het villen van de bevers. Zeer zorgvuldig sneed het vlijmscherpe benen mesje door de plekken waar de vacht los moest komen van het vlees. Berna was daar zeer bedreven in. Het was belangrijk dat de vacht zo min mogelijk beschadigingen opliep, want ze gold als kostbaar en kon, mits goed geprepareerd, voor veel doeleinden gebruikt worden.

Toen Myrna binnenkwam, keek Berna niet eens op van haar werk, zozeer was ze met haar gedachten bij het karwei. Karm stond toe te kijken en knikte alleen maar ter begroeting.

“Is Luib niet hier?” vroeg Myrna verwonderd. Er klonk grote ongerustheid door in haar stem.

“Die is een tijdje geleden al naar jou toe gegaan, tenminste dat idee had ik,” zei Karm.

“We vonden het weer te slecht om buiten te blijven. Ik snap niet...”

“Wat moet hij met dit weer in 's hemelsnaam buiten?” vroeg Berna.

“Ik heb wel een idee,” zei Myrna. “Kom, we gaan hem zoeken.”

“Zouden we dat wel doen?” vroeg Berna. “Misschien wil hij dat helemaal niet. Ik denk dat het beter

is, als je hem met rust laat.”

“Als jullie niet meegaan, dan ga ik wel alleen,” zei Myrna kribbig. “Ik los mijn zaken zelf wel op.”

Ze keerde zich om en verdween.

“Wat heeft die opeens?” vroeg Karm.

“Ach, laat maar,” zei Berna.

Ze stond op en kwam naar Karm toe.

“Het wordt tijd dat ik je iets vertel waar je blij om zult zijn. Myrna en ik verwachten allebei een kind. Wellicht doet ze daarom zo kribbig.”

Het duurde even voordat het tot Karm doordrong. Maar toen het eenmaal zover was, begon zijn gezicht te stralen. Hij liep naar Berna toe en legde zijn wang tegen de hare.

“Hoe lang weet je het al?” vroeg hij.

“Hooguit een paar weken. Vanmiddag hebben Myrna en ik het elkaar ook pas verteld.”

“Wat zal Luib blij zijn,” zei Karm. “Ik weet dat hij gek is op kinderen, dat heeft hij me een paar dagen geleden nog gezegd toen we samen op jacht waren.”

“Zullen we mee gaan zoeken?” vroeg Berna.

Karm knikte alleen maar. Ze schoten allebei iets warmes aan en renden naar buiten.

Het sneeuwde nog steeds erg hard en er was ook een felle storm opgestoken. De ijzig koude sneeuwvlokken sloegen hen in het gezicht. Ze hadden hooguit een paar meter zicht.

“Heb jij enig idee in welke richting we moeten zoeken?” schreeuwde Berna.

“Wat zeg je?”

“Waar moeten we naar toe?”

“Weet ik veel. Gewoon, op goed geluk.”

In de veronderstelling dat Karm de heuvel was afgedaald en naar de beek was gelopen, iets wat ze zelf ook altijd deed als ze even alleen wilde zijn, gleden en glibberde Myrna intussen naar beneden. Ze moest alle moeite doen om overeind te blijven. Het idee dat Luib op wolvenjacht was gegaan, had ze al gauw uit haar hoofd gezet. Met dit slechte weer zochten zelfs wolven de beschutting van een hol of van een paar dichte struiken. En daar waren ze niet op te sporen.

Daar waar het kon op de glibberige helling bleef Myrna telkens even staan, hield beide handen voor haar mond, riep zo hard als ze kon de naam van Luib en luisterde dan hoopvol of ze antwoord kreeg. Maar ze hoorde alleen het geloei van de wind.

Toen ze aan de voet van de heuvel was gekomen, begon het minder hard te sneeuwen en vijf minuten later hield het helemaal op. Opeens brak de maan voor een moment door de wolken. Dat gaf Myrna de kans om uit te kijken naar sporen van Luib, tenminste voor zover die niet waren ondergesneeuwd. Maar er was geen voetafdruk van hem te bekennen.

Op dat moment hoorde ze Berna en Karm haar naam roepen.

“Hier, hier ben ik,” schreeuwde ze terug.

Weer brak de maan door het wolkendek en nu voor langere tijd. Vaag kon ze de gestalten van Berna en Karm onderscheiden, die zo snel als ze konden de heuvel afdaalden en naar haar toe kwamen.

Hijgend van inspanning bereikten Karm en Berna eindelijk de voet van de heuvel. Ze keken Myrna aan en haalden toen moedeloos de schouders op.

“Wie weet waar hij uithangt,” zei Berna. “Op deze manier kunnen we de hele nacht wel blijven zoeken.”

“Hoe komen jullie eigenlijk op het idee dat Luib de heuvel is afgedaald?” vroeg Karm. “Ik veronderstel dat hij naar boven is geklommen en ergens op de top staat of zit. Ik weet dat hij daar zo nu en dan graag voor een tijdje alleen is.”

Ze keken alle drie tegelijkertijd naar boven. Beschenen door de maan die zich nu onafgebroken liet zien, tekende zich op de top van de heuvel een gestalte af als een smalle, donkere vlek.

“Zou dat Luib wel zijn?” vroeg Berna zich hardop af.

“Natuurlijk is dat Luib,” zei Karm. “Doordat zijn lijf scherp afsteekt tegen lucht, lijkt hij veel groter dan hij in werkelijkheid is.”

“Ik denk dat ik beter in mijn eentje naar hem toe kan gaan,” zei Myrna. “Ik heb het een en ander goed te maken en daar heb ik geen anderen bij nodig.”

“Toch zullen wij voorzichtigheidshalve een beetje in de buurt blijven,” opperde Berna. “Stel je voor dat het toch iemand anders is dan Luib...”

“Wat haal je nou weer in je hoofd?” zei Karm wat bits. “Wie zou hier nou nog meer kunnen zijn dan wij en Luib?”

“Weet ik veel,” kaatste Berna terug. “Misschien iemand van het volk van Noek en Anta. Van die oermensen kun je alles verwachten. Mogelijk komen ze vanuit het noorden naar hier om de winter door te brengen.”

“Hoe had je dat gedacht?” zei Karm, “in een tent of zo? Daarin komt zelfs een oermens dit soort strenge winters niet door.”

“Nou, genoeg gesteggeld,” kwam Myrna tussenbeide. “Ik ga er zondermeer vanuit dat het Luib is. Hij staat daar te wachten tot ik een teken van goede wil wens te geven. En mocht het iemand anders zijn, dan zie ik wel weer. Tot straks.”

Zonder een antwoord af te wachten, begon Myrna de heuvel te beklimmen, de twee verbaasd achterlatend.

De heuvel op kostte haar nog meer inspanning en moeite dan de heuvel af. Telkens slipten haar voeten weg op de besneeuwde grond. Ze dreigde vaak zelfs een eind naar beneden te glijden. Op haar tanden bijtend hield ze vol, want een doorzetter was ze altijd al geweest.

Zo nu en dan verdween de maan weer achter een wolk en op die momenten zag ze geen hand voor ogen. Zuiver op de tast, klimmend met handen en voeten, won ze meter voor meter terrein.

Om de een of andere onverklaarbare reden moest ze opeens aan Noek en Anta denken, de twee grote, breedgeschouderde mensen, waarover grootmoeder Linda zich jaren geleden had ontfermd. Het waren toen nog kinderen, die blijkbaar door hun stam in de steek waren gelaten. Ze werden gevangen genomen door leden van de Gele en de Witte Grot, die hen als slaaf en sloof wilden gebruiken. Maar daar had grootmoeder Linda snel een eind aan gemaakt. Waarschijnlijk omdat Noek en Anta zichtbaar afstamden van de oermensen, die hier en daar spottend en met minachting 'De Kinnebakken' werden genoemd, omdat ze een opvallend grote onderkaak hadden, meenden de lui van de Gele en de Witte Grot, dat ze met de twee kinderen doen konden wat ze wilden.

Stel je voor dat daar boven op de heuvel een overlevende van de Gele of de Witte Grot of een zogenaamde “Kinnebak” haar met de knots in de hand stond op te wachten...

Maar Myrna vermande zich en zette ploeterend en glibberend haar tocht voort. Toen ze opkeek was ze zo'n tien meter van de top verwijderd. De gestalte stond nog steeds op dezelfde plek, onbeweeglijk als een standbeeld. Aan de kleren te zien was het Luib, maar zekerheid had ze nog

steeds niet. Het was in ieder geval geen 'Kinnebak', daar was de gestalte te slank en te klein voor.

Waarschijnlijk omdat hij iets meende te horen, draaide de man zich om en keek in haar richting. Het was wel degelijk Luib.

In tegenstelling tot wat Myrna gehoopt had, kwam hij niet meteen naar haar toe. Twijfelend bleef ze waar ze was, vast van plan om te wachten totdat hij haar te hulp zou schieten. Zwijgend stonden ze daar, tien meter van elkaar verwijderd en zonder aanstalten te maken om toenadering te zoeken. Twee stijfkoppen op een heuvel, allebei overtuigd van hun gelijk, te trots om ook maar een duimbreed toe te geven, zo leek het wel.

Het duurde even voordat er uiteindelijk beweging kwam in die merkwaardige situatie. Als op een afgesproken teken begonnen de twee gestalten zich naar elkaar toe te begeven. Dat liep uit op een heftige omhelzing, waarbij ze de rechterwangen stevig tegen elkaar wreven.

“Zullen we naar huis gaan?” stelde Myrna voor.

Elkaar ondersteunend zochten ze hun weg over de heuvel naar hun half ondergrondse onderkomen, waar het vuur gelukkig nog brandde. Myrna gooide er wat extra houtblokken bij, waarna ze hun natte kleren uitrokken en droge aan deden. Toen nestelden ze zich dichtbij het vuur.

“We moeten hoognodig eens praten,” zette Luib het ritueel van verzoening voort.

“Waar we het over moeten hebben is wel duidelijk,” zei Myrna. “Wat deed je daar eigenlijk, boven op de heuvel?”

“Nadenken,” antwoordde Luib zonder aarzelen, “nadenken over ons en over mijn ouders en mijn zus Nana. Ik mis hen de laatste dagen meer dan ik voor mogelijk had gehouden. Terwijl ik daar boven op de heuvel stond, realiseerde ik me plotseling dat er in de wijde omtrek, misschien wel dagreizen ver, geen andere menselijke wezens in de buurt zijn. Alleen wij met z'n vieren. Dat benauwde me eerlijk gezegd een beetje.”

“Wij zijn niet met zijn vieren, maar met zijn zessen,” zei Myrna plompverloren.

“Wat is dat nou weer voor onzin,” zei Luib wat geïrriteerd.

“Ik bedoel dat Berna en ik een kind verwachten,” zei Myrna bijna fluisterend en vleide zich tegen Luib aan.

Een paar seconden bleef het stil. Toen kwam Luib met een ruk overeind en keek Myrna bijna bestraffend aan.

“Hou je me nu voor de gek?”

“Dit is niet iets om grapjes over te maken,” stelde Myrna hem gerust. “Vanmorgen hebben Berna en ik het aan elkaar verteld. Ergens in het voorjaar zullen de kinderen geboren worden, als alles goed is.

Op dat moment bewoog het doek voor de ingang en stak Karm zijn hoofd naar binnen.

“Berna nodigt jullie uit voor het eten. Lekker vers bevervlees.”

Liever waren Luib en Myrna nog wat alleen gebleven, maar het was nu eenmaal de regel, dat je een gebaar van gastvrijheid nooit of te nimmer mocht afwijzen. Ze stond op het punt Luib te vragen, waarom hij het zakje met wolfswortel weggenomen had, maar op datzelfde moment zag ze het op de grond liggen. Luib was blijkbaar helemaal niet van plan geweest om het goedje te gebruiken. Het leek Myrna verstandig om er niet meer over te beginnen.

Ook Luib had graag nog wat verder willen praten over de gebeurtenissen van die dag. Maar voorlopig zou hij geduld moeten hebben. Hij was natuurlijk ook op de hoogte van de wetten der gastvrijheid: als iemand je uitnodigde om binnen zijn 'vuurkring' te komen, mocht je dat onder geen beding weigeren. Dat was een van de sociale regels die ontstaan waren in de tijd, dat hun volk het hele jaar in een grot doorbracht, zodat je elkaar voortdurend op de lip zat en elk vonkje voldoende was om het vuur van de ruzie te doen oplaaien. Een gebaar van gastvrijheid beantwoorden, voorkwam vaak dat er ondergronds vuurtjes bleven smeulen.

Ze deden snel wat warmere kleren aan en gingen naar de buren. Buiten zagen ze dat de lucht was opgeklaard. In de donkere koepel van de lucht fonkelden de lichtjes van ontelbare sterren. Een paar minuten bleven ze bewonderend staan en genoten van het overweldigende schouwspel. Maar de kilte maakte daar gauw een eind aan.

Berna en Karm hadden niet alleen het bevervlees smakelijk gekruid en daarna geroosterd boven het vuur, maar ze hadden zich ook uitgesloofd om er een feestmaal van te maken. Berna had zelfs kans gezien om in die korte tijd nog een aantal knapperige schijven te bakken. Myrna had haar een paar weken geleden een ruime kom vol grote graskorrels gegeven, die je fijn kon stampen met een steen, zodat je een grof soort poeder kreeg.

“Als we nu ook nog wat van die lekkere drank hadden, dan zouden we ze echt eens feestelijk kunnen ontvangen,” had Berna tegen Karm gezegd.

“Dan vragen we toch of Myrna wat gaat halen, als ze straks hier zijn,” zei Karm. “Ik ben ervan overtuigd dat ze dat met plezier zal doen. Zeker als ze ziet wat voor moeite wij gedaan hebben om hen een dergelijke maaltijd voor te zetten.”

Luib en Myrna waren inderdaad aangenaam verrast, toen ze in het onderkomen van Berna en Karm aankwamen. Zich in de handen wrijvend schoven ze aan op de boomstam bij het vuur en knabbelde aan een nog warme schijf, die Berna hen bij hun aankomst aangereikt had.

“Lekker,” zei Myrna. “Net goed gebakken, knapperig en geurig. Mijn compliment.”

Berna deed net of ze het niet hoorde. Maar ondertussen was ze verguld met het compliment van haar zus.

“Ik vind die schijven ook heerlijk,” zei Luib. “Maar eigenlijk hoort daar dat drankje van jou bij, Myrna.”

“Goed idee,” zei ze, “ik ga meteen wat halen.”

Toen Myrna weg was, kon Berna het niet nalaten om Luib aan te spreken over de situatie.

“En wat vind je ervan dat wij allebei in verwachting zijn?” vroeg ze.

Luib keek voor zich uit en wachtte met zijn antwoord. Hij had tijd nodig om de juiste woorden te vinden.

“Ik kan natuurlijk zeggen dat ik ontzettend blij ben en in feite is dat ook zo. Maar ik heb toch ook mijn bedenkingen,” zei hij bedachtzaam. “Het is natuurlijk een prachtig vooruitzicht, dat we hier straks met z'n zessen zullen wonen. Maar zover zijn we nog niet. We moeten eerst maar eens zien dat we deze winter doorkomen. Zijn wij met zijn vieren taai en vindingrijk genoeg om alle problemen, die zeker nog zullen komen, het hoofd te bieden? Zullen de voeselvorraden toereikend zijn? Zullen we alle vier gezond blijven?”

“Stel je de zaken nu niet wat al te somber voor?” vroeg Karm. “Tot nog toe is alles vlekkeloos verlopen en ik zie niet in...”

Op dat moment kwam Myrna terug met een houten beker, tot aan de rand gevuld met de honingbosbessen drank.

“Waar hebben jullie het over?” vroeg ze achteloos.

“Luib maakt zich een beetje zorgen over de toekomst,” zei Berna. “Hij zegt dat we er nog niet zijn met de winter. Er kan nog van alles mis gaan.”

Myrna keek Luib aan en knikte toen.

“Daar heeft hij groot gelijk in,” zei ze. “Ik zie graag dat een man zich verantwoordelijk voelt voor zijn gezin.”

“Nu we toch op dat punt zijn aangeland, wil ik het nog eens over die wolven hebben,” zei Luib.

“Het liefst zou ik ze zo snel mogelijk uit de weg ruimen, maar ik weet dat het jouw lievelingsdieren zijn, Myrna. Daarom lijkt het me vanzelfsprekend dat jullie, jij en Berna, nooit meer ongewapend ons onderkomen verlaten. Als je in de beek water gaat halen, bessen gaat plukken, wortels, knollen of kruiden gaat zoeken, of wat dan ook, jullie zorgen ervoor dat je pijl en boog of een speer bij je hebt. Jullie moeten je in alle omstandigheden kunnen verdedigen. Bijvoorbeeld als een wolf je aanvalt. Maar er zijn nog andere dieren dan wolven die niet te onderschatten zijn. Vanmorgen hebben Karm en ik de sporen gezien van een bruine beer. De sporen waren weliswaar een paar weken oud en de beer houdt nu ongetwijfeld zijn winterslaap ergens in een hol, maar hij huist hier wel in de buurt. Bij wat zachter weer kan hij onverwacht tevoorschijn komen en iemand van ons aanvallen. Geen gedrag is minder voorspelbaar dan dat van een hongerige beer.”

“Als het om een beer gaat, heb je niet veel aan pijl en boog,” zei Berna. “In zo'n geval zou ik liever een speer bij de hand hebben.”

“Als je maar zorgt dat je altijd gewapend bent,” zei Luib. “Ga er bij voorkeur met z'n tweeën op uit en kijk altijd goed uit je doppen.”

“Ik ben er blij om, dat je de wolven met rust laat,” zei Myrna. “Grootmoeder Linda heeft me vaak verteld, dat al die gruwelijke verhalen over wolven in veruit de meeste gevallen uit de lucht gegrepen zijn. Maar dat neemt niet weg, dat we jouw waarschuwing serieus moeten nemen. Ik stel je bezorgdheid zeer op prijs.”

Ze boog zich naar hem toe en vleide haar rechterwang tegen de zijne, iets wat een paar nooit deed in het bijzijn van anderen. Daarmee doorbrak ze een taboe van de Grotters, dat al sinds mensenheugenis bestond. Maar Karm en Berna stoorden zich er niet aan. Ze voelden zich alle vier zo nauw met elkaar verbonden, dat een taboe als dit totaal geen betekenis meer had.

Ze aten van het vlees, namen nog een schijf en dronken om beurten uit de beker, totdat hij leeg was. Het was al diep in de nacht toen Luib en Myrna teruggingen naar hun eigen onderkomen. Warm toegedekt door dikke vachten en beschenen door het altijd brandende vuur, vielen ze innig verstrengeld in slaap.

Na de korte maar hevige sneeuwbuï van de vorige dag – al bij al had ze maar een paar uur geduurd – was de lucht opgeklaard en had de winter definitief zijn intrede gedaan. Het vroom 's nachts dat het kraakte, maar ook overdag bleef de strenge vorst aanhouden, week in week uit. Nu kwam het er voor de twee stellen op aan om te bewijzen, dat ze hun mannetje stonden. Ondanks het feit dat hun houtvuur dag en nacht bleef branden - daar zorgden Myrna en Berna angstvallig voor - drong de kou steeds verder door in hun onderkomen. Ze bleven daarom zo dicht mogelijk bij het vuur en droegen kleren die veel bescherming boden. Nu pas drong het echt tot hen door, hoe belangrijk het was geweest, dat de anderen, die weer naar de grotten in het zuiden waren vertrokken, hen van alles hadden voorzien, van voedsel tot kleding. Maar ze hadden ook gezorgd voor voldoende hout, zodat ze wat dat betreft de winter zonder al te grote zorgen door konden komen. Vooral de twee vrouwen zagen het belang in van dat alles. Maar nu de winter venijnige trekken begon te vertonen, realiseerden ook de mannen zich, dat de hulp van de anderen van levensbelang was geweest.

Hoewel de houtvoorraad groot genoeg leek, gingen Berna en Myrna er zuinig mee om. En dat niet alleen om spaarzaam te zijn. Als je teveel hout ineens op het vuur gooide, ontstond er onevenredig veel rook en dat was zeer onaangenaam in die beperkte ruimte. In de tijd dat ze zelf de winter nog in de grotten doorbrachten waren ze wel gewend aan walm en rook. Maar die prikkelende sensatie in ogen en neus zouden ze altijd als onaangenaam blijven ervaren. Ze leefden ermee, omdat er niets anders op zat.

Myrna droomde er wel eens van om ook 's winters in een grote, spits toelopende tent te wonen met een gat in de top, waardoor de rook van het houtvuur rechtstreeks weg kon. Met Berna had ze er een paar keer over gesproken. Die keek haar dan aan of ze gek was geworden. Maar het idee wilde maar niet uit haar hoofd. Als ze er aan dacht, kwam er een soort visioen voor haar geest, zodat ze de tent van haar dromen tot in de kleinste details voor zich zag. Uiteindelijk was ze er tegen Luib over begonnen, maar ook die reageerde in eerste instantie afwijzend en zelfs sceptisch.

Terwijl Luib in een hoek van het vertrek, dat ze spottend 'het hol' waren gaan noemen, bezig was met zijn jachtwapens, legde Myrna voorzichtig een paar nieuwe blokken hout op het vuur. Waarschijnlijk omdat het nat hout was, ontstond er nogal wat prikkelende rook, waarop Luib een verwensing liet horen, die er niet om loog. Woedend stond hij op en liep naar buiten om even verlost te zijn van de ellende. Dat kleine voorval zette Myrna opnieuw aan het denken. Dat ze een tent wilde met een rookgat in de top stond voor haar al enige tijd vast. Het was alleen de vraag hoe ze Luib van het nut ervan kon overtuigen. Toen hij weer binnenkwam, huiverend van de kou, en zo dicht mogelijk bij het vuur ging zitten, wist ze opeens hoe ze de zaak moest aanpakken.

“Ken jij het verhaal van Per?” vroeg ze onnozel.

“Per? Welke Per?” vroeg hij nogal kortaf.

“Ik bedoel dat jongetje, zoontje van Anca en Wob, dat aan een ernstige longziekte leed en uiteindelijk is gestorven. Ik wil niet dat ons kind zoiets overkomt.”

“Wat heeft ons kind daar mee te maken?” vroeg Luib verstoord.

“Daar heeft ons kind alles mee te maken,” zei Myrna. “In de zomer had Per nauwelijks of geen last van zijn longen. Maar zodra we de winter in gingen en weer in de grot gingen wonen, begon hij altijd vreselijk te hoesten. Ik ben er zeker van, dat zijn kwaal iets met de rook van de houtvuren te maken had. Rook is slecht voor mensen en nog slechter voor kinderen.”

“Stel dat je gelijk hebt,” zei Luib, “wat wil je er dan aan doen?”

“In een tent gaan wonen met een rookgat in de top,” zei ze. “Ik heb zelfs al een model van zo'n tent in mijn hoofd. Als je wilt kan ik dat model in het klein voor je bouwen. Dan kun je zien dat het zo gek nog niet is.”

“Je bouwt maar, kwaad kan het niet,” zei hij, maar half geïnteresseerd.

Myrna liet er geen gras over groeien. Tussen het aanmaakhout zocht ze een vijftal stevige takjes van zo'n twintig centimeter hoog en zette die schuin tegen elkaar, waarna ze de takjes aan de toppen met een dunne reep soepel leer stevig bij elkaar bond. Zo ontstond het geraamte van de tent die ze voor ogen had. Ze zette het model voor zich op de grond en keek er met welgevallen naar.

“Kijk, zoiets had ik nou voor ogen,” zei ze tegen Luib.

Hij keek even naar het model en stond toen verrast op.

“Dat ziet er niet slecht uit,” zei hij. “Ik vraag me wel af of het sterk genoeg is. Maar daar is nog van alles aan te doen. Hoe wou je de tent bekleden?”

“Met grote lappen aan elkaar genaaide rendiervachten, natuurlijk,” zei ze. “Dat doen we toch ook met onze zomertenten.”

“Ik vrees dat zo'n bouwsel de winterstormen niet zal doorstaan,” zei Luib. “Maar met een paar aanpassingen moet ook dat te verhelpen zijn.”

Hij nam de tent in zijn handen en bekeek ze van alle kanten, trok er hier en daar eens aan en mompelde goedkeurend.

“Eigenlijk een prachtig idee van je. Hoe bedenk je zoiets toch?”

“Het is eigenlijk net zoiets als de speerwerper van Firt,” zei ze. “Je ziet een probleem, je denkt er eens goed over na en op een bepaald moment komt de oplossing vanzelf in je hoofd, zodat je het helemaal voor je ziet. Op die manier kon ik de tent precies zo bouwen als ze in mijn hoofd zat. Niet moeilijk eigenlijk.”

“Het bouwen misschien niet, maar het idee krijgen wel,” zei Luib. “Ik kan me echt niet herinneren, dat ik ooit zoiets in mijn hoofd heb gekregen. Ik kan me pas iets voorstellen als ik het klaar en duidelijk voor me zie. Het is wel een heel bijzondere gave die jij van de geesten heb gekregen. Daar moeten we zuinig op zijn. Zal ik je meehelpen om de tent af te bouwen, zodat we er de volgende winter zelf een kunnen maken waar we in kunnen wonen?”

Verrast door de vraag was Myrna even sprakeloos, maar wat later had ze de tegenwoordigheid van geest om niet al te gretig op zijn voorstel in te gaan.

“Dat is toch niks voor een man,” zei ze neutraal, “het is echt priegelwerk, waar je dunne, soepele vingers voor moet hebben.”

Luib stak beide handen in de lucht en maakte er draaiende bewegingen mee.

“Zijn dit soepele vingers of niet?” vroeg hij.

“Help dan maar mee, maar je moet niet na vijf minuten al beginnen te zeuren, dat je er niets meer aan vindt.”

“In bedenk nu, dat ik eerst beter zelf ook een model kan maken,” zei hij toen. “Op die manier kunnen we allebei aan de gang blijven en hoeft de één niet op de ander te wachten.”

“Je doet maar,” zei Myrna gemaakt onverschillig.

Ze zaten, ieder voor zich en toch samen, al een hele tijd te knutselen, toen de zware flap van de ingang opzij werd geduwd en Berna binnen kwam. Ze was stomverbaasd dat ze die twee zo eensgezind en intens bezig zag met iets waar eigenlijk alleen vrouwen zich mee bezig hielden.

“Wat doen jullie eigenlijk?” vroeg ze.

“Wij werken aan onze toekomst,” antwoordde Myrna lachend. “We bouwen aan een model van de tent waarin we straks zullen gaan wonen. Een tent met een rookgat in de top, zodat we verlost zijn van die eeuwige, stinkende walm van het houtvuur.”

“Nou, als dat zou kunnen,” zei Berna. “We hebben het er wel eens vaker over gehad en toen vroeg ik me ook al af hoe je op het idee kwam.”

“Ik heb er voor het eerst over nagedacht toen Per ernstig ziek werd en stierf,” zei Myrna. “Dat heeft zo'n diepe indruk op me gemaakt, ook al omdat ik er zeker van was dat de rook van de vuren de oorzaak was van zijn ziekte, dat ik er alles aan wilde doen om daar een oplossing voor te vinden.”

“Hoe had je dat rookgat eigenlijk gezien?” vroeg Berna sceptisch.

Myrna liet haar het model zien dat ze gemaakt had en legde het een en ander uit.

Intussen had Luib een idee gekregen hoe je een tent kon bouwen die niet alleen sterker was, maar ook beter tegen de winterkou beschermd. Maar om dat idee uit te voeren had hij heel veel dunne wilgentenen nodig en daarvoor moest hij op de oever van de beek zijn. Daar groeiden wilgen in overvloed. Hij stond op, trok de nog door Myrna gemaakte jas van wolvenvacht aan en wilde naar buiten gaan.

“Waar ga jij naartoe?” vroeg Myrna.

“Ik ga Karm ophalen en dan gaan we naar de beek wilgentenen zoeken. Die heb ik nodig voor mijn tent,” zei hij.

“Wij zouden graag mee willen,” zei Berna.

“Dan ga je toch mee,” zei Luib. “Kleed je wel goed aan, want de kou en de wind gaan dwars door je ziel heb ik gemerkt. Ga jij ook mee, Myrna?”

“Ja, waarom ook niet,” zei ze. “Ik heb al een halve dag in de rook gezeten en ik kan best wat frisse lucht gebruiken. Zal ik mijn pijl en boog meenemen?”

“Natuurlijk neem je pijl en boog mee,” zei Luib, “dat hadden we toch afgesproken.”

Even later daalden ze met z'n vieren door de hard bevroren sneeuw de heuvel af en liepen in de richting van de beek. Bij elke voetstap kraakte de sneeuw zo hevig, dat ze elkaar nauwelijks konden verstaan. Maar het heldere weer en het uitzicht vroegen ook niet om woorden.

De stralende zon stond laag en liet een helder licht vallen op het immense landschap.

Er stond een bijtende wind. Ondanks hun warme kleren drong de kou door tot in hun botten. Maar ze waren te gehard om daarvoor terug te schrikken. Bovendien genoten ze met volle teugen van de frisse buitenlucht.

Ze liepen al in de vlakke naar de beek toe, toen Karm plotseling stil bleef staan en in de verte wees.

“Paarden,” fluisterde hij.

De dieren liepen op de oever aan de overkant van de beek en kwamen in de sneeuw maar moeizaam vooruit. Het was een fiere hengst die de leiding had. Hij werd gevolgd door een vijftal merries en drie veulens van nog geen jaar oud.

“Er is iets mis met een van de veulens,” zei Berna op een bepaald moment.

Nog meer dan de andere paarden had het jonge beest last van de sneeuw en het mankte duidelijk zichtbaar. Langzaam maar zeker raakte het achter bij de andere dieren. Een van de merries, blijkbaar de moeder, bleef wachten en duwde haar veulen met haar snuit vooruit. Het veulen deed zijn best en haalde uiteindelijk de rest weer in. Maar een paar minuten later sukkelde het weer

achteraan en verloor snel terrein. Dat begon de hengst klaarblijkelijk te vervelen. Hij kwam naar achteren en verhinderde de merrie om nog langer op haar veulen te wachten. Mogelijk had hij iets geroken of gezien dat hem niet beviel.

Het was Luib die de reden ontdekte van de haast van de hengst.

“Daar, twee wolven,” zei hij zachtjes en wees naar de beek.

Ze liepen op een sukkeldrafje door de bedding van de bevroren beek, zorgvuldig voor de wind, zodat de paarden hun geur niet vingen. Myrna herkende ogenblikkelijk het koppel dat ze een paar dagen geleden op de heuveltop had gezien. Zij aan zij liepen de wolven over het ijs en keken regelmatig opzij om de bewegingen van de paarden te volgen.

“De wolven hebben door dat er iets is met het veulen,” zei Karm. “Het zal niet lang meer duren voordat ze toeslaan. Het jonge paardje verliest zienderogen terrein.”

Op dat moment bleef de moeder van het veulen weer staan om haar jong op te wachten. Maar ook dit keer dwong de hengst haar met een paar felle beten in haar flank om verder te lopen en het veulen te laten voor wat het was. Met duidelijke tegenzin volgde de merrie de kleine kudde, telkens omkijkend en zacht hinnikend.

Het veulen had geen schijn van kans. Nadat het een paar keer was gestruikeld en weer moeizaam opgeklauterd, bleef het staan waar het stond en wachtte de loop der dingen gelaten af.

“Dat gaat niet goed,” fluisterde Berna. “Moeten we niet ingrijpen?”

“Dat heeft geen enkel nut,” zei Karm. “Dat veulen is in alle gevallen verloren. Als wij er in zouden slagen de wolven te verjagen, komt het binnen een paar dagen om van hongers, dorst en kou.”

“Toch vind ik het maar niks,” zei Berna. “Wat denk jij ervan, Myrna.”

Die dacht even na voordat ze antwoord gaf, want het was een vraag die ze zichzelf ook al vele malen gesteld had. Wat de wolven van plan waren was noch goed te keuren, noch af te keuren, want ze deden wat de natuur hen ingaf. En bovendien, zo redeneerde ze, was de jacht van wolven niet beter of slechter dan de jacht van mensen zoals zij.

“Ik weet dat je me hardvochtig zult vinden,” zei ze, “maar ik ben van mening dat we niet moeten ingrijpen. Wolven zijn wolven, paarden zijn paarden en mensen zijn mensen. Het is volkomen nutteloos om te proberen daar iets aan te veranderen. Ook als we iets zielig of onrechtvaardig vinden. Daar komt nog bij dat wolven niet voor niets zwakke prooien uitkiezen. Dat is makkelijker en minder risicovol voor hen. Voor het veulen betekent het alleen een snellere en minder smartelijke dood.”

“Goed gesproken,” zei Luib. “Ik zou willen dat ik mijn gedachten ook zo vloeiend onder woorden kon brengen. Ik ben het roerend met je eens.”

Berna beet op haar lip en ging, nog wat mokkend, akkoord met Luib en Myrna.

“En, Karm, wat vind jij ervan?” vroeg Luib. “Jij hebt ook een stem in het geheel.”

“Wat jullie ervan vinden is zonder meer het verstandigste,” zei hij na enig nadenken, “maar ik kan me de gevoelens van Berna ook heel goed voorstellen. Het is zonder meer pijnlijk om aan te zien, dat een weerloos jong dier gepakt wordt door wolven. Vrouwen, die zelf immers kinderen baren, zijn daar gevoeliger voor dan mannen.”

De twee wolven hadden de toestand perfect ingeschat. Toen de hengst met de kudde ver genoeg van het veulen verwijderd was, namen ze hun kans waar. Terwijl de wolf een omtrekkende beweging maakte om het veulen aan de andere kant in de flank aan te vallen, hield de wolvin zich gereed voor een aanval aan de zijde waar Luib en de zijnen stonden toe te kijken.

Het veulen had niets in de gaten. Zo nu en dan zacht en klaaglijk hinnikend, bleef het scharminkel staan waar het stond, blijkbaar in de verwachting dat moeder wel zou terugkomen. Maar de kudde was intussen uit het zicht verdwenen. De hengst hield er de vaart in.

Terwijl de wolvin het veulen van de ene kant naderde, kwam de wolf van de andere kant aanstormen en trof het veulen vol in de flank, zodat het wankelde en omviel. De wolf greep het paardje bij de keel en beet er zich in vast. In een paar minuten tijd had hij het karwei geklaard. Samen met de wolvin scheurde hij de buikwand open en gulzig begonnen ze te schrokken van de nog walmende ingewanden.

Berna had zich vanaf het begin van de aanval al afgewend, maar nu volgde ook Myrna haar voorbeeld. Het gruwelijke schouwspel deed haar kokhalzen.

De twee mannen keken onaangedaan toe. Soms maakten ze een technische opmerking over de perfecte aanval van de wolven. Dat waren immers ook jagers, net als zij.

“Misschien laten ze nog wat vlees voor ons over,” opperde Karm. “Ik kan me niet voorstellen dat twee wolven een jong paard in één keer kunnen verzwelgen.”

“Vergis je niet in de hoeveelheden vlees die wolven kunnen verstouwen,” zei Luib. “Ze vreten zich letterlijk te barsten als het moet.”

Op dat moment klonk er een geluid dat de twee mannen verrast deed omkijken.

Met de rug naar hen toe stonden de vrouwen uitvoerig te kotsen. Wat gegeneerd en zwijgend wachtten de mannen af. Ze beseften maar al te goed wat ze hadden aangericht met hun smakeloze opmerkingen.

Myrna kwam als eerste bij haar positieven.

“Tot jullie nog eens wat weten,” zei ze verontwaardigd.

En daarmee was voor haar de kous af. Maar Berna had heel wat meer woorden nodig om haar hart te luchten. Ze keek Karm vernietigend aan en spuwde alles uit wat op haar hart lag.

“Jij ongevoelig stuk vreten,” begon ze, “jij denkt toch niet dat je zomaar alles kunt zeggen? Je weet toch, dat ik in verwachting ben? Je weet toch dat paarden mijn lievelingsdieren zijn? Kun je dan niet één keer rekening houden met de gevoelens van je levensgezellin? Nee, in plaats daarvan zeg je de walgelijkste dingen in mijn bijzijn...”

Karm werd er warm noch koud van. Rustig haalde hij een lang mes vanonder zijn kleren vandaan, liep naar de wilgenstruiken waarachter ze zich verscholen hadden en sneed doodgemoedereerd een paar twijgen van de struiken. Luib volgde zijn voorbeeld al gauw en even later hielpen ook Myrna en Berna mee. Alsof er niets gebeurd was. Berna had haar hart gelucht en blijkbaar was dat voldoende voor haar.

De weg terug naar hun half ondergrondse verblijven verliep moeizaam. De wind was gedraaid en toegenomen tot stormkracht. Ze hadden hem nu recht in het gezicht. Karm had als eerste door dat de vrouwen het erg moeilijk kregen, zowel met de windkracht als met de ijzige kou. Hij liep naar Luib toe, pakte hem bij de schouder en samen gingen ze voor de vrouwen uit lopen. Luib begreep onmiddellijk wat de bedoeling was.

“Loop gebukt en zo dicht mogelijk achter ons aan,” schreeuwde hij, “wij vangen de wind wel. We zijn zo thuis bij het warme vuur, denk daar maar aan.”

Pal daarop begon het opeens hard te sneeuwen. Niet van die zweverige vlokken die statig

neerdaalden, maar harde, scherpe brokjes, die striemend in het gezicht sloegen en je het uitzicht benamen.

“Bij elkaar blijven, hou elkaar stevig vast en blijf doorlopen,” schreeuwde Luib.

Kreunend en steunend van ellende probeerden de twee vrouwen hun mannen te volgen. Dat kostte erg veel kracht. Maar Berna en Myrna waren allebei doorzetters, die op de tanden konden bijten als het moest. De storm gierde over de vlakke en rukte aan hun kleren van dierenvacht. Langzaam maar zeker voelden ze, dat de sneeuwstorm de macht overnam.

Vooraf het stuk tegen de heuvel op bracht een haast onmenselijk geploeter met zich mee. Maar uiteindelijk kwamen ze toch thuis, rillend over hun hele lijf en niet meer in staat om te praten. Myrna gooide gauw wat blokken hout op het vuur, terwijl Berna er een leren zak met water boven hing. Ze zocht wat reepjes vlees en kruiden bij elkaar om er soep van te maken, zodra het water aan de kook kwam.

Pas toen ze alle vier de berkenhouten kom vol gloeiend hete soep in hun handen hadden en er met kleine teugjes van slurpten, kwamen ze weer bij hun posities.

“Dat was op het nippertje,” zei Karm. “Als ons zoiets verder van huis was overkomen, zouden we het nooit gered hebben.”

“Nou begrijp ik nog beter waarom die hengst zo'n haast had,” zei Luib. “Hij was niet zozeer bang voor de wolven, maar hij voorvoelde dat er een sneeuwstorm kwam en wilde zijn kudde zo snel mogelijk de beschutting van een of ander bos bieden.”

“En ik begrijp nu, waarom niet iedereen het ermee eens was, dat wij hier wilden overwinteren,” zei Luib. Zij kenden deze weersomstandigheden uit ondervinding en ze wisten natuurlijk ook dat je daar in het open veld geen enkele kans tegen hebt. Dan is de jaarlijkse reis naar de wintergrotten in het zuiden, hoe lang en vermoeidend ook, verreweg te verkiezen.”

“Zo'n sneeuwstorm kan soms dagen of zelfs weken aanhouden,” zei Myrna. “Tenminste dat heeft grootmoeder Linda me eens verteld. In haar jeugd, toen het nog veel kouder was dan nu, kwamen er ook in de zomer regelmatig sneeuwstormen voor. Vandaar dat zij er enkele heeft meegemaakt.”

“Zou een tent met een rookgat wel voldoende bescherming bieden?” vroeg Luib zich hardop af, terwijl hij het bundeltje wilgentenen opnam, dat hij ondanks alles zorgvuldig bij zich had gehouden.

“Dat zullen we eerst moeten ondervinden,” zei Myrna. “Van de andere kant hebben we altijd nog dit half ondergrondse onderkomen. In noodgevallen kunnen we daar onze toevlucht zoeken.”

“Jij hebt ook overal een antwoord op,” zei Karm en begon stukjes wilgenteen op lengte te snijden.

“Wat ga je daarmee doen?” vroeg Berna.

“Een model van een tent maken, dat was toch afgesproken,” zei hij.

Wat later zaten ze alle vier te prutsen aan het eigen idee van een tent met rookgat. Het houtvuur knetterde zachtjes en de wind gierde loeiend om het hol. Het was echt weer om binnen te blijven.

Na een dag of zes ging de sneeuwstorm eindelijk liggen. Vooral om stookhout te besparen had Myrna aan Berna en Karm voorgesteld om zolang bij hen te komen wonen. Die hadden er uiteindelijk mee ingestemd, omdat ze ook wel inzagen, dat de voorraad stookhout zienderogen kleiner werd. Afgesproken werd dat Myrna en Berna om beurten zouden koken. Berna en Karm haalden hun beddegoed op en voor zover de ruimte het toeliet richtten ze een slaappleaats in. Hoewel ze er allemaal tegenop hadden gezien, was het bijna zes dagen durende gezamenlijke verblijf in zo'n kleine ruimte hen niet tegengevallen. Voor een deel kwam dat ook, omdat ze iets te doen hadden. Met name de mannen werkten urenlang aan hun modeltent, maar ook de vrouwen trokken er nogal wat tijd voor uit. Myrna en Berna naaiden ijverig lapjes rendiervacht aan elkaar, die moesten dienen als buitenste bedekking van het geraamte van het model. Luib en Karm hadden besloten, naar het idee van Luib, de meegebrachte wilgentenen te gebruiken om er, tussen de staanders van de tent door, een soort beschermende wand van te vlechten. Zo kreeg de tent veel meer stevigheid en werd tevens voorzien van een extra isolerende laag: de ruimte tussen het vlechtwerk en de rendiervacht. Karm opperde het idee om het vlechtwerk, zodra de dooi was ingevallen en er gegraven kon worden, aan twee kanten te bestrijken met een dikke laag leem. In het beekdal was volop leem te vinden. De anderen vonden het een uitstekend idee en het vertrouwen in het welslagen van de onderneming groeide met de dag.

Er ontstond langzaam maar zeker één tentmodel, dat aan de strengste eisen voldeed: sterk, door het gat in de top rook doorlatend, goed isolerend.

“We zullen natuurlijk moeten afwachten of het in de praktijk allemaal zo goed werkt als het er nu uitziet, maar ik heb er in ieder geval alle vertrouwen in,” zei Luib. “Goed idee van je, Myrna. Tot je weer zo'n inval hebt. We houden ons aanbevolen.”

“Wat jullie aan het oorspronkelijke idee hebben toegevoegd is waarschijnlijk net zo waardevol,” antwoordde Myrna. “Het belangrijkste is, dat we samen bereikt hebben wat ons voor ogen stond.”

Na de sneeuwstorm brak er een tijd aan van betrekkelijke rust. De zon liet zich regelmatig zien en al vroeër het ook overdag nog streng, je kon weer zonder angst buiten komen en je aan een korte wandeling wagen. Op de heuvel had de storm niet veel sneeuw achter gelaten, maar in het beekdal was hij hier en daar opgewaaid tot metershoge bergen. Zeker waar bomen en struiken groeiden die de ophoping mogelijk maakten, was de laag sneeuw een nagenoeg onoverkomelijke hindernis voor mens en dier.

Nu de beek was bevroren, verscholen lag onder een enorme vracht sneeuw en bovendien slecht te bereiken was, moesten Myrna en Berna zich tevreden stellen met gesmolten sneeuw om in hun behoefte aan water te voorzien. Samen sjouwden ze vele uren per dag met leren zakken, die ze vulden met sneeuw en in hun onderkomen lieten smelten. Eén zo'n leren zak vol aangestampte sneeuw leverde maar net genoeg water voor twee mokken. Omdat de sneeuw aan de voet van de heuvel, dichterbij de beek toe waar struiken en bomen groeiden, het best op te scheppen was, moesten de twee vrouwen ontelbare keren de heuvel op en af om aan de vraag naar water te voldoen. De mannen zaten intussen in het verblijf, spraken over van alles en nog wat en prutsten aan hun wapens.

“Die twee zouden ook wel eens een poot kunnen uitsteken,” zei Berna op een bepaald moment.

“Wij sjouwen ons een ongeluk en zij doen niks waar iemand wat aan heeft.”

“Dat heb ik me ook al een paar keer afgevraagd,” zei Myrna, “Maar water halen wordt binnen ons volk nu eenmaal als typisch vrouwenwerk gezien. Ik vraag me af of wij daar zonder ruzie een eind aan kunnen maken. Ik heb pas geleden al een fikse ruzie gehad, weet je nog?”

“Dan is het nu dus mijn beurt,” zei Berna. “Ik zal die twee eens flink aan het werk zetten. Sjouwen kunnen ze ongetwijfeld beter dan wij, zeker nu we zwanger zijn. Voor dat argument zullen ze wel

zwichten.”

Zowel Luib als Karm reageerden in eerste instantie met ongeloof en verontwaardiging op het verzoek van Berna om ook eens een paar vrachten sneeuw op te halen en naar binnen te sjouwen.

“Volgens de regels van ons volk zijn mannen vrijgesteld van vrouwenwerk,” zei Luib. “Dat is een oeroude wet die haar bestaansrecht al geruime tijd heeft bewezen. Wij zorgen voor de wapens, wij verdedigen jullie als het moet en wij gaan voor jullie op jacht. Daar hebben wij de handen vol aan.” “Vandaar dat jullie nu al een paar dagen op je luie kont zitten te niksen, terwijl wij ons, zwanger en wel, de hele dag uitsloven,” zei Berna.

Luib, die de bui al voelde aankomen, bedacht zo snel hij kon een uitvlucht, want hij voelde er niets voor vrouwenwerk te gaan doen.

“Wij helpen mee sneeuw halen, als jullie morgen of overmorgen met ons op jacht gaan,” zei hij met iets triomfantelijks in zijn stem.

Tot zijn niet geringe verbazing waren de twee vrouwen totaal niet onder de indruk.

“Met pijl en boog of met de speer?” vroeg Berna.

Hoewel haar snedige antwoord hem verraste, had Luib toch de tegenwoordigheid van geest om gevat te reageren.

“Vrouwen mogen niet jagen en daarmee is het uigesloten dat jullie mee op jacht gaan,” zei hij. “Dat wil meteen ook zeggen, dat wij niet gedwongen kunnen worden om sneeuw te halen. Mannen doen mannenwerk en vrouwen vrouwenwerk. Zo is dat van oudsher geregeld.”

“Dat heb je dan mooi bij het verkeerde eind,” kwam Myrna tussenbeide. “De regel dat vrouwen niet mogen jagen, stamt uit de tijd dat het oervolk van 'De Kinnebakken' nog rondzwierf in deze streken. Dat volk zag het als een regelrechte uitdaging, dat onze vrouwen als ze, zonder de bescherming van de mannen, wortels, knollen en kruiden zochten, openlijk wapens droegen om zich tegen bijvoorbeeld wolven en beren te beschermen. Vandaar dat ze nogal eens werden lastig gevallen door 'De Kinnebakken'. Soms liep dat uit op moord en doodslag. Om verdere ongelukken te voorkomen, ontstond toen de regel, dat vrouwen niet *openlijk* wapens mochten dragen. Maar niets was er geregeld over het *stiekem* dragen van wapens. Nog niet zo lang geleden heb je ons overigens nog op het hart gedrukt, dat we niet ongewapend het veld in moesten gaan in verband met de wolven. Bovendien zijn er al jaren en jaren geen 'Kinnebakken' meer gezien in onze regio. Daarom heeft die regel geen enkel nut meer.”

“Van wie heb je die wijsheid?” vroeg Luib met het nodige wantrouwen in zijn stem.

“Grootmoeder Linda heeft ons dat verteld in het bijzijn van mijn ouders.”

“Wij gaan met jullie op jacht, als jullie morgen sneeuw voor ons halen,” zei Myrna. “Dat is een duidelijke afspraak, waar iedereen zich aan te houden heeft.”

Luib keek Karm eens aan en haalde de schouders op.

“Niets aan te doen. Dat wordt sjouwen, morgen,” zei hij.

De twee mannen zouden geen mannen zijn geweest, als ze geen andere methode dan die van de vrouwen hadden bedacht om sneeuw vanuit de vlakke de heuvel op te sjouwen. Ze gebruikten een grote lap van aan elkaar genaaide huiden, schepten er zoveel mogelijk sneeuw op, brachten de vracht naar boven en kiepten de lading sneeuw in de nabijheid van hun verblijf neer. Myrna en Berna hoefden niets anders te doen dan de sneeuw in leren zakken te scheppen. In hun woonhol of, als er haast bij was, boven het houtvuur lieten ze de sneeuw dooien.

Omdat ze het op een andere manier deden dan de vrouwen, hadden de mannen het idee, dat ze niet met vrouwenwerk bezig waren. Dat versterkte hun gevoel van eigen- waarde.

“Net kinderen, die twee,” zei Myrna met een knipoog naar haar zuster.

“En nu moeten we nog afspreken hoe en op wat voor wild we morgen gaan jagen,” zei Berna toen ze 's avonds samen bij het vuur zaten.

“Nou, de keuze is niet erg groot,” zei Karm. “Met al die sneeuw zijn de meeste dieren naar andere oorden vertrokken. Alleen klein grut als muizen en lemmingen die onder de sneeuw kruipen, maar ook sneeuw hazen, sneeuwvossen, sneeuw hoenders en wolven kunnen in deze omstandigheden overleven.”

“Ik stel voor om op sneeuw hoenders te gaan jagen,” zei Myrna. “Na al dat gedroogde vlees heb ik best trek in een mals hoen.”

“Zover zijn we voorlopig nog niet,” zei Luib. “We hebben de keus tussen strikken zetten en jagen met pijl en boog. Iets anders zit er niet op. Ik weet nu al, dat het niet mee zal vallen. Strikken vallen nogal op in de sneeuw en om een sneeuw hoen met pijl en boog te schieten, moet je van goeden huize komen. Karm en ik kunnen behoorlijk goed overweg met pijl en boog, maar het neerhalen van een sneeuw hoen is een kunst op zich.”

“We zullen wel eens zien,” zei Berna.

Zodra het woord sneeuw hoen viel, ging ze, alsof het een ingebakken gewoonte was, haar geheugen na om te achterhalen wat ze nog wist van deze vogels. Als kind al had ze van moeder Arda geleerd om zoveel mogelijk van dat soort kennis op te slaan, want dat kwam altijd van pas.

Het sneeuw hoen is in de winter wit op een paar zwarte vlekken op de staart na, wist ze. Zolang de vogel stil blijft zitten, is hij tegen de witte achtergrond van een sneeuwdek bijna niet te zien. Maar als het hoen in een kale boom neerstrijkt om van de bladknoppen te eten, is het plotseling een niet te missen doel. Zoals alle hoenders zijn ook de sneeuw hoenders niet erg snugger. Wat de vliegkunst betreft leggen ze het af bij de meeste andere vogels. Ze fladderen maar wat aan, meestal laag boven de grond, en strijken weer neer zodra het kan.

Pas als er niets anders op zit, stijgen de sneeuw hoenders op van de grond. Ze maken dan belachelijk veel snelle slagen met hun ronde, korte vleugels en zijn na een paar honderd meter al totaal uitgeput. Van dat moment zal een ervaren jager altijd gretig gebruik maken.

Het is onbegrijpelijk, zo ging Berna verder met de opsomming van feiten, dat sneeuw hoenders er in slagen om in een zeer koude, winterse omgeving in leven te blijven.

In de winter is het sneeuw hoen glanzend wit op de buitenste zwarte staartveren na. Tussen de wenkbrauwen prijkt een mooie, rode kam. De stevige poten zijn dicht met veren bezet, zodat de vogel ook op vers gevallen sneeuw goed uit de voeten kan..

In de winter voedt het sneeuw hoen zich met bladknoppen, soms aangevuld met verdroogde bessen. De zomerkost bestaat uit verse blaadjes, bloesems, loten, bessen en vooral veel insecten.

In de paartijd laten de felle hanen zich gemakkelijk verrassen door jagers die de lokroep van een hen onnavolgbaar kunnen imiteren.

Berna was achteraf lang niet ontevreden over de feiten die ze over het sneeuwhoen in haar hoofd had opgeslagen en snel richtte haar aandacht zich weer op het moment van de dag.

Zeer dik in de kleren daalden de jagers de heuvel af en trokken, traag wadend door de dikke laag sneeuw, de vlakte in. Ze droegen alle vier een jas van poolvossenbont. Zo viel in ieder geval de bovenkant van hun lijf niet teveel op in de witte vlakte. Steeds zoekend naar plekken waar de sneeuw het best doorwaadbaar was, liepen ze in de richting van de beek. Berna droeg haar eigen boog, net als Luib en Karm. Myrna had er een van Luib te leen gekregen. Daarnaast hadden de mannen ieder nog een paar speren en een speerwerper bij de hand. Je kon nooit weten waar je op stuitte met dit barre weer.

Al van ver hoorden ze zo nu en dan het 'djiak', 'djiak', 'djiak' van een sneeuwhoenhaan. Het geluid kwam uit het lager gelegen terrein dat volop begroeid was met jonge bomen en struiken. Voorzichtig naderden ze de plek. Al gauw zagen ze het lijf van een sneeuwhoen afsteken tegen de blauwe lucht. De vogel zat in een struik en deed onhandige pogingen om zoveel mogelijk bladknoppen naar binnen te werken. Blijkbaar had het hoen zo'n honger, dat zijn natuurlijke waakzaamheid was afgenomen.

Zonder opgemerkt te worden konden de vier tot op dertig meter naderen. Op dat moment gaf Berna het teken, dat ze een poging wilde wagen om de vogel te schieten. Maar Karm schudde geïrriteerd het hoofd, alsof hij wilde zeggen dat het nog te ver was. Toch legde Berna aan en even later snorde haar pijl door de lucht. Hij trof de vogel recht in de borst. Als een blok viel het hoen naar beneden en kwam terecht op een hoge berg opgewaaide sneeuw die tegen de struiken aan lag.

“Prachtig schot,” zei Luib bewonderend. “Maar hoe komen we nu bij het hoen?”

“We zullen moeten graven,” zei Karm. “Er zit gewoon niets anders op.”

Het duurde lang voordat ze door de sneeuwberg heen waren en het hoen konden pakken. De pijl van Berna was dwars door het kleine lijf heengegaan.

Toen pas kwam Karm met zijn bewondering voor de dag.

“Waar heb jij dat geleerd?, vroeg hij verbijsterd. “Ik zou zo'n vogel op tien meter afstand nog maar met moeite kunnen raken.”

“Gewoon veel geoefend,” zei Berna, “nadat mijn vader me in het begin de nodige aanwijzingen had gegeven.”

“Oefening baart kunst,” zei Myrna glunderend. “Wie zei er ook weer dat vrouwen niet mochten jagen en niet met wapens konden omgaan?”

“Ik zeg voorlopig niks meer,” zei Luib. “Kom, we proberen nog een paar sneeuwhoenders te schieten. Dat zal best smaken, vanavond.”

“Zeker als Berna en ik de hoenders klaar maken,” zei Myrna, “want van eten bereiden hebben mannen geen verstand.”

“Maar van lekker eten des te meer,” zei Karm en hij gaf Berna een vriendschappelijke duw, zodat ze languit in de sneeuw viel.

Het werd een stevige stoeipartij daar in de sneeuw bij de beek. Vooral Luib en Karm gingen er flink tegenaan. Er was hen alles aan gelegen om iets van hun overwicht te herwinnen na de gevoelige nederlagen die ze de laatste tijd geleden hadden. Het loepzuivere boogschot van Berna, waarmee ze het sneeuwhoen uit de struik schoot, zat nog vers in hun geheugen. Daarom grepen ze de kans om hun kracht te bewijzen wat al te hardhandig aan.

Myrna en Berna hadden snel door waar de schoen wrong en gaven zich na korte tijd al over. Toen de mannen een zege-gebaar maakten om hun overwinning te vieren, gaven de twee vrouwen elkaar een stiekeme knipoog: niets zo voorspelbaar als een man...

Die dag schoten ze nog drie sneeuwhoenders. Dat was ruim voldoende voor een goede en vooral ook smakelijke maaltijd.

Hoewel het erg koud was, wilde geen van hen eigenlijk al terug naar huis. Omdat er nagenoeg geen wind stond, was de kou te verdragen en daarbij waren ze het een en ander gewend op dat gebied. Ook in de grotten waar ze tot dan toe met hun familie de winters hadden doorgebracht, kon het gemeen koud zijn.

“Zullen we vandaag nog eens de beek over gaan?” vroeg Luib.

Zonder het antwoord af te wachten, begon hij te lopen, gewend als hij was om de leiding te nemen. Met name Myrna gunde hem die rol van harte. Ze wist dat ze in alle omstandigheden op hem kon vertrouwen. Hij gold samen met Karm niet voor niets als een van de beste aankomende jagers van hun volk. Ze wisten met wapens om te gaan, ze kenden het karakter van veel dieren en ze vonden zonder mankeren de weg in veld en bos.

De bedding van de beek was nauwelijks te onderscheiden van de oevers. Pas toen Karm bijna een meter diep wegzakte in de sneeuwlaag, wisten ze zeker dat ze op het ijs van de beek stonden. Tot ver over hun middel wadend door de sneeuw bereikten ze de andere oever en klauterden naar boven.

Toen ze een tijdje over de oever gelopen hadden, wees Karm op sporen in de sneeuw. Hij bukte zich om de verse prenten eens goed te bekijken.

“Vossensporen,” zei hij beslist, “poolvos of bruine vos, daar wil ik vanaf zijn.”

Ze waren intussen de plek genaderd waar de twee wolven een aantal dagen geleden het veulen hadden verscheurd en voor een deel opgevreten. Het vossenspoor leidde regelrecht naar de plaats waar de slachtpartij had plaatsgevonden. De sneeuw was er helemaal platgetrapt en hier en daar lag bloed. Ondanks het feit dat het vlees van het veulen steenhard bevroren was, wisten met name vossen er nog stukken af te knagen met hun sterke, vlijmscherpe gebit. Toen ze dichterbij kwamen vlogen er krassend een paar raven op.

Hun alarmerend protest had blijkbaar een poolvos alert gemaakt, maar hij was te gulzig aan het schrokken om er meteen vandoor te gaan. Op het moment dat hij opsprong en weg wilde rennen, werd hij getroffen door de zwiepende speer van Karm en zakte door de poten. Het was een nog jonge poolvos, zeker niet ouder dan een jaar, met een prachtige vacht.

Nadat Karm het dier met zijn speer de genadeklap had gegeven, liet hij de vos aan de vrouwen. Die wachtten geen ogenblik en begonnen hem ter plekke te villen met hun vlijmscherpe messen. Zorgvuldig vermeden ze de vacht te beschadigen, tenminste voor zover de speer van Karm dat al niet gedaan had.

Dat de vrouwen zo gretig waren had er alles mee te maken, dat poolvossenvacht zich uitstekend leende om er babykieren van te maken. Iets warmers bestond er niet. Het vlees en het karkas van de vos lieten ze achter in de sneeuw. Alleen als de nood aan de man was, kon het gebeuren dat er

vossenvlees gegeten werd. Maar geen van hen vieren had dat ooit meegemaakt.

Naar goede gewoonte, somde ook Myrna in haar hoofd de feiten op, die ze daar in de loop der jaren over de poolvos had opgespaard. Al die dingen kon ze later aan de jeugd doorvertellen, zodat er niets aan nuttige informatie verloren ging. Nauwgezet ging ze haar geheugen na.

Als eerste kwam het beeld in haar op van de poolvos als kleine, geharde jager die leeft in bar koude gebieden. In de zomer is zijn vacht een mengeling van vele tinten grijs. In de winter verandert de pels in zuiver wit, wat hem in de sneeuw bijna onzichtbaar maakt.

Poolvossen hebben een lange romp en een opvallend spitse snuit, korte poten en een lange, ruig behaarde staart. Listig is de poolvos in ieder geval. In veel opzichten is het, in zijn soort, een volmaakt beest, dat bovendien uitblinkt in snuggerheid. Dat vergoedt veel van zijn gebrek aan kracht en het gemis van klauwen.

Een aantal dagen voor de geboorte van haar jongen trekt de moervos haar buikharen uit en maakt er in haar ondergrondse hol een warm nest van. Ze gaat erg zacht en gevoelig met haar kroost om. Ze verlaat het hol de eerste dagen na de geboorte nooit.

Na een maand komen de jongen voor het eerst naar buiten. Ze koesteren zich dan in de voorjaarszon en stoeien graag met elkaar. De moeder brengt hen levend voedsel, zoals muizen, jonge vogels, kikkers en kevers, zodat ze leren doden.

Pas in de herfst gaan de jongen op eigen houtje verder, de kou en de schaarste van de winter tegemoet.

De vos kan zeer lange tijd hard lopen en een prooi achtervolgen. Maar hij kan die prooi ook sluipend benaderen en op een verrassende manier te grazen nemen.

In de winter leeft de vos vooral van lemmingen, die onder de sneeuw hun gangen hebben. Met zijn scherpe gehoor bepaalt hij de plaats waar een lemming zich bevindt, neemt een snoekduik en grijpt zijn prooi, dwars door de laag sneeuw heen. Verder eet hij aas in tijden van schaarste. Hij neemt genoeg met alles wat min of meer eetbaar is. Zelfs de half verrotte vacht van een rendier is hem dan niet te min.

Het viel Myrna erg mee, dat ze nog zo veel wist over de zorg van de moervos voor de jongen. Linda had haar dat eens verteld toen ze nog een jong kind was, maar ze kon het zich nog bijna woordelijk herinneren.

Nadat ze de poolvos gevild hadden en van zijn kostbare vacht ontdaan, liepen ze gevier in een wijde boog terug naar de heuvel waarin hun woonhol zich bevond. Plotseling hielden ze de pas in. Het was het gehuil van een paar wolven dat hen deed stil staan. Na enig speuren ontdekten ze de twee rovers op de top van de heuvel waar ook Myrna hen gezien en gehoord had.

“Daar heb je onze rivalen,” zei Luib na enige tijd.

“Wolven zijn geweldig goede jagers waar wij meer van kunnen leren dan we willen toegeven,” zei Myrna. “Ik zou er best een paar willen hebben om af te richten. Tijdens de jacht zouden ze ons goede diensten kunnen bewijzen.”

“Hoe kom je op de gedachte,” zei Luib met het nodige misprijzen in zijn stem. “Soms kan ik je echt niet volgen met je vreemde ideeën.”

De winter ging onverminderd zijn gang. De dagen kropen traag voorbij, zonder dat er zich iets noemenswaardigs aandiende. De rest van hun volk was naar oude gewoonte naar de wintergrotten in de zuidelijker gelegen bergen vertrokken. Zij waren met z'n vieren achtergebleven om te bewijzen dat je geen grotten nodig had om de ijzige winter te overleven. Sindsdien was het een keer of zeven nieuwe maan geweest. De zon kreeg wat meer kracht en de dagen werden merkbaar langer. Met name in de elzen bij de beek zag je paarsachtige knoppen en ook in de wilgen ontbolsterden zich voorzichtig de kenmerkende katjes.

Hoewel ze niet zo onder de druk van de winter gebukt ging als vorig jaar, toen ze nog met Berna bij haar ouders in de grot woonde, verlangde Myrna heftig naar het groene landschap van het voorjaar. In het woonhol, waar altijd de walm hing van het houtvuur, was het ook geen pretje, evenmin als in een grot.

Zowel haar eigen buik als die van Berna was aardig uitgedijd en daar begonnen ze allebei steeds meer last van te krijgen. Maar ze klaagden nooit tegen hun mannen, want dat was een teken van zwakte. Gelukkig hadden Luib en Karm, misschien door schade en schande wijs geworden, zo nu en dan oog voor het ongemak van hun vrouwen. Zonder iets te zeggen tilden ze de zware waterzak van boven de vlammen en sjuwden hout aan voor het altijd brandende vuur. Luib ging zelfs zover dat hij 's nachts wel eens opstond om stiekem wat nieuw hout op het vuur te gooien en dat was toch bij uitstek de taak van vrouwen.

Uit het feit dat de nesteldrift hen beide in zijn greep had gekregen, maakte Myrna op dat de geboorte van hun kind niet meer dan zo'n twee manen op zich zou laten wachten. Al een hele tijd geleden was ze samen met Berna begonnen aan het maken van babykleertjes. Met name de vacht van sneeuw hazen en poolvossen leende zich daar uitstekend voor. De dekentjes waren van rendiervacht, omdat die het meest bescherming bood.

In een hoek van hun woonhol hadden Myrna en Berna een knus plekje ingeruimd voor hun kind. Daar zou het overdag komen te liggen, want 's nachts zou het warm en veilig tussen de ouders in slapen.

Beide zusters zagen vol verlangen uit naar de grote dag. Het ging er nu om de resterende tijd zo goed mogelijk te besteden, zodat het hun kind aan niets zou ontbreken.

Zoals altijd hielden Karm en Luib zich bezig met het herstellen en verbeteren van hun wapens en het slaan van nieuwe speer- en pijlpunten uit de vuursteen die ze van families hadden gekregen toen die vertrokken naar de wintergrotten. Zo nu en dan gingen ze op jacht, maar nooit te ver van huis. Daar hadden Berna en Myrna om gevraagd.

Tijdens een van die tochten in de nabijheid van de heuvel, bleef Luib plotseling staan bij een kennelijk veel gebruikt spoor dat heuvelopwaarts ging. Ze zagen in één oogopslag dat het wolvenprenten waren.

“Zullen we het spoor eens volgen?” vroeg Karm.

Terwijl hij de vraag nog aan het stellen was, ging Luib al op weg. Moeizaam bestegen ze de besneeuwde heuvel, benieuwd wat hun zoektocht zou opleveren.

Al lopend ging Luib, als vanuit een soort gewenning, in zijn hoofd nog eens na wat hij wist over de wolf. Dat hield de geest scherp en het kon helpen bij de jacht: elk bekend feit over een dier maakte het jagen maar ook de verdediging bij een onverhoedse aanval makkelijker.

De wolf is misschien nog het best te omschrijven als een mager beest dat hoog op de poten staat,

bedacht Luib. Opvallend zijn de dunne poten en de spits toelopende snuit. De ogen staan altijd scheef in hun kassen. De wolf houdt de oren steeds recht omhoog.

Het woongebied is bij voorkeur een ruige, soms bergachtige streek met dichte bossen of laaggelegen land met zowel droge als moerassige plaatsen.

In het najaar en de winter sluiten wolven zich vaak aan bij soortgenoten, zodat er groepen ontstaan, wat het bejagen van groter wild mogelijk maakt. Het komt echter ook voor, dat een wolf en een wolvin de groep verlaten om samen verder op te trekken.

De paartijd valt op het einde van de winter. Wekenlang zijn wolf en wolvin dan onafscheidelijk en paren enkele keren per dag. Als de wolvin voelt dat ze drachtig is, zoekt ze een geschikte plek om een hol te graven.

De wolvin zorgt zeer goed voor de jongen. De eerste dagen en weken legt de wolf bij de ingang van het hol kleine prooien neer. Pas als ook de wolvin weer mee op jacht gaat, kunnen ze samen groter wild aanvatten.

Tijdens de jacht toont de wolf zijn grote sluwheid. Geluidloos sluipt hij naar zijn prooi, springt die met een gerichte sprong naar de keel en bijt het dier de strot door.

Urenlang kunnen wolf en wolvin op de loer liggen langs de trekroute van groot wild. Als ze eenmaal een spoor in de neus hebben, volgen ze dat feilloos.

Door zijn grote beweeglijkheid verbruikt de wolf veel energie, zodat hij veel prooien nodig heeft om dat verlies aan te vullen. Het grotere jachtwild heeft zijn voorkeur, maar verder neemt hij genoegen met alles wat de maag vult. In tijden van nood eet hij zelfs bessen en planten.

Nadat hij zijn weetjes over de wolf in zijn hoofd had herhaald -kennis is macht- ging Luib samen met Harm verder met het beklimmen van de heuvel.

Halverwege bleven ze opeens staan. Zo'n honderd passen verder zagen ze een zwart gat in de sneeuw en een hoop uitgegraven zand.

“Het hol van de wolvin,” zei hij. “Over een paar weken zal ze daar haar jongen werpen.

Eigenlijk zouden we zowel de wolf als de wolvin moeten afschieten, nog voordat ze jongen hebben.

Maar ik heb Myrna nu eenmaal beloofd dat ik de beesten met rust zou laten. Wolven zijn snel verstoord en zoeken dan een andere plek voor hun hol. We gaan terug, voordat ze onze aanwezigheid opgemerkt hebben. Myrna krijgt weer eens wat ze hebben wil. Maar dat komt wel vaker voor. Kom, we gaan het haar vertellen.”

Ondanks het feit dat ze wel andere dingen aan het hoofd had, was Myrna in de wolken toen Karm en Luib hun verhaal hadden verteld. Het liefst zou ze meteen naar het wolvenhol zijn gaan kijken. Maar Luib maakte haar duidelijk, dat een wolvin die jongen moet krijgen in de eerste plaats uit is op veiligheid. Teveel aandacht voor het hol zou kunnen betekenen, dat ze naar een andere plaats zou gaan uitzien om haar jongen te werpen. Maar Luib had haar nog meer te vertellen.

“Je weet dat ik het niet eens ben met jouw zienswijze ten aanzien van wolven,” begon hij. “Het gaat er eigenlijk niet eens over, dat ik wolven niet mag. Nee, ik denk alleen en uitsluitend aan ons eigen belang. Als de wolvin straks haar jongen heeft geworpen, hebben ze dag in dag uit erg veel prooidieren nodig om dat kroost te voeden. De wolf en de wolvin hebben niet voor niets deze plek uitgekozen om te gaan wonen. Vlak langs de beek loopt de trekroute van paarden en rendieren, onze belangrijkste middelen van bestaan. Hoeveel prooien zullen er voor ons nog overblijven in de zomer, als ook de anderen hier weer komen wonen? Ik denk dat iedereen het ons kwalijk zal nemen als wij niets ondernemen tegen die wolvenplaag.”

“Jij weet als geen ander dat ik daar heel anders over denk,” zei Myrna fel. “Als het nu om een grote groep wolven ging, zou ik je bezorgdheid nog begrijpen. Maar in dit geval gaat het om één koppel. Zeg dat de wolvin vier of voor mijn part zes jongen zal werpen. Dat weegt toch niet op tegen de duizenden paarden en rendieren die hier in het voor- en najaar passeren? Nee, ik ben en blijf van mening, dat we de wolven met rust moeten laten. Vanaf de heuvel hebben we een prachtig uitzicht op de vlakte naar de beek. Wie weet kunnen we de wolven bespieden tijdens de jacht en het een en ander van hen leren.”

Luib keek Myrna aan en schudde het hoofd.

“Goed, jij je zin,” zei hij kribbig, waarna hij wegliep.

De opmerkingen van Luib hadden meer indruk gemaakt op Myrna dan ze voor mogelijk had gehouden. Ze lag klaarwakker in bed en overdacht de dingen van de vorige dag. Ze moest toegeven dat Luib in bepaalde opzichten gelijk had. Als de anderen vanuit de wintergrotten terugkeerden naar het zomerkamp, zouden zij Luib en Karm verantwoordelijk houden voor de aanwezigheid van een aantal wolven in de directe nabijheid van hun woonplaats. Misschien zouden ze hen slapheid en nalatigheid verwijten. En als zij iets niet verdienden, was het dat wel. Maar van de andere kant gruwde ze van de gedachte, dat er iets met de wolven zou gebeuren. Op de een of andere manier zat haar liefde voor die dieren zo diep, dat ze er zelf nauwelijks nog greep op had. Waar kwam die liefde vandaan? Had het iets te maken met de droom die ze tijden geleden had gehad? Hadden de geesten er iets mee van doen? Zouden wolven iets voor haar volk gaan betekenen in de toekomst? Zoiets moest het wel zijn. Er was dus alle reden om haar wil door te zetten en Luib en Karm te verbieden de wolven iets aan te doen. Boze blikken en verwijten moest ze dan maar op de koop toe nemen.

Op datzelfde moment voelde ze een hevige beweging in haar buik en haar gedachten dwaalden af naar haar ongeboren kind, dat zich zo heftig roerde. Ze probeerde zich voor te stellen hoe haar kind er zou uitzien, jongen of meisje, zwart of blond, groot of juist klein...

Met een vage glimlach op haar gezicht viel ze in slaap.

Ze zat op haar hurken in een kleine, schemerdonkere ruimte en wachtte af wat er gebeuren zou. Van buiten drongen geluiden door van zingende en roepende vogels. Daaruit leidde ze af, dat het voorjaar was en dat het nieuwe leven overal dringend, wringend en duwend een uitweg zocht. Hoe ze hier gekomen was, herinnerde ze zich niet. Eigenlijk kon het haar ook niet schelen. Ze wist niet eens of zij het zelf was, die daar op haar hurken zat af te wachten of een ander die speelde dat ze Myrna was. Het was in ieder geval wel een vrouw die bijna moest bevallen. Dat was duidelijk te zien aan haar omvangrijke, bolle buik, die als een kostelijk vat het nieuwe leven herbergde.

Hoe lang ze hier al op haar hurken zat, wist ze evenmin. Er moest haar iets ernstigs overkomen zijn, anders zat ze hier niet naakt op haar hurken in een of ander ondergronds hol, waarvan ze de contouren nu pas kon onderscheiden. Het hol staande plafond leek een wirwar van boomwortels, stukken steen en bruingeel zand. Ook de wanden bestonden uit steen en zand. Door de ingang van het hol viel wat licht naar binnen, net voldoende om de dingen in het juiste perspectief te zien.

Hoe was ze hier terecht gekomen? Wie of wat had haar hier opgesloten of aan haar lot over gelaten? Door de eerste wee, die haar volkomen verraste, werden al die vragen naar de achtergrond verdrongen. Ze was nu helemaal een prooi van de pijn die om de zoveel tijd in haar binnen drong, vlijmscherp en zonder mededogen. Meteen nadat de vliezen braken, voelde ze, kort na elkaar, twee gladde lijfjes uit haar lichaam glijden. Alsof het vanzelf sprak, pakte ze de lijfjes op, beet de navelstrengen door en legde er een knoop in. Daarna likte ze de lijfjes tot in alle hoeken schoon, en liet ze drinken, aan elke borst een. Nu pas zag ze, dat het twee jonge wolven waren, allebei wit van vacht, nog blind en doof, maar wel in staat om te zuigen...

Plotseling versprong het beeld naar licht en lucht. Tussen twee witte, halfwas wolven stond ze op een heuvel en keek uit over een weids landschap. In de verte, aan de overzijde van een kleine beek, trok een kudde paarden voorbij. Op een van die paarden, diep zwart van kleur, zat een naakte, blonde vrouw, die veel weg had van haar zus Berna. Op een bepaald moment verliet het paard met de vrouw op de rug de kleine kudde en kwam naar de heuvel toe. De vrouw, die op Berna leek, stak groetend haar hand op. Met haar knieën dwong ze het paard tot meer spoed en in galop kwamen paard en vrouw de heuvel op...

Myrna werd volkomen ontredderd wakker. Voorzichtig stond ze op, om Luib niet te storen in zijn slaap, trok gauw wat kleren aan en liep naar buiten. Als in trance klom ze naar de top van de heuvel en ging daar staan, met het gezicht naar het zuiden, alsof ze van die kant iets verwachtte. Toen nam ze het zakje van ottervacht dat ze van grootmoeder Linda had gekregen, pakte het glanzend roze steentje eruit, legde het op haar vlakke hand en hield het omhoog in de lucht, alsof ze het aanbood aan het heelal.

Het was een ongewoon heldere nacht. Zowel de maan als de sterren gaven onwaarschijnlijk veel licht, zodat Myrna de hele luchtkoepel kon overzien. Opeens zag ze een hele zwerm vallende sterren, die zich van noord naar zuid bewogen om dan, plotseling, in het niets te verdwijnen, alsof ze waren opgelost in het duister. Kort daarna hoorde ze het gehuil van een paar wolven.

Op dat moment drong het ten volle tot haar door, wat de vreemde, ongehoorde droom te betekenen had: mensen en dieren hadden dezelfde oorsprong, waren tot elkaar veroordeeld, zagen elkaar als geduchte concurrenten, maar konden elkaar juist ook uitstekend aanvullen en van dienst zijn, in het belang van beide soorten.

Van nu af aan zag Myrna het als haar voornaamste taak, haar door de geesten opgelegd, om die boodschap uit te dragen, in woord en daad.

Vanuit het zuiden diende het voorjaar zich aan met zware, grijze luchten en een onophoudelijke, miezerige regen. Al een paar dagen had het zelfs 's nachts niet meer gevoren. Van al dat water werd de sneeuw week en gevaarlijk glibberig. Het was dan ook bijna ondoenlijk om van de heuvel af te dalen naar het beekdal. Myrna, Luib, Karm en Berna waren zodoende veroordeeld tot binnen blijven of hooguit tot het rond hun woonholen rondspoken in de nattigheid. Maar de zekerheid dat er aan een lange winter een eind kwam, vergoedde veel.

De twee vrouwen liepen nu op het einde van hun zwangerschap en elke beweging kostte moeite. Ze hadden alle voorbereidingen getroffen en waren op alles voorbereid. In een hoek van beide woonholen was een soort kraambed ingericht. De kleertjes lagen op keurige stapeltjes te wachten tot ze van dienst konden zijn.

Intussen ging het dagelijkse werk gewoon door, want het vuur moest blijven branden en er moest gegeten worden. De mannen waren niet te beroerd om een hand toe te steken, maar in de meeste gevallen liepen ze meer in de weg dan dat ze nuttig waren.

Voor de vrouwen was het een opluchting toen de zon op een dag door de wolken brak en het langzaam maar zeker ophield met regenen. De sneeuw was toen al voor het grootste deel verdwenen, zeker op de zuidhelling van de heuvel, waar zon, regen en voorjaarswind vrij spel hadden.

Myrna en Berna stonden buiten en keken uit over de vlakte, de handen steunend in de rug om die enigszins te ontlasten. Uit die richting zouden over een paar maanden hun familie en kennissen komen om hier de zomer door te brengen. Al zagen ze nog zo verlangend uit naar de terugkomst van de anderen, ze keken vooral uit over de vlakte. Daar trokken de laatste dagen, met name nadat het was opgehouden met regenen, regelmatig kleine kudden paarden voorbij op weg naar het noorden. Nu de zon zich liet zien zouden kruid en gras snel gaan groeien. Dat zorgde voor een overvloed aan mals en smakelijk voedsel. Het was vooral Berna die haar ogen niet van zo'n kudde kon afhouden. Al van kindsaf waren paarden haar favoriete dieren, zoals Myrna wolven in het hart had gesloten. De meeste kudden bestonden uit tien tot vijftien dieren, steeds met een hengst als leider, gevolgd door een aantal merries, meestal met een veulen aan de flank. Vanaf de heuvel was het doen en laten van de dieren perfect te volgen. Berna keek en spande zich tegelijkertijd in om na te gaan wat er aan kennis over het paard was opgeslagen in haar geheugen. Omdat ze paarden nu eenmaal graag zag, kwamen er meer feiten opborrelen dan ze voor mogelijk had gehouden. Zoals alle leden van haar volk wist ze, dat de kunst van het onthouden begon bij het eindeloos herhalen.

Paarden, zo was haar eerste gedachte, zijn zeer elegante dieren. Ze paren kracht en uithoudingsvermogen aan schoonheid. Hun normale gang is de kalme galop, maar tijdens het grazen gaan ze voetje voor voetje. Alleen als ze blad, knoppen of twijgen van bomen eten, staan ze voor een moment stil. Daarnaast kunnen ze ook overgaan in draf.

De vormen van het lijf zijn fraai. In de magere kop staan levendige ogen. De spitse, zeer beweeglijke oren geven de stemming weer. De neusgaten staan altijd wijd open. De gespierde nek staat op een vlezig lijf, dat met dicht haar is bedekt. Aan de nek en de staart is het haar beduidend langer. De poten maken een tegelijk ranke en krachtige indruk en eindigen in een hoef.

Paarden zijn levendige en slimme dieren met bevallige en fiere bewegingen. Over het algemeen zoeken ze geen ruzie met andere dieren. Voor mensen, wolven en grotere roofdieren slaan ze al snel op de vlucht. Maar door omstandigheden gedwongen verdedigen ze zich met bijten en wild slaan. Daarbij gebruiken ze zowel de voorpoten als de achterpoten.

Paarden planten zich maar traag voort. Na een dracht van om en nabij het jaar werpt de merrie meestal één enkel veulen.

Het paard is van nature een rondtrekkend dier, dat zowel kracht als uithoudingsvermogen nodig heeft om van het ene voedselgebied naar het andere te komen. Niet zelden gaat dat over moeilijk begaanbare en ronduit gevaarlijke wegen, bijvoorbeeld in rotsige bergstreken en moerassen. Steeds neemt een hengst het voortouw en loodst de kudde, door ervaring en ondervinding wijs geworden, van de grazige weide naar de kruidige vlakte, van de dorstlessende beek naar het beschutting biedende bos. Het is ook de hengst die alle merries voor zich opeist en met hen paart. Hij treedt op als twee merries ruzie maken of als een veulen niet doet wat hij wil. Ook een ervaren hengst is zeker niet onfeilbaar. Soms brengt hij de kudde onbedoeld in gevaar, zeker in streken die vreemd voor hem zijn. Dan kan het gebeuren dat er plotseling een groep menselijke jagers opdaagt. Een moedige hengst zal zijn kudde verdedigen met alle kracht die hij in zich heeft. Maar soms slaat de paniek toe. De kudde stuift dan uiteen en gaat in dolle galop alle kanten op. En dat is precies wat de jagers voor ogen hadden. Met een paar goed gerichte worpen van de speer doden ze een aantal paarden, terwijl de rest mag ontsnappen. Later zal de hengst de kudde weer bij elkaar brengen en de verliezen zacht hinnikend in zich opnemen.

Redelijk content over de weetjes die in haar opkwamen als het over paarden ging, richtte Berna zich weer op de aanwezigheid van haar zus en keerde terug in het hier en nu.

Omdat er zich al enige tijd geen paarden hadden laten zien, stonden Myrna en Berna op het punt naar binnen te gaan, toen ze aan de voet van de heuvel luid geschreeuw hoorden. Na enig speurwerk ontdekten ze Karm en Luib. Maar ze waren niet alleen. Er stond iets tussen hen in, maar het was te ver weg om te kunnen uitmaken wat het precies was.

“Het lijkt wel een veulen,” zei Berna na enige tijd.

De twee mannen bleven maar schreeuwen en wenken. Het was duidelijk de bedoeling dat de vrouwen naar beneden kwamen. Voorzichtig begonnen ze aan de afdaling, want hun bolle buik maakte dat tot een nogal hachelijke onderneming. Van de andere kant begrepen ze dat Karm en Luib niet voor niets zo dringend een beroep op hen deden.

Toen de rechervoet van Myrna op een bepaald moment wegslipte en ze gevaarlijk ver voorover helde, greep Berna haar bij haar jas en trok haar naar zich toe. Op die manier voorkwam ze een zware val van haar zus. Geschrokken sloegen ze de armen om elkaars schouders en stapten verder voetje voor voetje naar beneden. Maar ze waren nog een heel eind verwijderd van de twee mannen, die de bijna val hadden gezien en gestopt waren met schreeuwen.

De inspannende en gevaarlijke afdaling van de twee vrouwen was niet voor niets geweest. Toen ze dichterbij kwamen, zagen ze dat Karm en Luib inderdaad een veulen tussen zich in hadden. Met een paar lange, smalle repen rendierhuid hielden ze het jonge paard zo goed en zo kwaad als het ging in bedwang. Ze hadden de leren repen zodanig om de nek van het veulen gedaan, dat het gedwongen werd tussen hen in te blijven. Als het naar rechts wilde vluchten trok Karm de lijn strak. Wilde het naar links, dan was het de beurt van Luib om het dier tegen te houden.

Zowel Luib als Karm waren doodop. Hijgend wachtten ze op de twee vrouwen en hielden intussen de lijnen zo strak mogelijk. Het veulen, ook totaal afgemat door het verzet dat het geboden had, was op een bepaald moment blijven staan. Met de beste wil van de wereld was er geen beweging in te krijgen. Vandaar dat de mannen om hulp geroepen hadden.

Bij het zien van het veulen op zo korte afstand voelde Berna de warmte opstijgen in haar lijf. Het jonge paard was muiskleurig van kleur met gitzwarte manen en staart. Het stond, zoals alle veulens, wat hoog op de poten. Zonder erbij na te denken liep ze op het dier toe om het gerust te stellen en te strelen.

“Kijk uit,” schreeuwde Karm, “zo meteen heb je een klap van de hoeven te pakken.

Het scheelde geen haar of hij had Luib een trap verkocht.”

Berna liet zich niet afschrikken door Karm, integendeel. Met de handen op de rug liep ze langzaam op het veulen toe. Onderwijl herhaalde ze met een lage stem steeds dezelfde kalmerende woorden:

”Goeod zo, braaaf zo, goeod zo, braaaf zo....”

Het jonge dier spitste de oren en stak ze toen naar voren. Berna begreep dat het veulen wilde aangeven, dat het enig vertrouwen in haar had en verder contact niet bij voorbaat afwees.

Stomverbaasd keken de andere drie toe hoe Berna het angstige, schichtige en soms heftig bokkende paardje geruststelde. Maar er werd wel het een en ander gevraagd van hun geduld. Al bij al duurde het misschien wel een uur voordat Berna het waagde een hand van achter haar rug vandaan te halen en het paard over de snuit te strelen. Het gebaar werd met zichtbaar genoegzaam beantwoord. Het veulen schudde met de kop en begon opgewonden te trappelen. Net als een kind dat geen raad weet met zijn blijdschap.

De volgende stap van Berna was het krabben in de hals van het jonge paard en op andere de plekken waar het zelf niet bij kon met de tanden. Ze had meer dan eens gezien, als ze weer eens een kudde bekeek, dat paarden elkaar liefdevol beknabbelde en zo blijkbaar een onderlinge band schiepen.

Daarna vleide ze zich tegen het veulen aan, dat de vrouwelijke geuren rond Berna snuivend in zich opsnoof.

Er ontstond een band tussen de vrouw en het jonge paard, dat enthousiast reageerde. Het leek of het zijn moeder na een lange, bange tijd terug zag. Dat was meteen ook het geheim van de aanpak van Berna. Ze had al gauw door dat het veulen zijn moeder miste en dat het nog te jong was om voor zichzelf te zorgen. Het dier was nog geen jaar oud en had niet voldoende ervaring om zich staande te houden in deze harde omgeving, waarin geen enkel wezen zeker was van de volgende dag.

Karm en Luib begonnen zich al af te vragen waarom ze het veulen niet aan zijn lot hadden over gelaten, toen Berna aangaf dat ze de leidsels van rendierhuid konden vieren en loslaten. Ze nam het veulen bij de manen en voerde het langzaam, stap voor stap, de heuvel op in de richting van hun woonhollen. Karm en Luib lieten hun leidsel zoveel mogelijk vieren.

Myrna liep er achteraan, nog steeds vol verbazing en verwondering over het vermogen van Berna om het vertrouwen te winnen van zo'n schuw dier als een paard. Maar Berna vond het blijkbaar de gewoonste zaak van de wereld.

Toen ze bij hun woonhollen aankwamen, nam Berna voorzichtig de twee lijnen van Luib en Karm over en bond ze beide om een van de steunpalen van hun hol.

“Drinken en eten,” zei ze kortaf tegen Myrna, “water en hooi.”

Terwijl Myrna in haar woonhol een grote schaal vulde met water, gingen Luib en Karm op zoek naar restanten gras, die de hele winter onder de sneeuw hadden gelegen en die nu door de zon min

of meer droog waren geworden. Na geruime tijd kwamen ze terug met armen vol halfdroog gras. Maar toen ze het voer aan het veulen wilden geven en onbedoeld te dichtbij kwamen, ging het dier op zijn achterpoten staan en zwaaide wild met de voorpoten.

“Geef maar aan mij, dat voer,” zei Berna. “Voorlopig kan niemand het paardje benaderen en kan ik alleen in zijn buurt komen. Misschien dat het op den duur beter zal gaan.”

Met lange, gulzige teugen dronk het veulen uit de schaal en even later begon het te eten van het hooi.

Terwijl ze met zijn vieren stonden te kijken naar het etende veulen, vroeg Berna aan de twee mannen hoe ze het veulen hadden aangetroffen. Ze had zich afgevraagd hoe zo'n veulen zich had laten verrassen door Luib en Karm. Normaal gesproken namen paarden al de vlucht, als ze ook maar een vleugje mensengeur opsnoven. Toen ze de vraag zo recht voor z'n raap stelde, keek Luib haar aan en zuchtte.

“Het is en afschuwelijk verhaal,” begon hij, “maar omdat je er naar vraagt zal ik het in alle eerlijkheid vertellen. Karm en ik waren op weg naar het gebied waar we een tijd geleden die bevers hebben gestrikt. We wilden kijken of ze al uit hun winterverblijf waren gekomen, zodat het nut had om nieuwe strikken te zetten. Op het moment dat we het moerassige gebied binnen gingen, hoorden we een hoop herrie en gespetter van opspattend water. We renden er naar toe en zagen een paard, dat in het moeras dreigde weg te zakken, verwoede pogingen doen om zich te bevrijden. Maar hoe wilder en onstuimiger het in zijn doodsangst tekeer ging, hoe dieper het wegzakte in het trilveen. Waarschijnlijk om bij de lekkere en aanlokkelijke groene planten te komen, had de merrie teveel risico genomen. Terwijl zij een strijd voerde op leven en dood, stond het veulen als versteend toe te kijken. Omdat we wel inzagen dat de merrie geen schijn van kans had en Karm vermoedde dat jij graag een veulen wilde hebben, hebben we het jonge dier deze kant op gedwongen.”

“En de moeder?” vroeg Berna.

“De merrie verdronk voor onze ogen,” zei Luib. “Binnen de korstste keren was ze volledig in het moeras verdwenen. Blijkbaar was de rest van de kudde in paniek op de vlucht geslagen, toen een van hen in het moeras wegzakte. Paarden herkennen dat gevaar en zijn er als de dood voor. Maar zo nu en dan gaat er toch iets mis. Kennelijk is het veulen als enige blijven wachten op de moeder.”

“Dat moet een afschuwelijke dood zijn, langzaam stikken in het moeras,” zei Myrna. “Gelukkig hebben jullie het veulen meegebracht. Anders zou het onherroepelijk verloren zijn. Zo'n jong, onervaren dier zou het zelfs binnen de bescherming van een kudde zonder moeder niet kunnen redden.”

Het veulen had intussen voldoende gegeten en toen het Berna weer in het oog kreeg kwam het naar haar toe en legde zijn kop op haar schouder.

“Nou, als dat geen blijk van vertrouwen is, dan weet ik het niet meer,” zei Myrna.

Een dag of drie nadat het veulen door Luib en Karm van een wisse dood was gered, durfde Berna het jonge dier los te laten lopen. Volgens de anderen zou het paard er binnen de korste keren vandoor gaan, wild en ongedurig als het was. Maar daar was Berna geen moment bang voor. Ze voelde dat het veulen zijn hele doen en laten op haar had afgestemd. Net zo min als het zijn eigenlijke moeder met opzet zou verlaten, zou het jonge paard zich van zijn nieuwe moeder verwijderen. En ze had gelijk. Overal waar het kon, volgde het veulen zijn kunstmoeder. Soms probeerde het zelfs in de holwoning door te dringen, vooral als de flap van dierenhuid een eindje open stond en Berna te ruiken en te horen was.

Langzaam maar zeker kon ook Myrna het dier na enkele dagen benaderen. Maar van de twee mannen wilde het veulen nog steeds niets weten. Mede daarom vroeg Myrna zich af in hoeverre paarden trauma's konden oplopen. Er was nogal wat gebeurd de laatste tijd en het veulen maakte op haar een schrandere, maar soms ook een ingetogen en treurige indruk. Het dier had van nabij meegemaakt dat zijn moeder na een heftige, wanhopige strijd langzaam maar zeker in het moeras was weggezonden en gestikt. Het had ervaren dat de andere paarden hem in een aanval van paniek in de steek hadden gelaten. Twee wezens die op twee poten liepen, hadden hem daarna met lange stroken leer vastgesnoerd en meegevoerd naar een vreemde omgeving. Toen was de vrouw gekomen met haar vloeiende, geruststellende stemgeluid, haar zachte handen, haar vriendelijke, maar dwingende ogen en haar vertrouwen wekkende moedergeuren.

Zoals altijd probeerde Myrna uit het gedrag van dieren de menselijke trekjes te halen. Na lang nadenken was ze er van overtuigd geraakt, dat mensen, die eigenlijk ook dieren waren, met beesten konden samenwerken en dat ze elkaars mogelijkheden heel goed konden aanvullen. Myrna dacht in de eerste plaats aan dieren die in roedels of kudden leefden, zoals wolven en paarden. Maar ook bijvoorbeeld aan rendieren, everzwijnen, geiten en bevers. Daar kwam nog bij dat de geesten haar in de droom duidelijk hadden gemaakt, dat het voor haar volk noodzakelijk was met dieren te gaan samenwerken om de vooruitgang een handje te helpen. Het was haar taak aan die dringende raad van de geesten gehoor te geven.

Het feit dat Berna op zo'n wonderlijke manier een veulen onder haar hoede had gekregen, was pas een eerste stap. Voor Myrna stond het vast, dat ook Berna in de gunst stond van de geesten. Die hadden haar het vermogen meegegeven om dieren aan mensen te laten wennen en er zelfs een soort vriendschap mee te sluiten. Daarnaast realiseerde ze zich steeds meer, dat het haar opdracht was haar volk dit land, dit Kempphaanland, in bezit te doen nemen. Hier zouden ze voor eeuwig en altijd gaan wonen, alle leden van de Rode, de Blauwe en de Groene Grot.

Op het moment dat deze overpeinzingen in haar opkwamen, stond Myrna buiten uit te kijken over de vlakte. Luib en Karm waren op jacht. Op verzoek van de twee vrouwen zouden ze proberen nog een aantal bevers te strikken en sneeuw hazen te schieten. Niet zozeer voor het vlees, dat natuurlijk ook heel welkom was, maar vooral vanwege het bont, waar babykleertjes van gemaakt konden worden. De mannen hadden nog even protest aangetekend, want ze wilden niet zover van huis nu hun vrouwen elke dag konden bevallen. Myrna had hun bezwaren echter luchtig weggewuifd. Daarop waren ze, geenszins teleurgesteld, al gauw vertrokken. Berna was in haar woonhol blijkbaar met een of ander dringend karwei bezig. Ze had zich al de hele dag niet laten zien.

Terwijl Myrna daar stond uit te kijken, zag ze bij de beek opeens een bruine beer lopen. Aan zijn waggelende gang was hij onmiddellijk te herkennen. Het voorjaar was kennelijk al zover gevorderd,

dat ook de beren hun winterlegers verlieten. Uit het feit dat hij geen jongen bij zich had, concludeerde Myrna dat het naar alle waarschijnlijkheid om een mannetje ging, dat sterk vermagerd en ongetwijfeld uitgehongerd op zoek was naar iets eetbaars. Ze keek er met bewondering naar. Zoals altijd als ze met een bruikbaar kruid of een dier oog in oog stond, zocht ze in haar geheugen maar weer eens naar de feiten die daar over beren waren opgeslagen.

Beren vreten alles. Dat gaat van planten, allerlei bessen en rozenbottels, tot kreeften en mosselen, insecten, larven, rupsen, vissen, vogels, eieren, honing, maar ook zoogdieren en niet te vergeten: aas.

De bruine beer is niet snel of handig, maar zijn uithoudingsvermogen is groot. Dat maakt veel goed. Als hij zich normaal voortbeweegt, gaat dat bijna altijd traag. Bedachtzaam zet hij de ene poot voor de andere. Als hij gestoord wordt en opgewonden raakt, kan hij verrassend snel reageren. Als hij rechtop staat, bereikt de bruine beer een lengte van meer dan twee meter.

De jacht op de bruine beer is niet zonder gevaar. De speer is een goed wapen. Soms kun je met pijl en boog iets uitrichten. Maar het zetten van strikken is veruit de minst risicovolle manier. Het vlees van een jonge beer is eetbaar. Oudere beren smaken alleen als ze moddervet zijn. De vacht is erg dik. Ze is te zwaar om er kleren van te maken. Maar voor schoeisel leent de pels zich uitstekend, omdat ze sterk en slijtvast is.

Myrna was niet onder de indruk van haar kennis van de bruine beer. Wilde ze later aan de jeugd, bijvoorbeeld aan haar eigen kind, zinnige en nuttige dingen over dit dier kunnen vertellen, dan moest ze zich door een ervaren jager nog eens goed op de hoogte laten stellen. Misschien dat Luib of Harm haar alvast iets meer konden vertellen over beren.

Myrna was er, net als alle mensen van haar volk, erg op gespist om zoveel mogelijk over dieren en kruiden te weten te komen en te onthouden, omdat ze allemaal beseften dat het van levensbelang was, dat die kennis van geslacht op geslacht werd doorverteld, onthouden en in praktijk gebracht. Op die manier ging er niets verloren en konden ook de mensen die na hen kwamen putten uit die rijke bron. Het was een vaste gewoonte geworden om dat soort zaken mondeling door te geven van vader op zoon en van moeder op dochter, als een telkens weer herhalen en opsommen, geslacht na geslacht en eeuw na eeuw, zonder ophouden.

De ontdekking van de mannetjesbeer bezorgde Myrna vooral een gevoel van onbehagen, al wist ze niet precies waarom. Het was meer een angstig voorgevoel, dat niet veel goeds beloofde.

Toen ze naar binnen wilde gaan, hoorde ze vanuit het woonhol van Berna een luid gezucht en gesteun. Even overwoog ze om naar haar toe te gaan. Maar ze bedacht, dat de regels van haar volk op dat gebied streng waren: als iemand aangeeft niet gestoord te willen worden, dan doe je dat ook niet. Tijdens het verblijf in de wintergrot was zo'n regel noodzakelijk, omdat het privéleven daar dag en nacht onder druk stond. Myrna keerde zich om en liep naar haar eigen onderkomen. Toen hoorde ze Berna een kreet van pijn slaken. Zonder nog iets af te wachten keerde ze terug en ging het woonhol van haar zus binnen. Eerst zag ze niet goed wat er zich afspeelde. Het was nogal donker daarbinnen, ook al omdat het houtvuur bijna uit was.

“Wat is er, waar zit je?” riep Myrna.

“Hier in de hoek,” klonk het zachtjes. “Ik heb zojuist een zoon gebaard.”

Berna zat nog op haar hurken. Ze hield haar kind wat onhandig vast. Myrna liep op haar zus toe en hielp haar met het verbreken van de navelstreng en de andere zaken die dringend gedaan moesten worden. Een tijdje later zat Berna op het bed in de kinderhoek, de boreling trots in haar armen.

“Waarom heb je me niet eerder gewaarschuwd?” vroeg Myrna teleurgesteld.

“Het ging op het laatst veel sneller dan ik verwachtte,” antwoordde Berna. “Op een bepaald moment voelde ik, dat ik kon gaan persen. Ik kan je wel vertellen dat het niet meevalt. Ik ben onder het persen op mijn hurken gaan zitten, zoals me geleerd is. Dat duurde veel langer dan me lief was. Toen, eindelijk, kwam het kind. Nadat de eerste weeën begonnen, heeft het alles bij elkaar wel een halve dag geduurd. Het werd hoog tijd dat het over was. Maar nu gaat het wel weer. Zou de kleine al willen drinken?”

“We kunnen het proberen,” zei Myrna.

Berna legde het kind aan de borst en even later voelde ze de vreemde, prettige gewaarwording van een drinkend kind en het vloeien van de moedermelk.

“Hoe gaat hij heten?” vroeg Myrna.

“Tarn,” zei Berna zonder na te denken. “Dat hebben Karm en ik al weken geleden besloten. Ik hoop dat het een echte zoon wordt van zijn vader.”

De zussen bogen zich naar elkaar toe en wreven de rechterwangen langdurig tegen elkaar. Daarna keken ze zwijgend naar het drinkende kind. Het geluk werd een bijna tastbaar feit.

Intussen waren de mannen bij het moeras aangekomen waar de bevers hun enorme burchten hadden gebouwd. Aan de grootte en het aantal van die bouwwerken te zien, woonde er een zeer uitgebreide familie van wel zo'n honderd leden.

Op de weg ernaartoe hadden Luib en Karm nog twee sneeuw hazen geschoten. De dieren begonnen beetje bij beetje hun witte vacht in te ruilen voor een meer grijsbruine. Maar ze waren nog wit genoeg om op te vallen tussen het steeds groener wordende gras en de opschietende kruiden. Op die manier was het in deze tijd van het jaar geen kunst om ze op te sporen en met een goed gericht boogschot te doen omvallen.

In de tijd dat er in deze streken nog muskusossen rondzwierven, een zeer gewilde jachtbuit van de Grotters, hadden de jagers zorgvuldig de lange bovenharen van die dieren opgespaard. Zelfs vele jaren later, toen de muskusossen al lang niet meer in hun gebied voorkwamen, hadden veel jagers altijd een paar netjes opgerolde knotten van dat haar bij zich. Ingesmeerd met vet of leem bewezen die nu goede diensten als strik om bijvoorbeeld bevers, hazen en hoenders te vangen.

Toen ze in het gebied van de bevers kwamen, begonnen Luib en Karm als vanzelfsprekend na te denken over het leven van deze dieren. Daarbij vroegen ze zich met name af, wat ze nog wisten van hun gewoontes en gedrag. Hoe meer je immers van een dier wist, hoe groter de kans dat je het kon vangen.

Bevers zijn grote knaagdieren, die bijna een meter lang kunnen worden. Ze kunnen een gewicht van zo'n veertig kilo halen. Hun romp is plomp en is van achteren veel dikker dan aan de voorzijde. De buik hangt bijna op de grond. De nek is dik en kort, de snuit kort en stomp. De korte poten zijn erg krachtig. Tussen de tenen van de achterpoten bevinden zich zwemvliezen. De staart is naakt, ovaalrond en plat.

Heel bijzonder zijn de enorme, beitelvormige knaagtanden van de bever. Ze steken ver naar buiten. Met die scherpe tanden knagen ze bomen om en bijten er, als ze eenmaal omgevallen zijn, de takken af. Die takken worden in onregelmatige stukken verdeeld en de rivier in gesleept. Ze bouwen er stuwdammen en koepelvormige burchten van. De wanden worden met twijgen dichtgevlochten en besmeerd met zand en klei. Zo'n burcht heeft een aantal ingangen die allemaal onder water uitkomen. In de burcht bevindt zich de zogenaamde 'kamer', die hoog boven het wateroppervlak ligt.

Het voornaamste voedsel van bevers bestaat uit de schors, de jonge scheuten en het blad van een aantal soorten bomen. Hun voorkeur gaat uit naar wilgen, maar ook berk, populier en es zijn gewild. Elzen en eiken zijn veel minder in trek. Mals gras en kruiden vullen het menu aan in het voorjaar.

Lopen doen bevers op een rare manier. De poten worden een voor een opgetild en verzet, want de nagenoeg over de grond slepende buik verhindert een andere manier van voortbewegen. Snel zijn ze dus niet op het land. Eenmaal in het water laat een bever pas zien wat hij in zijn mars heeft. Geruisloos glijdt hij door de beek, waarbij het achterlijf en de staart diep onder het oppervlak blijven. Alleen de neusgaten, de oren en de ogen zijn dan zichtbaar. Een zeer dichte, waterdichte pels bedekt het zware lijf. Als je de huid wilt gebruiken, moet je eerst de lange, grove dekharen verwijderen. Alleen dan blijft er een waardevolle, zachte, donzige vacht over die geschikt is om er kleren van te maken.

Zodra Luib en Karm hun strikken hadden gezet, vertrokken ze richting heuvel. Ze wilden niet te lang wegblijven gezien de toestand van Myrna en Berna. Het plan was verder om morgen terug te gaan om de eventuele vangsten op te halen. Nu hadden ze in ieder geval twee sneeuw hazen. Ook daarmee zouden de twee vrouwen tevreden zijn. En dat niet alleen vanwege de vacht van de dieren, die zeer eigenaardig wit was met bruine vlekken in plaats van glanzend wit, maar ook om het heerlijke vlees. Luib en Karm verheugden zich al op de maaltijd samen met zijn vieren rond het houtvuur.

Onder het lopen keken ze naar de horden meeuwen die naar geschikte broedplaatsen zochten in het grote moerasgebied. Van die vogels zouden ze over een aantal weken veel eieren kunnen rapen. “Die eieren loop je mis, als je de winter in de grotten doorbrengt,” zei Luib. “Het zal zeker nog twee manen duren voor de anderen hier weer terug zijn. Dan hebben de meeuwen al vliegende jongen.” “Het is nu eenmaal de gewoonte om pas in het late voorjaar terug te keren naar het zomerkamp,” zei Karm. “En als bij ons volk iets een gewoonte is, valt daar heel moeilijk wat aan te veranderen.” “Maar wij met zijn vieren hebben dan toch maar een enorme verandering voor elkaar gekregen,” zei Luib, “al moet ik toegeven dat vooral Myrna en Berna de grote voorvechters waren.” “Vergeet hun moeder Arda niet,” zei Karm.

In een uitstekend humeur stapten ze door het ruime landschap, genietend van alles wat ze zagen en hoorden. Dit was hun land geworden. Hier zouden ze een leven lang blijven wonen.

Intussen had Myrna de baby en de moeder met alle zorg omringd. Boven het vuur hing een leren zak met vers water. Zodra dat warm genoeg was, zou ze moeder en kind eens lekker wassen, zodat ze er op hun voordeligst uitzagen, als de mannen thuis kwamen.

Terwijl Berna en haar kind vredig lagen te slapen, redderde Myrna rond en deed soms vier, vijf dingen tegelijk. Op een steen in het vuur lagen de bekende schijven te bakken, de leren waterzak hing boven het vuur, knollen en kruiden lagen in kleine stukjes gesneden te wachten op het vlees dat de mannen wellicht zouden meebrengen. Hoewel ze zelf de zwaarte voelde van het kind dat ze droeg, was ze in een opvallend goede bui. Als ze er Berna niet mee gewekt zou hebben, zou ze zeker hebben gezongen en geneuried. Met voldoening dacht ze aan het feit, dat zij met zijn vieren de winter op de heuvel hadden doorgebracht en dat het allemaal goed verlopen was. Wel verlangde ze erg naar het weerzien met haar ouders. Maar voordat die weer bij de heuvel arriveerden zou er nog heel wat tijd verstrijken.

Toen Karm en Luib bij hun woonholen aankwamen, stond het veulen ongeduldig te trappelen bij de ingang. Nog steeds wat bang van de mannen deinsde het terug toen ze dichterbij kwamen. Kennelijk stond het jonge paard te wachten op voedsel en drinken. Dat bevreedde hen zeer, omdat het niet de aard van Berna was om het veulen te vergeten. Een beetje ongerust lichtte Karm de flap van de ingang omhoog en stapte naar binnen. Omdat hij moest wennen aan het halfduister in het woonhol, zag hij niet meteen wat er gaande was. Op dat moment maakte het kind een hikkend geluidje en Berna tilde hem omhoog, zodat Karm hem zeker zou zien.

“Een zoon,” riep ze. “We noemen hem Tarn, zoals we hebben afgesproken.”

Een ogenblik stond Karm als verstijfd. Toen liep hij op Berna toe, nam het kind van haar over en tilde hem hoog in de lucht.

“Tarn van Kempphaanland,” zei hij trots, “jij zult dit land van ons erven, daar zullen we voor strijden met heel ons wezen. Als eerstgeborene mag jij je oog met recht laten rusten op alles wat hier leeft en groeit.”

Toen gaf hij de kleine terug aan de moeder en drukte zijn rechterwang met zoveel onstuimigheid

tegen de hare, dat ze kreunde van pijn.

Luib en Myrna stonden er wat verloren bij. Ze zagen in dat Karm en Berna er recht op hadden om hun geluk samen te delen. Daarom gingen ze naar buiten, waar het veulen nog steeds stond te wachten op water en voer.

“Ik haal water en jij gaat op zoek naar hooi,” zei ze op een commandotoon die Luib normaal niet beviel. Gezien de bijzondere omstandigheden zei hij er dit keer maar niks van.

Toen het veulen eenmaal van water en voer was voorzien, begonnen ze samen de twee sneeuw hazen te villen.

Myrna zag wel iets in de bruin en wit gevlekte pelzen, al waren die van mindere kwaliteit dan de spierwitte wintervachten. Van de andere kant zouden de twee kleuren iets bijzonders geven aan de babykleertjes die ze er van gingen maken.

Het werd in alle opzichten een feestelijke avond in het gezellig warme woonhol van Karm en Berna. Die liep alweer vrolijk rond, maar waagde zich op advies van Myrna nog niet te ver van haar bed. Berna was een sterke vrouw, die niet terugdeinsde voor pijn en beproeving. Zo snel mogelijk wilde ze de draad van het gewone leven weer opnemen.

De bevalling was tamelijk voorspoedig verlopen, het kind ademde direct en huilde goed. Met de moeder was ook alles in orde. Myrna hoopte vurig, dat het bij haar even goed zou gaan, maar helemaal gerust was ze er niet op. Anderzijds hadden zowel grootmoeder Linda als moeder Arda haar altijd verzekerd, dat bevallingen bij hen altijd zonder complicaties waren verlopen.

Onder het redderen rond het houtvuur bedacht Myrna iets nieuws. Op de knapperig gebakken schijven legde ze dun gesneden stukjes gebakken lever. Alle vier genoten ze zichtbaar van de nieuwe smaak. Luib en Karm gaven hoog op van haar kookkunst.

Berna bemoeide zich met haar kind, maar ook zij genoot van de warmte, de sfeer en het gesprek. Op een gegeven moment herinnerde Myrna zich de beer, die ze vanmorgen bij de beek had zien rondscharrelen. Toen ze het vertelde, keken de anderen verrast en verontrust op.

“Beren die pas uit hun winterhol komen zijn uitgehongerd en daarom zeer gevaarlijk,” zei Luib.

“Het lijkt me beter, ik zeg het nog maar eens, dat jullie voorlopig niet te ver van huis gaan. Zorg dat je tenminste een speer binnen handbereik hebt.”

Berna dacht in de eerste plaats aan haar veulen, maar Karm stelde haar gerust. Een paard is normaal gesproken veel te snel voor een beer, “zei hij. “Wat dat betreft zou ik me maar geen zorgen maken.

Nog geen week nadat Berna bevallen was van haar zoon Tarn, kreeg ook Myrna haar kind. Hoewel het allemaal nog wat trager verliep dan bij haar zus, mocht ze toch van een voorspoedige verlossing spreken. Op haar beurt had haar zus haar voorbeeldig bijgestaan. Dat maakte de band tussen hen nog hechter. Omdat een kind krijgen een zuiver vrouwelijke aangelegenheid was, werden de mannen er zoveel mogelijk buiten gehouden. Pas toen Myrna fris en wel met haar zoon op bed lag, riep Berna de vader erbij. Ook hij nam, naar oude gewoonte, zijn zoon over van de moeder en stak hem hoog de lucht in.

“We noemen je Urs naar de vader van mijn vader, zoals Tarn genoemd is naar de vader van Karms vader,” zei hij. “We zullen je, als tweede geborene in Kempphaanland, dezelfde voorrechten geven als de eerstgeborene Tarn, zodat jullie samen in vriendschap en bloedsverbondenheid zullen opgroeien, allebei met dezelfde rechten en plichten. Dat de geesten met jullie mogen zijn.”

Diep geroerd had Myrna de woorden van Luib aangehoord. Die eerste woorden van de vader waren, zo geloofde het volk van de Grotters, erg belangrijk voor de toekomst van het kind. Dat zowel Karm als Luib het feit dat Kempphaanland hun ware thuis was, in hun profetie hadden opgenomen, had beide vrouwen goed gedaan. Eens te meer waren ze tevreden dat ze in de zomer met die twee mannen in zee waren gegaan. Ze waren niet alleen zeer betrouwbaar gebleken, maar ook voor reden vatbaar.

Tarn en Urs deden het goed. Dat lag niet alleen aan de uitstekende verzorging van de moeders, maar ook aan het feit, dat het sterke, gezonde kinderen waren van een krachtig en gehard volk. Als eerste echte bewoners van dit fraaie land hadden ze, als alles goed bleef gaan, een prachtige toekomst in het vooruitzicht. Met name Myrna zag het helemaal voor zich. Ze zouden in ieder geval verlost zijn van de twee jaarlijkse tochten naar en van de wintergrotten in het zuiden. Die telkens terugkerende rompslomp legde een zware taak op de schouders van de vrouwen. Daarbij hadden de jonge ouders de zorg voor de kinderen die gedragen en gevoed moesten worden. Met name bij het oversteken van rivieren bracht dat veel extra zorg met zich mee. Maar ook voor de mannen zou het voordelig zijn als ze een vaste stek kregen van waaruit ze, zomer en winter, hun jacht op groot en klein wild konden ondernemen.

In gedachten zag Myrna aan de voet van de heuvel, natuurlijk op het zuidwesten om 's winters toch enige bescherming te hebben tegen de venijnige stormen uit het noordoosten, al een groot tentenkamp verrijzen. De tenten waren allemaal hetzelfde en gemaakt naar het model dat Luib en zij, samen met Berna en Karm, in elkaar hadden geknutseld, mèt het rookgat in de top. Myrna was nog steeds erg tevreden over dat rookgat. Ze was zeer benieuwd of het in de praktijk zo goed zou werken als zij hoopte. Voor het hele volk zou dat een zegen zijn: niet langer dag en nacht in de rokerige walmen, die de ogen iriteerden, een slechte hoest konden veroorzaken en slecht waren voor de longen. Dramatische gevallen als de ziekte van Per, die er uiteindelijk aan gestorven was, zouden dan niet meer voorkomen.

Maar Myrna zag nog veel meer. De vrouwen konden hun kennis van kruiden en eetbare groene gewassen in alle rust vergroten nu ze ook in het vroege voorjaar en het late najaar hier waren. Bovendien hoefde alles niet meegesjouwd te worden naar de grotten in het zuiden. De mannen konden ruime, ondergrondse bewaarplaatsen maken, zodat er altijd voldoende voorraad was aan voedsel. En wat te denken van het sprietige, hoge gras, dat in de nazomer goudgeel kleurde en grote korrels voortbracht die je kon malen en waarvan je heerlijke knapperige schijven kon bakken? Wie weet waren de vrouwen in staat om dat gras meer ruimte te geven, zodat het zich kon uitbreiden over de vlakte. Er zouden dan hele velden van dat gras zijn. Er konden schalen en schalen vol van

die kostbare korrels worden geoogst. In dat geval zouden ze de hele winter schijven kunnen bakken, die heerlijk waren bij vlees of met een laagje vet erop of lever of honing.

Dat alles zag Myrna voor zich als ze nadacht over de toekomst van Tarn en Urs, de eerste bewoners van dit land van belofte. Ze zou er alles aan doen, samen met Luib en Berna en Karm, gesteund door moeder Arda en vader Bred, om die droom te laten uitkomen.

Maar ook Luib en Karm hadden zo hun dromen en verwachtingen. Soms spraken ze daar met elkaar over, als ze samen voor hun plezier door het veld gingen of onderweg waren naar een plek waar iets te halen viel. Zeker nu ze allebei een zoon hadden, voelden ze zich verantwoordelijker dan ooit. Maar dat legde nauwelijks druk op hun schouders. Dat kwam natuurlijk ook, omdat ze wisten dat Tarn en Urs bij Berna en Myrna in goede handen waren. Het feit dat hun zonen uitzicht hadden op een rijke toekomst, speelde toch de hoofdrol.

Sinds een paar dagen was de trek van zowel rendieren als paarden tot hun niet geringe verrassing opnieuw op gang gekomen. Zo nu en dan trokken er al kleine groepjes rendieren naar het noorden en paarden naar het oosten. Toen De Grotters de winters nog met z'n allen doorbrachten in de grotten, hadden ze nooit de kans gehad om de trek van rendieren en paarden precies te traceren, gewoon omdat ze er niet bij waren. Voor Luib en Karm was het een grote ontdekking dat die trekroute niet ver van hun heuvel aan de overkant van de beek was gelegen. Zowel in het vroege voorjaar als het late najaar zouden ze daar veel profijt van kunnen hebben. Samen hadden Luib en Karm al hardop gefantaseerd over de beste manier om zowel rendieren als paarden buit te maken. Al pratend en fantaserend waren ze op het idee gekomen om met houten hekken een soort fuik in het landschap uit te zetten. Aan het begin stonden de hekken nog ver uit elkaar. Slechts langzaam bogen de twee lijnen van hekken naar elkaar toe. De nietsvermoedende dieren liepen in alle rust, zo nu en dan wat gras etend, langs de hekken tot ze plotseling door op de loer liggende jagers werden opgeschrikt. Zonder mankeren liepen ze dan in de fuik tot ze niet verder konden. Gedreven door hun eigen fantasie liepen de twee door het weidse land, nog jong genoeg om dromen te hebben en oud genoeg om zich verantwoordelijk te voelen voor vrouw en kind.

“Ik vraag me wel eens af wat mijn vader van al die plannen zal vinden,” zei Luib. Misschien vindt hij het wel niets, dat verhaal met die houten hekken.”

“En ik denk wel eens dat mijn vader me hartelijk zal uitlachen als ik over onze plannen vertel,” antwoordde Karm.

“We zullen wel zien wat er van komt,” zei Luib, “wij vinden het in ieder geval een uitstekend plan. Misschien kunnen we het er eens met Berna en Myrna over hebben. Die kunnen vaak beter inschatten wat de reactie van anderen zal zijn dan wij.”

“Vanavond zullen we een balletje opgooien,” besloot Karm de discussie.

Myrna en Berna luisterden aandachtig naar hetgeen de mannen hadden bedacht. Ze zaten bij Luib thuis op bed en gaven hun kinderen de borst. Normaal gezien hadden ze niet zoveel fiducia in de wilde ideeën die er in een mannenbrein konden opborrelen. Maar dit keer waren ze allebei al vanaf de eerste zinnen geïnteresseerd. Dat had waarschijnlijk ook te maken met het feit dat het over paarden ging. Luib was uitgekookt genoeg om het woord paarden al snel te laten vallen. Sinds het veulen er was, had ook Myrna meer belangstelling voor paarden gekregen, al bleven de wolven haar grote passie. Toen de eerste paarden aan de overkant van de beek de voorjaarstrek aankondigden, had Berna haar veulen zo gauw mogelijk 'gekluiserd'. Dat wil zeggen dat ze beide voorpoten van het jonge paard bijelkaar had gebonden, zodat het dier nog maar kleine stapjes kon zetten. Dat voorkwam dat het wegliep en zich aansloot bij een kudde.

Luib deed zijn verhaal over de hekken en de fuik in het landschap zo sober mogelijk. Hij wist dat de vrouwen elke vorm van overdrijving of breedvoerigheid als zwakheid in zijn betoog zouden uitleggen. Tot zijn verrassing waren ze vanaf het begin bij de les. Naarmate het verhaal vorderde, nam ook hun betrokkenheid toe. Toen hij uitgesproken was, viel er even een stilte, die door Myrna werd verbroken.

“Het is een uitstekend plan, dat ons volk veel voordeel kan opleveren,” begon ze. “Ik heb er twee opmerkingen bij, die je niet zozeer als kritiek, maar eerder als aanvulling moet opvatten. Mijn eerste voorstel betreft de duurzaamheid van het hekwerk. Als je het gedurende de hele trek intact laat, zullen er weinig dieren kunnen passeren. Het laatste deel van de fuik moet je daarom zo maken, dat het snel af te breken en op te ruimen is. Zodra er genoeg rendieren of paarden zijn gedood, maak je de zaak weer open, zodat de volgende kuddes ongehinderd hun weg kunnen gaan. Op die manier krijgen we de volgende jaren ook weer voldoende dieren op de trek. Het is niet goed om meer dieren te doden dan nodig is.”

“Je hebt gelijk,” zei Luib. “Stom dat ik daar niet aan gedacht heb. Maar je had nóg een opmerking.” “Ja, inderdaad,” vervolgde Myrna. “Ik vraag me af of jullie dat hele hekwerk in één zomer af kunnen hebben. Er is ontzettend veel hout voor nodig. Als je dat hier in de buurt haalt, zitten we binnen de kortste keren zonder bos. Je zou beter dan hier en dan daar wat bomen kunnen kappen. Het liefst zo ver mogelijk verwijderd van onze heuvel.”

“Ook dat ben ik met je eens,” zei Luib, “maar dan heb ik wel een vraag. Het zal veel tijd vergen om dat hout naar de beek te slepen. Het is zwaar werk en ik vraag me af, of er genoeg mannen te vinden zullen zijn om dat karwei te klaren.

“We hebben wel iets anders te doen,” zullen ze zeggen.

“Aan Noek hoeft je niet te twijfelen,” zei Myrna. “Die doet niets liever dan zwaar werk.”

“En dan heb ik nog een idee,” zei Berna. “Misschien dat het veulen tegen die tijd zover is, dat we hem kunnen leren bomen sjouwen. Er moet een manier te bedenken zijn om een paard aan het werk te zetten. Als je het goed aanpakt kan hij misschien twee of drie boomstammen tegelijk verslepen.”

“Schitterend idee,” riep Karm enthousiast. “Dan heeft dat beest meteen ook nog enig nut.”

Berna keek hem even verstoord aan, maar toen begon ze gemeen te lachen.

“Het moet altijd nut hebben bij mannen,” zei ze smalend, “terwijl juist mannen het liefst met nutteloze dingen bezig zijn. Karm, als jij nu eens een manier bedenkt om een paard voor een stel boomstammen te spannen, dan vergeet ik jouw opmerking van daarnet.”

“Ik bedenk wel iets,” zei Karm, “maak je daar maar niet druk over.”

Voor Myrna was het gesprek van die avond van veel grotere betekenis dan de anderen konden vermoeden. Hoewel ze haar handen vol had aan de kleine Urs, die bovendien 's nachts nog een paar keer aan de borst wilde, lag ze die nacht urenlang wakker. Ze dacht met voldoening aan de nieuwe mogelijkheden voor hun volk, als de jacht op groot wild geen dagenlange of zelfs wekenlange

tochten meer vereiste. Dankzij het plan van Karm en Luib met de fuik van hekwerk, kon dat voortaan vlak bij huis gebeuren. Dat betekende ook, dat de mannen meer tijd zouden hebben voor andere dingen. Misschien zouden ze het zware werk van de vrouwen kunnen verlichten of zelfs helemaal overnemen. Daarbij dacht ze in de eerste plaats aan bergplaatsen voor de wintervoorraden. In de grotten in het zuiden waren plaatsen genoeg om voedsel op te slaan en te bewaren. Maar hier was dat veel moeilijker. Mogelijk konden de mannen iets bedenken om die voorraden koel en droog onder te brengen. Daarbij viel te denken aan half in de heuvel uitgegraven hollen, voorzien van een afsluiting van takken, twijgen en huiden. Met een beetje goede wil was dat mannenwerk te noemen. In de uitgegraven hollen zouden rekken gemaakt kunnen worden, zodat kruiden, wortels en knollen soort bij soort bewaard konden worden. Ook dat werk gold van oudsher als een taak voor de vrouwen, iets wat Myrna altijd al vreemd gevonden had. In dat rijtje paste ook het opbouwen van het zomerkamp als ze in het late voorjaar bij de heuvel arriveerden. Dat opbouwen van de tenten was zwaar werk, vooral ook omdat er haast achter zat. Eigenlijk hadden ze maar één dag de tijd om dat karwei af te maken, want iedereen wilde onderdak als het donker werd. Ook hierbij zouden de mannen uitstekende diensten kunnen bewijzen. Temeer omdat het dan zou gaan om meer permanente tenten, gebouwd volgens het model dat zij met z'n vieren hadden uitgedacht en dat vooral bij de vrouwen ongetwijfeld veel bijval zou oogsten.

Zo mijmerde Myrna die nacht over de toekomst van haar volk: de Grotters zouden niet langer van het een naar het ander trekken, maar een vaste woonplaats hebben, met alle voordelen vandien. Als de vrouwen goed samenwerkten en de mannen konden overtuigen van hun inzichten, zou het leven een stuk makkelijker worden. Ook de vrouwen hielden dan tijd over om betere manden te vlechten, grotere houten kommen te snijden, betere en mooiere kleren te naaien, de vachten van de buitgemaakte dieren beter te bewerken en, niet het minst belangrijke van alles, ze zouden meer tijd hebben voor onderling overleg of een gewoon, gezellig gesprek, zonder dat de mannen zich erover opwonden. Vrouwen praten nu eenmaal graag, niet alleen om het praten zelf, maar als een manier om de onderlinge banden te versterken. Maar wat wisten mannen daarvan? Die hadden overigens hun eigen zwakheden. Zoals hun overdreven gezeur en ingewikkeld gedoe ten aanzien van jacht en wapens.

Myrna beseftte dat ze de hulp van vrouwen in haar naaste omgeving hard nodig zou hebben, wilde ze de andere vrouwen zover krijgen dat ze de mannen tot meewerken zouden aanzetten. Maar van de andere kant kende ze de enorme overredingskracht van haar moeder Arda. Als die eenmaal iets in haar hoofd had...

Een paar dagen later deden Karm en Luib weer eens hun dagelijkse ronde. Er was meer dan genoeg vlees van klein wild in voorraad. Eigenlijk hadden ze niets zinnigs te doen. De vorst was op de meeste plaatsen al uit de bovenlaag van de aarde verdwenen en overal zag je gras en kruiden de kop opsteken. Na de lange winter die de planten een grauw en bruin aanzien had gegeven, kreeg de beekvallei weer de groene uitstraling die ze kenden van de zomer. Dagelijks trokken er nog een paar kleine kudde paarden of rendieren voorbij aan de overkant van de rivier. Luib en Karm zagen dat met lede ogen aan. Ze zouden er graag jacht op gemaakt hebben. Maar ze beseften ten volle, dat het geen enkel nut diende om op dit moment een rendier of paard te doden. Er was vlees genoeg in voorraad en bovendien hadden Myrna en Berna wel andere dingen aan het hoofd dan het onthuiden, villen en verdelen van welk groot beest dan ook. Op sommige dagen, als de zon zich wat langer liet zien, konden ze met hun kind op de arm al even buiten komen. Daar genoten ze met volle teugen van.

Terwijl Karm en Luib min of meer werktuigelijk rondliepen aan de voet van de heuvel, werden ze opgeschrikt door het hoge, schelle gejang van een woedende wolf. Speer en pijl en boog in de aanslag, gingen ze op het geluid af, dat steeds heftiger werd. Ergens halverwege de heuvel, niet ver van het wolvenhol, zagen ze hoe een zwarte wolf telkens opnieuw een woedende uitval deed naar een rechtopstaande beer, die zich kalm en zonder spoor van angst verdedigde. De wolf had dan ook geen schijn van kans. Om uit de klauwen van de beer te blijven, kon hij alleen felle schijnaanvallen doen. Maar dichterbij kwam hij niet bij het logge beest. Toen kreeg hij onverwachts hulp. Blijkbaar had de wolvin het gejang van de wolf gehoord. Ze wurmde zich haastig uit haar hol en viel de beer van achteren aan. Vanaf dat moment werd het voor hem een heel wat hachelijker zaak. Tegen één enkele wolf was hij makkelijk opgewassen, maar tegen twee wolven die bovendien iets te verdedigen hadden, kon hij wel eens het loodje leggen. Het eerst wat lompe, bijna goedmoedige verweer van de beer veranderde op slag in een verbeterd verzet, waarbij hij ook de aanval niet schuwde. Hij was in het nadeel omdat hij, op twee poten staande, op de helling van de heuvel moeilijker zijn evenwicht kon bewaren dan de wolven, die lenig om hem heen dansten en sprongen en hem vooral in de achterpoten trachtten te bijten. Met name de wolvin ging steeds driester tekeer. Juist die overmoed werd haar fataal. Tijdens een van haar onverhoedse aanvallen op de achterkant van de beer, draaide die zich bliksemsnel om en verkocht haar een enorme klap, zodat ze meters ver door de lucht werd geslingerd en op de grond plofte. Daar bleef ze doodstil liggen. Toen hij geen hulp meer kon verwachten, zag de wolf al gauw in, dat er geen beginnen aan was. Met de staart tussen de poten rende hij de helling af en verdween.

Luib en Karm hadden het hele gevecht van begin tot eind met spanning gevolgd. Maar nu werd er opeens actie van hen zelf verwacht. Als jagers konden ze het niet maken om zo'n kans te laten lopen. Bovendien hadden ze liever niet dat er zo dichtbij hun vrouwen en kinderen een hongerige beer rondzwierf.

De beer stond nog steeds rechtop na te genieten van zijn overwinning, toen hij door twee pijlen werd getroffen. De eerste pijl trof hem in de keel, de tweede in de borst, blijkbaar in de hartstreek. Even stond het dier nog wankelend op de poten, maar al gauw stortte het neer. Zonder zich te bedenken renden Luib en Karm met geheven speer op de beer toe en maakten met twee gerichte stoten een eind aan zijn leven.

Zodra de twee mannen ervan overtuigd waren dat de beer dood was, gingen ze een kijkje nemen bij de wolvin. Luib stootte haar eens aan met de speer, maar ze bewoog niet.

“Zo te zien heeft ze haar nek gebroken door de geweldige klap,” zei Karm.

“Moet je zien,” zei Luib, wijzend op de grote, gezwollen melkklieren van de wolvin, “ze heeft kennelijk jongen te zogen, maar die zullen tevergeefs op haar terugkeer wachten.”

“En aan de wolf hebben ze ook niks,” zei Karm, “zo die al terug durft te komen.”

“Wat moeten we er eigenlijk ook mee, het lijkt me het beste als we het laten zoals het is,” zei Luib na enig nadenken. “Ik stel in ieder geval voor om niets tegen de vrouwen te zeggen.”

Hij was nog niet uitgesproken of er klonk geschreeuw vanaf de voet van de heuvel. Beneden stonden Myrna en Berna met hun kind op de arm naar hen te zwaaien. Waarschijnlijk hadden ze de woedende wolven horen janken en waren ze, ongerust en nieuwsgierig, op het geluid af gekomen. Toen ze merkten dat alles veilig was, begonnen ze moeizaam naar boven te klauteren.

“Vergeet maar wat ik zojuist gezegd heb,” zei Luib. “We zien wel wat er van komt.”

Ook de vrouwen zagen direct aan de sterk opgezette melkklieren van de wolvin, dat ze jongen moest hebben en daar maakten ze zich zorgen over.

“Hoe moet dat nou met die jonge welpen?” vroeg Myrna. “We kunnen ze toch niet aan hun lot over laten?”

“Ik zou niet weten wat we er aan konden doen,” zei Luib afwerend. “Wij kunnen niks met jonge wolven, zeker niet nu ze kennelijk nog gezoogd moeten worden.”

“Waar is het hol van de wolvin?” vroeg Berna.

“Niet ver hier vandaan,” zei Karm met tegenzin. “Maar wat wil je eigenlijk?”

“Breng er ons eerst maar eens naar toe, dan zien we wel verder,” zei Myrna. “We laten die jonge wolven niet zomaar kreperen.”

Met de nodige tegenzin brachten de mannen hun levensgezellen naar het wolvenhol, dat in de heuvel was uitgegraven. Toen ze daar aankwamen, gaf Myrna haar zoon Urs aan Berna, ging op haar knieën liggen en stak haar hoofd door de ingang.

“Ik hoor gepiep, een klaaglijk gepiep” zei ze met stelligheid toen ze weer recht kwam. “Ik zal proberen of ik zover in het hol kan komen, dat ik de jongen eruit kan halen.”

“Ben je nou helemaal gek geworden,” riep Luib woedend. “Wie kruipt er nou in een wolvenhol? Ben je vergeten dat je de moeder bent van een zoon?”

“Jullie zijn er kennelijk te laf voor. Ik zal het weer zelf moeten doen,” zei ze bits tegen de twee mannen. “Ik laat die jonge wolven niet in de steek, als je daar maar rekening mee houdt. Bovendien ben ik de smalste van ons vieren. Als ik niet bij de jongen kan komen, kan niemand van ons dat.”

“Je ziet maar wat je doet, als je maar weet dat ik niks, maar dan ook helemaal niks, met die jonge wolven te maken wil hebben. Dat we de zorg hebben voor een nutteloos veulen, vind ik al erg genoeg,” zei Luib.

Myrna en Berna keken hem eens aan, maar deden er verder het zwijgen toe.

Daarna ging Myrna weer op de knieën en stak haar hoofd diep in het hol. Zich afzettend met ellebogen en knieën wurmde ze zich stukje bij beetje verder de gang in. De jonge wolven piepten nog steeds erbarmelijk. Dat gaf Myrna extra moed en kracht, want het kostte veel kruim om in de smalle, bochtige pijp vooruit te komen.

Berna en de twee mannen waren niet gerust op de goede afloop van de onderneming van Myrna. Er kon van alles mis gaan. Ze kon ergens halverwege blijven steken, het hol kon instorten en de gevluchte wolf zou terug kunnen keren. Voor Myrna zou dat ongetwijfeld fataal aflopen. Daarom bleven Karm en Luib de omgeving nauwlettend in de gaten houden, terwijl Berna zich met twee kinderen op de arm stond te verbijten van de zenuwen.

Myrna vorderde intussen beetje bij beetje. Na een hele tijd wringen en duwen kwam ze uiteindelijk in de wat ruimere kamer, waar de jonge welpen lagen te piepen. Omdat ze de ingang afsloot met haar lijf, was het aardedonker in de kamer. Zuiver op de tast en het gehoor zocht ze de ruimte af tot ze uiteindelijk twee jongen te pakken kreeg. Meer welpen waren er blijkbaar niet. Met veel moeite keerde ze zich om in de kamer. Omdat haar lichaam de ingang nu vrij liet, viel er een flauw, wazig licht naar binnen, dat haar in staat stelde de kamer af te speuren naar andere welpen. Er was inderdaad niets meer te zien.

De weg terug vergde nog meer tijd dan de heenweg, omdat ze nu haar twee handen vol had aan de jonge wolven. Ze kon alleen haar voeten gebruiken om zich telkens af te zetten en zich moeizaam door de smalle gang te wurmen.

Toen ze haar armen met de twee jonge wolven door de ingang naar buiten stak, ging er bij de drie anderen een diepe zucht op. Karm nam de jonge wolven over en Luib hielp Myrna met opstaan, zodra ze met haar schouders uit het hol was. Haar aandacht ging vanaf dat moment volledig uit naar de twee welpen, die nog volkomen blind en waarschijnlijk ook doof waren. De een was zwartgrijs met nogal wat wit, de ander had een egaal zwarte vacht. Ze nam de jongen van Karm over en stopte ze onder haar jas.

“Kom, zo snel mogelijk naar huis, want ze mogen niet teveel afkoelen.” zei ze en ze was al onderweg.

Berna met Tarn en Urs in de armen en Luib en Karm met een hoofd vol vragen, volgden Myrna naar hun eigen woonhol. Het was zonde om de wolvin en de beer daar nutteloos, nog niet eens van hun huid ontdaan, te laten liggen. Maar de mannen legden zich erbij neer, dat het karwei nog even uitgesteld moest worden.

Eenmaal in de behagelijke warmte van hun eigen woonhol was Myrna zo verstandig om Luib en Karm ieder een jonge wolf in handen te geven. Dan konden ze kennis maken met de vertederende hulpeloosheid van de diertjes. Ze zocht een grote houten bak, deed er wat vacht en hooi in, nam de wolfjes weer over van de twee mannen, legde ze in de bak en stookte het vuur wat op.

“Hier hebben ze het in ieder geval niet koud,” zei ze, terwijl ze Urs weer overnam van Berna. “Wie weet krijgen we ze groot.”

“Ik ben benieuwd hoe je dat klaar wilt spelen,” zei Luib sceptisch. “Wat voor voer zul je ze geven?” “Daar vinden wel wat op,” zei Myrna.

Het was intussen duidelijk, dat ook Karm en Luib niet meer zo afwerend stonden tegenover de jonge wolven. Maar van een warm gevoel was nog geen sprake.

Tot zover had Myrna haar doel bereikt. Ze maakte eten klaar voor hen vieren en na een snelle maaltijd vroeg ze de mannen om terug te gaan naar de beer en de wolvin om ze te villen.

“Als je vooral de huiden maar meebrengt,” zei ze nog. “Het vlees van een beer die pas uit zijn winterhol komt, smaakt nergens naar en wolvenvlees eten wij niet.”

Luib en Karm vertrokken gewapend met een stel scherpe messen naar het slagveld. Ze zagen wel in dat de vrouwen het voorlopig te druk hadden met hun kinderen en de jonge wolven, zodat ze niet konden helpen met villen en slachten. Daarbij kwam nog, dat ook zij goed wisten, dat een

berenvacht erg kostbaar en nuttig was.

Zodra de mannen weg waren, zagen de vrouwen kans om de ontstane situatie te bespreken, zonder gestoord te worden door hun kritische blikken en opmerkingen.

“Denk jij wat ik denk?” vroeg Myrna met een blik van verstandhouding.

“Ik vrees van wel,” zei Berna.

“Kom op dan, niet langer gewacht,” zei Berna.

Ze namen allebei een jonge wolf uit de bak, knoopten hun jas open en gaven de welpen de borst. Na wat onhandig geneuzel en gesnuffel kregen de wolven hun lippen over de tepel en begonnen gulzig te zuigen. Dat gaf hetzelfde gevoel als bij hun zonen, alleen wat minder heftig, verfijnder. De vrouwen gingen er eens goed voor zitten, want ze waren in de veronderstelling dat het wel een tijdje zou duren. Maar binnen de kortste keren gingen de twee welpen laveloos onderuit en vielen in slaap. Myrna nam ook die van Berna in haar armen, legde ze terug in de bak bij het vuur en dekte ze toe met een lapje wolvenvacht, dat ze ergens gevonden had.

“Nou, dat had ook niet veel om het lijf, dat drinken van die twee,” zei Berna. “Ik denk dat wij meer melk geven dan een wolvin.”

“Dat denk ik ook,” zei Myrna. “Tarn en Urs zouden nogal een keel opzetten als ze niet meer tijd kregen om te drinken.”

“Voel jij je ook een beetje schuldig?” vroeg Berna rechtuit.

Myrna keek haar aan en knikte.

“Natuurlijk voel ik me niet helemaal op mijn gemak,” zei ze na enig nadenken. “Eigenlijk hebben de mannen er recht op om te weten wat wij in het schild voeren. De melk die wij aan de jonge wolven geven, komen onze eigen kinderen misschien wel te kort. En dan is er ook nog het gevaar, dat onze kinderen de een of andere ziekte oplopen, als ze aan dezelfde tepel zuigen waar de wolven van gedronken hebben. Maar daar weet ik wel iets op.”

Ze liep naar de achterkant van het woonhol. Daar had Luib voor haar een soort rek in elkaar geknutseld, waarop ze haar geneeskrachtige kruiden bewaarde. Even later kwam ze terug met een handvol gedroogde vlierbessen.

“Als ik hier met heet water een sapje van maak, kunnen we daar, als de wolven gedronken hebben, onze tepels mee reinigen. Voor de zekerheid nemen we ook de tepelhof en nog een deel van de borst mee. Grootmoeder Linda heeft me verteld, dat vlierbessensap bij uitstek geschikt is om te ontsmetten.”

Ze nam wat heet water uit de leren zak die boven het vuur hing, goot dat op de bessen die ze in een houten kommetje had gelegd en na een paar minuten was het sapje klaar.

De vrouwen maakten zorgvuldig de tepel schoon met het spul. Zonder angst voor een eventuele ziekte konden ze hun eigen kind nu ook aan die tepel laten drinken. Wat opviel was wel, dat de tepel paarszwart van kleur werd.

“Vanavond vertellen we aan de mannen, dat wij niet alleen Tarn en Urs, maar ook de twee jonge wolven de borst geven,” zei Myrna. “Ik ben benieuwd hoe ze zullen reageren.”

Eerst waren Myrna en Berna van plan om ieder voor zich een van de jonge wolven groot te brengen. Maar bij nader inzien hadden ze besloten de wolven niet van elkaar te scheiden. Zodra ze elkaars aanwezigheid niet meer voelden, begonnen ze klaaglijk te piepen. Op den duur werd dat onuitstaanbaar. Ze vonden blijkbaar warmte en veiligheid bij elkaar en dat gevoel van geborgenheid mochten ze de jonge dieren niet ontnemen.

Zowel Myrna als Berna verstonden de kunst als geen ander om iets van hun man gedaan te krijgen. Vooral Myrna had er alle belang bij dat Luib ermee instemde, dat zij de wolven borstvoeding gaven. Voor zover ze wist was een dergelijk feit binnen haar volk nog nooit een punt van discussie geweest. Alleen al omdat het nooit was voorgekomen. Myrna was ervan overtuigd, dat de geesten wilden dat haar volk een verbond sloot met andere dieren. Vooral dan met paarden en wolven. Dat zich deze kans voordeed, was ongetwijfeld mede aan de geesten te danken. Die hadden de omstandigheden gemaakt zoals ze waren.

Er was dus veel aan gelegen om Luib ervan te overtuigen dat het geven van borstvoeding aan een dier geen kwaad kon en in de toekomst van groot nut zou zijn. Om hem in een toegevend bui te brengen, moest ze eerst en vooral een sfeer scheppen van welbehagen en voldoening. Wat dat betekende als het om Luib ging, hoefde niemand Myrna uit te leggen.

Het feest begon direct nadat Karm en Luib, dodelijk vermoeid en van top tot teen onder het bloed, thuis kwamen met de vachten van de beer en de wolf. De vrouwen hadden warm water klaar staan, zodat de twee zich konden wassen. Daarna kregen ze nieuwe kleren aan van zachte vacht, die lekker om het lijf sloot en toch niet strak zat. Als extra dienden de vrouwen een maaltijd op met veel vers, lekker gekruid vlees van haas en hoen. Ook de intussen beroemd geworden schijven van gemalen graskorrels kwamen op tafel. De twee mannen aten er bij wijze van spreken hun vingers bij op. Na het eten dronken ze met z'n vieren uit een kleine houten nap nog wat van de honingbosbessendrank.

Op het moment dat de stemming alleen maar behaaglijkheid uitstraalde, vertelde Myrna kort en bondig over de voordelen die paarden en wolven voor de mens zouden kunnen hebben. Daarbij wees ze heel subtiel op de trekkracht van een paard en het jachtinstinct van een wolf. Allebei eigenschappen die je als mens, tenminste als je rustig en met overleg te werk ging, ten volle zou kunnen benutten door de dieren te temmen en naar je hand te zetten.

Karm en Luib luisterden vol aandacht naar het verhaal van Myrna, die het zo goed wist te brengen, dat beide mannen met instemming knikten, terwijl ze zich nog eens door Berna lieten inschenken. “Nou begrijpen we wat jullie plannen zijn met het veulen en de jonge wolven,” zei Karm enthousiast.

“Nog bedankt voor de prachtige vacht van de beer en de wolf,” zei Myrna. “Jullie hebben je zeer verdienstelijk gemaakt de laatste tijd. Wij vrouwen zouden daar meer oog voor moeten hebben. Maar maak je geen zorgen, we zullen het dubbel en dik goed maken vanavond.

Ze gaf Berna stiekem een knipoog.

“Kom, Karm, het is zo langzamerhand bedtijd,” zei ze. “Ik neem aan dat je er geen bezwaar tegen hebt om met mij naar bed te gaan.”

“Nou, die hebben nogal haast,” zei Myrna, toen ze vertrokken waren. “Heb jij ook geen zin in een spelletje?”

Nog voordat ze uitgesproken was, kwam Luib tegen haar aan staan. Door hun kleren heen kon Myrna zijn toestand voelen. Ze kreeg er zelf ook zin in. Sinds de geboorte van Urs hadden ze nauwelijks nog seks gehad, maar nu kon het wel weer.

“Wacht even, niet te vlug,” zei ze, terwijl ze aan zijn kleren begon te sjorren en hij haar van zijn kant van haar kleren ontdeed. Toen ze eenmaal op bed lagen hitste ze hem nog wat op tot ze samen klaar kwamen alsof het de eerste keer was.

Uitgeteld en tevreden lag Luib even later naast haar, streelde haar op de gevoeligste plekken en liet haar alle ruimte om na te genieten. Rustig liet ze hem begaan, tot ze merkte dat hij langzaam wegdoezelde. Toen kwam ze overeind, nam de jonge wolven uit de bak en legde ze op haar warme buik.

“Wat doe je?” vroeg hij afwezig, alweer volkomen wakker.

“Ik moet de jonge wolven nog verzorgen,” antwoordde ze. “Die moeten om de paar uur gevoed en verzorgd worden.”

Zijn nieuwsgierigheid was gewekt. Hij kwam half overeind om te kunnen zien wat Myrna uitvoerde. Opeens kreeg hij door wat de bedoeling was.

“Ga je die wolven de borst geven?”

“Ja, wat moeten ze anders eten?”

Een hele tijd was het stil en Myrna verwachtte al een woeduitbarsting.

“Je bent een vreemd mens,” zei Luib uiteindelijk. “Al vaak heb ik gedacht, dat ik het onmogelijkste al van je gezien had. Maar je slaagt er telkens weer in me te verbazen.”

Hij keek toe hoe de jonge wolven zich voldronken en daarna wegzakten in een diepe slaap.

Vertederd nam hij een van de wolven in zijn handen en wreef zachtjes over de nog dunne vacht.

“Ze zijn nog helemaal blind,” zei hij verwonderd.

“Maar wel lief,” zei Myrna.

“Kan het geen kwaad voor Urs?” vroeg hij plotseling. “Misschien krijgt hij een of andere vreemde ziekte. Zou dat kunnen?”

“Ik heb alle mogelijke voorzorgen genomen,” zei Myrna. “Elke keer als er een wolf aan mijn borst gedronken heeft, ontsmet ik de tepel en de ruime omgeving met vlierbessensap. Kijk maar naar de kleur van mijn tepels. Volgens mijn grootmoeder is vlierbessensap een afdoend middel.”

“Wanneer kunnen jonge wolven ander voedsel verdragen?” vroeg hij.

“Over een paar weken,” zei Myrna. “Dan krijgen ze een soort soep van getrokken en gekookt vlees. Net zo lang tot ze kleine stukjes rauw vlees kunnen eten. Dus je vindt het goed dat Berna en ik ze borstvoeding geven?”

“Ik vind het ongehoord,” zei hij. “Maar bij jou is blijkbaar alles mogelijk.”

Hij trok haar naar zich toe en wreef zijn rechterwang hard en toch teder tegen de hare.

“Ik denk dat ik de wil van de geesten volg,” zei Myrna ernstig. “De geesten hebben mij duidelijk gemaakt in tekens en dromen, dat wij een verbond moeten sluiten met paarden en wolven. Ik heb je daarstraks proberen te vertellen hoeveel voordeel wij daarvan kunnen hebben.”

“We zullen zien,” zei Luib.

Even later viel hij als een blok in slaap. Myrna legde de jonge wolven terug in de bak met hooi, trok het dekje van wolvenvacht over de twee diertjes, stookte het vuur nog eens op en kroop naast Luib in bed. Genietend van zijn warmte sloot ze haar ogen tot de slaap kwam. Haar dromen leken waarheid te worden.

De volgende morgen stond Berna al vroeg bij haar zus. Maar omdat Luib er nog was, kon ze het nieuws niet een, twee, drie kwijt. Aan haar manier van doen merkte Myrna, dat het ook wat Karm betrof wel goed zat met het voeden van de jonge wolven. Pas toen Karm binnenkwam om Luib op te halen voor hun dagelijkse ronde en de twee vertrokken waren, lieten de vrouwen hun gevoelens de vrije loop.

“We hebben iets te vieren,” begon Myrna.

“Dat zou ik denken,” beaamde Berna. “Ik vraag me wel af hoe lang we iets te vieren hebben. Karm stemde er inderdaad mee in dat we de wolven de borst gaven, maar hij liet ook merken dat de grens nu wel bereikt was. En daar heeft hij groot gelijk in.”

“Hoe bedoel je?” vroeg Myrna met gefronste wenkbrauwen. “Voor de jonge wolven kan ik geen beter nieuws bedenken.”

“Ik vind een goede verstandhouding met Karm belangrijker dan welke wolf dan ook,” antwoordde Berna. “Wij kunnen wel denken dat wij als dochters van Arda en kleindochters van Linda de wijsheid in pacht hebben, maar dat is natuurlijk niet zo.

Ook Luib en Karm hebben hun kwaliteiten. Het zijn allebei geschikte en betrouwbare levensgezellen. Daar zouden wij meer respect voor moeten hebben. Daarbij wil ik niet, dat ze denken dat wij tegen hen samen spannen.”

Myrna keek haar zuster aan en deed er voor een moment het zwijgen toe. Zo'n lange toespraak had Berna nog nooit gehouden.

“Ik begrijp wat je bedoelt,” zei ze eindelijk. “Ik heb me mee laten slepen in mijn gevoelens. Daar heb ik jou in betrokken en daarmee deed ik de mannen te kort.”

“Als je het maar weet,” zei Berna. “Karm en Luib hebben meer dan genoeg toegevingen gedaan. Als wij nog verder gaan met het doordrijven van onze zin, zouden ze wel eens kunnen afhaken. Die mannen zijn natuurlijk ook niet gek. En dan nog dit: ik wil Karm onder geen enkele voorwaarde kwijt.”

“En ik Luib niet,” zei Myrna. “Hij is het beste wat me de laatste tijd is overkomen. Ik heb veel aan hem te danken. Ik zal er de komende tijd mijn best voor doen, dat ze niets op mij aan te merken hebben.”

De vrouwen liepen op elkaar toe en wreven de wangen tegeneen.

“Afgesproken?”

“Afgesproken.”

Op dat moment, alsof het zo moest zijn, lieten de twee jonge welpen zich horen.

“Help jij even met voeden?” vroeg Myrna. “Ik wil niet dat Urs iets tekort komt en twee jonge wolven erbij zou wel eens teveel kunnen zijn van het goede.”

“Dan ga ik eerst Tarn ophalen,” zei Berna en weg was ze.

Luib en Karm waren aan de voet van de heuvel gekomen. Het was mooi weer en in het oosten stond een bolle zon aan de hemel. Allerlei bloemen staken de kop boven het gras uit en in de vlakte waren hele tapijten van geel, wit en lichtpaars aan het ontstaan met hier en daar stroken rood en blauw. Een prachtig gezicht voor wie er oog voor had. Zo nu en dan streken er groepjes zwanen en ganzen neer, die op weg naar het noorden hier in de beekvallei kwamen rusten en foerageren. De eerste hommels zoemden van bloem naar bloem en een wulp overstemde alles en iedereen met zijn jubelende bruidszang.

“Vandaag of morgen ga ik Berna eens haarfijn uitleggen, dat het afgelopen moet zijn,” zei Karm opeens.

“Wát moet afgelopen zijn?” vroeg Luib. “Heb je het over de jonge wolven?”

“Ik heb het over van alles,” zei Karm. “Ik heb het over het feit dat die twee vrouwen ons niet serieus nemen. Dat ze geen respect hebben voor onze opvattingen.”

Luib bleef staan en wreef over zijn kin. Hij herkende wat Karm zei.

“En wat dacht je daar aan te doen?”

“We moeten die twee vanaf nu strenger aanpakken,” zei Karm. “Ze moeten zelf het vrouwenwerk weer gaan doen en ze moeten geen rare fratsen meer uithalen. Dat bedoel ik.”

“En wat dacht je daar mee te bereiken?” zei Luib sceptisch.

“Dat wij weer meetellen, dat we niet over ons laten lopen, dat onze mening gewicht in de schaal legt, dat...”

“Overdrijf je niet een beetje?” vroeg Luib. “Ik geef toe dat we de laatste tijd toegeeflijk zijn geweest. Maar meestal hadden de vrouwen goede redenen om iets van ons te vragen. Daar komt nog bij, dat ze het in geen geval voor zichzelf deden.”

“Ja, neem het maar op voor die twee,” zei Karm schamper. “Ik dacht dat jij meer lef in je donder had. Je laat je toch niet door een vrouw op de kop zitten?”

Luib bleef stil staan en keek Karm recht in de ogen.

“Dat laatste neem je terug,” zei hij. “Ik laat me niet beledigen, door jou niet en door niemand.”

Toch wel geschrokken van die reactie hield Karm zijn mond. Zwijgend liepen ze samen verder door de vlakte, nadenkend over de reden van hun verstoorde relatie.

Na geruime tijd was het Karm die de stilte verbrak.

“Er is veel gebeurd, de laatste tijd,” begon hij. “Na de geboorte van Tarn ben ik eigenlijk niet meer mezelf geweest. Misschien reageerde ik daarom zo kwaad.”

“In de grond van de zaak was jouw boze reactie terecht,” zei Luib. “Ik heb er lange tijd hetzelfde over gedacht. Maar het lost niets op als wij onze levensgezellinnen strenger aanpakken. We moeten er wel voor oppassen, dat we niet nóg meer uit handen geven.

Tot hier en niet verder, zullen we maar zeggen.”

“We zijn het blijkbaar met elkaar eens,” zei Karm. “Laten we er maar niet meer over praten.”

Nadat ze hun kinderen en de jonge wolven verzorgd hadden, waren de vrouwen begonnen de vachten van de beer en de wolvin van alle vleesresten te ontdoen. Met een brede, vlijmscherp geslepen schraper gingen ze voorzichtig over de binnenkant van de vacht, net zo lang tot er geen spoorje vet of vlees meer te bekennen was. Het was een zwaar karwei, dat ze zo nu en dan ook nog moesten onderbreken om voor het kleine grut te gaan zorgen.

De vrouwen werkten zo hard aan de vachten, dat ze tot op de draad nat waren van het zweet. Ze wilden met alle geweld klaar zijn voordat de mannen terugkwamen.

Om indruk op hen te maken, hadden ze de koppen aan de vachten laten zitten, met tanden en al.

Ook de klauwen hadden ze niet verwijderd. Het zag er indrukwekkend uit. Het ging dan wel om een jonge beer, maar hij was al behoorlijk uit de kluiten gewassen. Ook de huid van de wolvin zag er vervaarlijk uit, zeker omdat de twee hoektanden ver uit haar bek staken.

Tevreden keken Berna en Myrna neer op het werk dat ze in een halve dag voor elkaar hadden gebokst. Doodop gingen ze voor hun woonhol op de grond zitten rusten. Maar veel tijd hadden ze niet, want ze wilden een stevige maaltijd klaar hebben als de mannen terugkeerden van hun tocht door de vlakte.

Karm en Luib hadden na hun gesprek over de vrouwen genoten van de stilte die ze elkaar toestonden. Ze kregen oog voor de natuur om hen heen en de rest van hun wandeltocht tot over de beek was een waar genoegen. Op de terugweg was hun humeur opgeklaard en in feite was er geen vuiltje meer aan de lucht. Ze hadden allebei voor een eigenaardige vrouw gekozen. Maar ze konden er niet om heen, dat ze ook hun goede kanten hadden. En dat was nog zwak uitgedrukt.

Al van ver zagen Luib en Karm iets vreemds toen ze hun woonhollen naderden. Het leek net of er een beer en een wolf naast elkaar op de uitkijk lagen. Het duurde even voordat ze door hadden wat er precies aan de hand was. Maar toen begonnen ze te bulderen van de lach en sloegen elkaar van plezier op de schouders. Met een verschrikt gezicht kwamen de vrouwen naar buiten, ieder met een kind op de arm. Het grappige van de situatie drong al snel tot hen door. Aangestoken door het onbedaarlijk lachen van Karm en Luib begonnen ze mee te doen.

“Wie bedenkt er nou zóiets,” zei Luib nog steeds lachend.

“Zomaar een ideetje,” zei Myrna. “Wij wilden jullie eens op een originele manier verrassen. Blijkbaar is dat gelukt.”

Heel wijselijk zei ze er niet bij, dat het totaal niet de bedoeling was geweest om hen te verrassen. Maar ze was gehaaid genoeg om van dit soort gelegenheden handig gebruik te maken.

“Zeg dat wel,” zei Karm. “We wisten in eerste instantie niet wat we zagen.”

“Mijn tweede vraag is hoe jullie dat zo snel voor elkaar hebben gekregen,” zei Luib. “Wij samen zouden daar zeker een dag voor nodig gehad hebben, als het niet meer is. Ik weet uit ervaring wat voor een karwei het is om een berenvacht schoon te krijgen en te prepareren.”

“Zal ik een warm drankje maken?” vroeg Myrna. “Blijven jullie maar buiten in de zon zitten, dan zorg ik dat er iets lekkers komt.”

Ze gaf Urs aan Luib en ging naar binnen. Voor het eerst had de jonge vader zijn zoon even voor zichzelf. Hij nam hem voorzichtig op de arm en steunde daarbij het kleine hoofd, zoals hij Myrna had zien doen.

“Wil jij Tarn ook even vasthouden?” vroeg Berna aan Karm. “Hij zal ook eens aan zijn vader moeten wennen.”

“Karm nam het kind van haar over, hield hem even tegen de borst en nam hem toen, net als Luib, op de arm. Daarbij ondersteunde hij eveneens zorgvuldig het hoofdje, vanwege de nog krachteloze hals.

Zo ontstond er op die heuvel in het weidse Kempphaanland, waar verder geen mens woonde, een innig verbond van warmte en geborgenheid.

Even later bracht Myrna vier kommen met een warme kruidendrank, die wat bitter smaakte, maar door iedereen geroemd werd.

Toen de kommen leeg waren namen de vrouwen de kinderen weer over, waarna ze hen ieder een jonge wolf in handen gaven. Intussen gewend aan menselijke geuren voelden de welpen zich goed thuis in een mensenhand. Karm en Luib speelden wat met de aandoenlijk kwetsbare wolven. Ze genoten ook van hun zachte gepiep, dat eerder voldoening aangaf dan ongenoegen. Ook het intussen weer ontkluisterde veulen, dat nou eenmaal niet van de zijde van Berna week als die buitenshuis was, kwam voorzichtig ruiken aan een van de jonge wolven. Maar het schrok zichtbaar toen de wolvegeur zijn neus binnendrong. Wild sprong het paardje op en holde met bokkesprongen een eindje de heuvel af. Iedereen schoot in de lach.

“Ik krijg een idee,” zei Luib plotseling.

De andere drie keken verbaasd op, want het gebeurde niet vaak dat Luib zijn gevoelens en gedachten zomaar uitsprak in het bijzijn van iedereen.

“Kom op met dat idee,” moedigde Myrna hem aan. “Het gaat zeker over de jacht?”

“Nee, hoor,” zei Luib, “het heeft niets maar dan ook niets met jagen te maken, maar met wonen.”

“Wil je dan verhuizen?” vroeg Berna.

“Ja, inderdaad, ik zou graag gaan verhuizen,” zei Luib.

“En waarheen dan wel?” vroeg Karm.

“Naar de voet van de heuvel, waar we ook altijd ons zomerkamp opzetten,” antwoordde hij. “Wat heeft het voor nut om nog te wachten met verhuizen? Het weer is al dagen goed. Ik ben dat eeuwige

in de rook zitten in dat halfondergrondse hol meer dan zat. Zouden we niet eens moeten beginnen met het bouwen van de tenten waar wij enige tijd geleden zo enthousiast een model van hebben gemaakt?"

"Dat is een uitstekend idee, dat ik daar niet eerder aan heb gedacht," zei Myrna.

Karm en Berna reageerden al even enthousiast.

"Ik hoop wel dat het model dat we in elkaar geknutseld hebben in de praktijk ook zal werken," zei Myrna.

"Daar heb ik alle vertrouwen in," zei Luib. "Het zal een sterke, ruime tent worden, die ongetwijfeld tegen een stootje kan. Nu komt het er op aan, dat we alles goed organiseren. Het zwaardere werk, zoals hout en leem halen doen Karm en ik natuurlijk. Myrna en Berna hebben de handen meer dan vol aan de zorg voor al dat jonge grut en bovendien zorgen zij voor het eten. Pas als wij alle materialen hebben bijeengebracht, zouden zij kunnen helpen met het opzetten van de palen, het spannen van de huiden om het geraamte van de tent, het vlechtwerk van takken maken en het aansmeren met leem. Is iedereen het daarmee eens?"

Ze knikten alle drie.

"Wanneer beginnen we?" vroeg Berna. "Als het aan mij ligt morgen al."

"Ik denk dat we een paar weken nodig zullen hebben voor het bouwen van de tenten," zei Luib. "En daarna moet alles nog ingericht worden."

"Ik stel voor dat wij daar voor zorgen," zei Myrna. "Ik denk dan vooral aan de plaats van het houtvuur en de bedden. Daar zullen ook nog een aantal dagen mee gemoeid zijn. Intussen laten we onze twee woonholten zoveel mogelijk intact, zodat we in ieder geval onderdak hebben als het weer onverhoopt mocht verslechteren."

"Dan spreken we af dat Karm en ik morgen materiaal gaan verzamelen," zei Luib. "We kunnen in ieder geval een deel van de tentpalen gebruiken die hier van het vorige zomerkamp zijn blijven liggen. Ik denk niet dat iemand daar bezwaar tegen kan hebben."

"Ik ben benieuwd wat de anderen van onze tenten zullen zeggen, als ze eenmaal terug zijn uit het winterverblijf," zei Berna.

"De meeste vrouwen zullen er blij mee zijn, veronderstel ik," zei Myrna. "Maar van de mannen ben ik niet zeker. Die zijn in dat soort dingen veel ouderwets en minder praktisch dan vrouwen."

Volkomen onverwacht kreeg ze een flinke duw van Luib, zodat ze bijna de heuvel aftuimelde. Zelf geschrokken haastte hij zich om haar tegen te houden. Maar Myrna vond het al lang goed. Zolang Luib op die manier reageerde, zat het wel goed tussen hen.

De zon zakte langzaam in het westen weg en het werd snel gevoelig kouder. Een voor een stonden ze op en vertrokken naar hun eigen onderkomen. Bovendien was het alweer tijd om de kinderen en de welpen te voeden. Vrouwen zaten nooit zonder werk.

Het leven barstte uit zijn voegen nu het voorjaar zijn top bereikt had. De ganze vlakke hulde zich in een verrassende lappendeken van kleuren. Aan de bomen ontloken bladeren en blaadjes in allerlei vormen: getand, gehoekt, gaafgerand, eirond, gelobd, toegespitst, afgestompt, handvormig, speervormig, appelvormig, peervormig...

Alles wat mannelijk was paarde met of bestoof alles wat vrouwelijk was en dat baarde of wierp of droeg op zijn beurt vrucht.

Het leven dijde uit en zette zich voort, jaar na jaar, eeuw na eeuw, millennium na millennium, onstuitbaar en onnavolgbaar.

Het was de jeugd die de blik ving: lam, welp, kalf, veulen, kuiken. De jeugd speelde de eerste viool en de rest keek toe, vertederd en trots, omdat het eigen leven een vervolg had gekregen.

Er stonden twee hoge tenten in de vlakke aan de voet van de heuvel. Het karwei had wel veel meer tijd gevegd dan ze verwacht hadden. Vooral het bestrijken van de gevlochten twijgen met natte leem was een werk dat veel aandacht en handigheid vereiste. Pas na een paar dagen hadden ze de techniek min of meer onder de knie: je moest laag voor laag aanbrengen en die telkens op zijn minst een dag lang laten drogen.

Omdat zon en wind bij de laag leem moesten kunnen om het proces van drogen en harden sneller te laten verlopen, kon de buitenzijde van de tent pas later met rendierhuid worden bekleed. Dat ze vooraf een model van zo'n tent hadden gemaakt, bleek achteraf een groot voordeel.

De eerste dagen waren Luib en Karm van 's morgens vroeg tot diep in de avond in de weer geweest om voldoende staken bij elkaar te krijgen. De palen die er nog lagen van het vorige zomerkamp bleken achteraf veel te kort. Met het advies van Myrna in het hoofd om niet al het hout op één plek te halen, kaptten ze met overleg telkens hier en dan daar een aantal hoog opgeschoten jonge berkenstammen. Die bleken het best te voldoen.

Omdat ze telkens maar twee stammen konden dragen, moesten ze ontzettend vaak op en neer. Daarmee verloren ze heel wat tijd. Op een bepaald moment kreeg het veulen het in het hoofd om met hen mee te lopen. Dat beviel blijkbaar zo goed, dat het jonge paard steeds vaker met de mannen mee ging. Er was onderweg eten genoeg aan kruiden en gras, zodat het veulen niet langer afhankelijk was van Berna. Op een van die tochten, toen beide mannen met twee nogal fors uitgevallen berkenstammen sjouwden, kwam Karm op de gedachte om het veulen in te schakelen bij het vervoer. Maar het dier was nog te speels om zo'n beperking in zijn bewegingen te accepteren. Later, als het veulen rustiger geworden was, zou het moeten lukken. Ook Berna die het idee al eens geopperd had, vond het een uitstekende gedachte om het paard voor hen te laten werken.

Voordat de palen voor de tent konden worden ingegraven, hadden Luib en Karm eerst een cirkel getrokken van ongeveer vijf meter doorsnee. Daarna groeven ze op die lijn een diepe geul om er de stammen in te zetten. Aan de bovenkant rustten de palen tegen elkaar. Het bovenste deel van de palen werd niet bekleed, zodat het bedoelde rookgat ontstond.

Hoewel Luib en Karm het leeuwendeel van de arbeid hadden verricht, waren Myrna en Berna niet te beroerd om de handen ook flink uit de mouwen te steken. Als het even kon hielpen ze mee.

Al dat gezwoeg en geploeter, met zijn meevallers en tegenslagen, had intussen wel twee grote, stevige tenten opgeleverd met een ruime ingang op het zuiden. Zo kon het daglicht diep in de tent doordringen. Ze waren er alle vier ontzettend trots op en dat lieten ze elkaar ook weten. Vooral Myrna was het al vaker opgevallen, dat er altijd weer een goede sfeer ontstond als mannen en vrouwen eendrachtig een prestatie leverden. Ze dacht aan de grote gezamenlijke jacht in de zomer, als mannen en vrouwen eveneens samenwerkten. Voor haar stond het vast, dat de onderlinge

banden daardoor sterker en hechter werden.

Het had al bij al meer dan een maan geduurd, voordat de overhuizing van de woonhollen naar de tenten kon plaatsvinden. Het veulen draafde met iedereen mee die heuvel op en heuvel af ging. Iedereen begon steeds meer plezier aan het jonge paardje te beleven. De jonge wolven hoefden al een paar dagen niet meer gezoogd te worden. Speels liepen ze in en uit de tent en ze zaten vooral de vrouwen voortdurend op de hielen, zodat die zo nu en dan dreigden te struikelen. Myrna maakte voor hen dagelijks een soort soep met veel gekookt vlees erin, waar ze gulzig van slobberden en schrokken.

Als Luib of Karm een nest lemmingen of muizen vonden, namen ze de diertjes mee naar huis en voerden ze levend aan de welpen. In het begin speelden ze er soms uren mee, voordat ze de prooien dood beten en naar binnen schrokken. Zo leerden ze al spelend wat jagen en doden was.

Tarn en Urs waren intussen bijna drie manen oud. Ze reageerden nu ook op de stemmen van hun vaders en kraaiden van plezier als ze hoog werden opgetild en wild heen en weer bewogen.

Myrna en Berna genoten met volle teugen van het leven om hen heen. Met de dag gingen ze met meer verlangen uitzien naar de terugkomst van hun ouders en de anderen.

Wat was er een hoop te vertellen en te beleven. Maar ze waren ook ongerust. Er kon in die zeven lange manen van alles gebeurd zijn.

Maar de vrouwen genoten vooral van hun kinderen, van de nieuwe tenten, van het zonlicht, van verse kruiden en, niet te vergeten, van de amoureuze bedoelingen van hun mannen.

Luib en Karm leefden die dagen als twee jongens die hun geluk niet op konden. Ze haalden eieren uit de nesten van allerlei vogels die in de vlakte waren neergestreken om er te broeden; ze vingden hoenders in hun listig gezette strikken; ze schoten klein wild bij de vleet; ze oefenden verwoed met pijl en boog en met de speerwerper; ze zochten en vonden zo nu en dan een bijennest in een holle boom en roofden de raten; ze maakten de vrouwen blij met de honing, zodat ze 's avonds in bed uitvoerig bedankt konden worden; ze speelden met de kinderen, met het veulen en met de jonge wolven; ze vierden het leven als een eindeloos feest.

Het wachten was nu nog op de veilige terugkeer van de anderen en het vreugdevolle, zomerse weerzien na een lange winter, die zoveel verrassingen had gebracht.

Arda zat al een paar dagen vol onrust. Daarnaast deed ze zo kribbig dat haar levensgezel Bred er uiteindelijk een boze opmerking over maakte.

“Je zou zelf eens moeten horen hoe chagrijnig jij de laatste dagen overal op reageert,” begon hij. “Je zou er van gaan lopen. Niks is meer goed, niks deugt er en van de rest klopt helemaal niks. Ik zou willen dat je je woede op iets of iemand anders koelde.”

Arda keek hem verbaasd aan. Ze was er zich totaal niet van bewust, dat ze zo onhebbelijk deed. Bred begon al spijt te krijgen, dat hij erover begonnen was. Maar van de andere kant vond hij dat hij volkomen in zijn recht stond.

“Ik denk wel dat ik weet wat je dwars zit,” vervolgde hij verontschuldigend. “Je vindt dat de winter te lang duurt en je mist Myrna en Berna. Het is tot nu toe ook een winter van niks geweest.”

“Zeg dat wel,” zei Arda zacht. “Maar dat wil nog niet zeggen, dat ik tegenover jou vervelend moet doen. Jij kunt het ook niet helpen.”

Ze liep naar hem toe en streek met haar rechterwang tegen de zijne.

“Zijn we nou weer vrienden?”

“Dat zijn we altijd geweest en dat zullen we ook blijven,” zei Bred. “Zo nu en dan een opmerking over elkaars gedrag mag daar niets aan veranderen.”

Arda had overigens alle redenen om te klagen over het verloop van de maanden die achter hen lagen. Natuurlijk had ze Myrna en Berna erg gemist. Hun jeugdige overmoed, hun gelach en gesteggel gaven iets levendigs aan de donkere dagen in de wintergrot. Maar misschien miste ze Linda, haar onvolprezen moeder, nog veel meer. Dikwijls dacht ze terug aan de plek op de heuvel, waar ze haar de afgelopen zomer begraven hadden. Samen met Nurm en de al gekiemde eikel die Arda in haar kleren vond.

Haar moeder Linda was altijd nadrukkelijk aanwezig geweest. Ook als ze zweeg, en dat deed ze voornamelijk de laatste jaren van haar leven, kon niemand om haar heen. Arda miste die altijd en eeuwige steun in haar rug, de bemoedigende blik en de korte, bevestigende knik van haar oude hoofd, als ze haar goedkeuring gaf aan iets wat Arda zei of deed.

Na de dood van haar moeder en het moment dat ze afscheid had genomen van haar twee dochters, had ze nooit meer die warme onderonsjes, zonder mannen erbij, waar vrouwen zo naar uit kunnen zien. Het was ook weer niet zo, dat ze niet goed overweg kon met Anca, Rena, Fedda en Anta, de andere vrouwen die in de Rode Grot woonden. Maar het was in de onderlinge contacten toch niet hetzelfde als met haar bloedeigen moeder en dochters. Er ontbrak iets, iets warmers, iets diepers, iets dat meer dan vertrouwd was.

Misschien wel voor het eerst in haar leven kwam er iets van twijfel aan haar eigen bekwaamheid in Arda boven. Minder dan Linda voelde ze zich opgewassen tegen de druk die de functie van kruidenvrouw en leidster met zich meebracht. Zelfs haar dochter Myrna had meer in haar mars ten aanzien van vragen rond ziekte en genezing en leiding geven. Tenminste, dat voelde ze op dat moment zo. Zijzelf leek meer op haar dochter Berna, die zeker niet onbegaafd was als het om de toepassing van geneeskrachtige kruiden ging, maar evenmin de kennis en de ziensblik had van Linda en Myrna. Berna en zij leken ook uiterlijk sprekend op elkaar. Allebei nogal rijzig van gestalte, allebei blond, allebei sterk en sportief, allebei doorzetters. Linda en Myrna waren pezig gebouwd en veel kleiner van stuk, terwijl ze van nature allebei zwart haar hadden, een licht getinte huidskleur en zwarte ogen.

De onzekerheid van Arda was langzaam maar zeker in haar ziel geslopen sinds ze afscheid had genomen van haar gestorven moeder en, een paar maanden later, van haar twee dochters. Maar er was de afgelopen maanden nóg iets gebeurd, dat haar zelfvertrouwen geen goed had gedaan.

Op een kwade dag stond haar broer Ran, die in de Blauwe Grot woonde, plotseling bij haar vuurkring in de woongrot. Dat was op zichzelf al een grote verrassing, want het kwam maar zelden voor, dat er gedurende de barre wintermaanden contact was tussen de Rode, de Blauwe en de Groene Grot. En als het dan al eens gebeurde, ging het uitsluitend om noodgevallen. Voor zomaar een bezoek aan elkaar was een tocht door het besneeuwde bergland met zijn smalle gemzenpaden en verraderlijke ravijnen veel te gevaarlijk.

De boodschap die Ran meebracht, was dan ook weinig opwekkend, om niet te zeggen dramatisch. “Wat is er gebeurd?” vroeg Arda verschrikt, toen ze haar broer in het oog kreeg. “Er is toch niets met je gezellin of met je kinderen?”

“Wat dat betreft kan ik je gerust stellen,” zei Ran en drukte zijn rechterwang tegen de hare. “Er zijn een paar zeer ernstig zieke kinderen in de Groene Grot. Je kent het wel, nachten lang hoesten en zware benauwdheid. Het schijnt heel ernstig te zijn, anders was Uus niet om hulp komen vragen. Hij wilde dat mijn levensgezellin met hem mee ging om iets voor de kinderen te doen. Maar Hella voelt zich niet in staat om dat soort ziekten te genezen.”

Terwijl Ran zijn verhaal deed, betrok het gezicht van zijn zuster zienderogen. Bred, die er ook bij was komen staan, zag de verkramping van Arda en probeerde haar te hulp te komen.

“En jij gaat er blijkbaar zondermeer van uit dat Arda die kinderen wèl beter kan maken?” vroeg hij op een nogal scherpe toon aan Ran. “Denken jullie soms dat ze àlles kan?”

Even stond Ran met de mond vol tanden, maar hij hernam zich en had al snel een passend antwoord klaar.

“Jij denkt toch niet dat ik voor de lol hier naar toe kom?” zei hij. “Bijna een hele dag heb ik ploeterend door de sneeuw en glibberend over gladde bergpaadjes mijn leven gewaagd om jullie te vertellen wat er aan de hand is. Wat je daarmee doet, moet je zelf weten, maar ik heb meer dan mijn plicht gedaan, zou ik zo zeggen.”

Arda zag met lede ogen aan dat er wrevel ontstond tussen Bred en Ran. Dat was het laatste wat ze wilde, vooral ook omdat er nogal wat op nieuws beluste mensen stonden toe te kijken en vooral te luisteren. Ze liep naar Ran toe, legde haar arm om zijn schouders en nam hem mee naar de beschermde omgeving van haar eigen vuurkring. Zodra ze alle drie binnen Arda's vuurkring stonden, dropen de nieuwsgierigen direct af. Voor het volk van de Grotters gold de strenge regel, dat je nooit of te nimmer een vrijpostige blik in andermans vuurkring mocht werpen. Die wet voorkwam gedurende een lange winter meer dan eens een fikse ruzie.

Intussen was de wrevel zowel bij Bred als bij Ran alweer gezakt. Ran kon de reden van zijn onverwachte bezoek wat uitgebreider en vooral ook rustiger uit de doeken doen.

Terwijl hij aan het woord was, maakte Arda eten en drinken klaar voor haar hongerige en vermoeide broer.

“Morgen ga ik met je op weg,” zei Arda. “Het is nu te laat om nog te vertrekken. Bovendien ben je toe aan een goede nachtrust.”

“Dan ga ik óók mee,” zei Bred.

Na het eten zocht Arda in haar voorraad naar kruiden die iets konden uitrichten tegen longkwalen en aandoeningen van de luchtwegen. Na lang wikken en wegen besloot ze uiteindelijk om van zoveel mogelijk kruiden iets mee te nemen. Vooral op dit soort momenten miste ze de goede raad van Linda en Myrna. Ze koos voor delen van de engelwortel, de bosaardbei, het varkensgras, het longkruid, de pimpernel, de smalle en de grote weegbree en de koningskaars. Dat waren allemaal planten die genezing of verlichting konden brengen bij longkwalen en aanverwante ziekten. Van sommige planten kon ze alles gebruiken, van andere alleen de bloempjes, de blaadjes, de stengels of de wortels, van weer andere zowel bloem als blad en zo verder. Soms moest je thee zetten van bloemen en blaadjes, dan weer had je een extract nodig van bijvoorbeeld de wortel. Dat alles zat ergens diep in haar geheugen opgeborgen. Hoe het allemaal precies moest, zocht ze later wel uit, als ze de zieke kinderen met eigen ogen gezien had. Dan zou alle kennis als vanzelf weer in haar hoofd opborrelen.

Nadat de keuze eenmaal gemaakt was, stopte Arda de kruiden in een waterdicht buideltje van ottervacht, dat ze als verantwoordelijke kruidenvrouw altijd op haar lijf droeg. Toen dat eenmaal geregeld was, kroop ze opgelucht in bed. Even later gingen ook Bred en Ran op hun dierenvachten liggen. Het zou morgen een zware, uitputtende dag worden.

Zodra het eerste daglicht zich liet zien, vertrokken ze gedrieën, toch wat bezorgd uitgezwaaid door de bewoners van de Rode Grot. Op het laatst had Noek nog aangeboden om als gids mee te gaan. Maar dat had Bred afgewezen met de opmerking, dat een ervaren man als Noek in de grot niet gemist kon worden. Noek was als een kind zo blij met die opmerking.

Omdat het nu eenmaal niet doenlijk was de reis naar de Groene Grot in één dag af te leggen, waren ze genoodzaakt eerst naar de Blauwe Grot te trekken, want dat was met de nodige moeite wèl in één dag te doen, zoals Ran weer eens bewezen had. Daar zouden ze de nacht doorbrengen. Maar zo ver was het nog lang niet. Om te beginnen moesten ze de gevaarlijke afdaling vanaf de grot naar het dal zonder ongelukken zien te nemen. Het had de laatste dagen niet meer gesneeuwd, zodat de sporen die Ran op de heenreis in de sneeuw had achtergelaten de weg konden wijzen. Ran liep voorop, gevolgd door Arda. Bred sloot de rij. Op die manier kon Bred onmiddellijk zijn arm uisteken als zijn levensgezellin een plotse schuiver maakte. Maar Arda had haar voorzorgsmaatregelen getroffen. Ergens in het achterafgedeelte van de grot had ze een paar oude, maar nog goed bruikbare schoenen gevonden. Ze waren nog van Linda geweest. De schoenen waren gemaakt van ruige berenvacht, zodat ze veel grip hadden. Bovendien waren ze nagenoeg onverslijtbaar en hielden ze de warmte uitstekend vast.

Het weer was goed en zo nu en dan kwam er een vage zon door de wolken. Het had er alle schijn van dat de winter ook in de bergen iets van zijn normale strengheid aan het verliezen was. Alle bewoners van de Rode Grot hadden daar zo hun eigen gedachten over. Maar bijna niemand durfde dat vermoeden hardop uit te spreken, bang om het lot te tarten.

Ran liep langzaam en zette zijn voeten behoedzaam neer. Over zijn schouder hing een boog en aan zijn zij bungelde een goed gevulde pijlenkoker. In zijn rechterhand droeg hij zijn onafscheidelijke speer. Arda droeg een zak op de rug met de nodige proviand, want er zou onderweg gegeten en gedronken moeten worden. Daarnaast had ze natuurlijk het buideltje met geneeskrachtige kruiden op haar lijf. Bred was op dezelfde manier uitgerust als Ran. Hoewel het niet zeer waarschijnlijk was dat ze door wat voor dier dan ook zouden worden aangevallen, moest je als bewoner van deze bergstreek overal op bedacht zijn. Er kwamen hier wolven voor en het was zeker niet ondenkbeeldig, dat zij, als luidruchtige passanten, per ongeluk een beer verstoorden die in zijn hol

zijn winterslaap hield. Maar er kon ook vreemd volk opduiken en dan kon je maar beter goed bewapend zijn.

Hoewel de reden van de tocht zeker niet opwekkend was, kon Arda met volle teugen genieten van het buiten zijn en de lichamelijke inspanning. Na al die tijd in de rokerige grot was het een verademing om verse lucht in te ademen en de longen te vullen met zuurstof. Vooral toen ze eenmaal in de vallei waren aangekomen, werd het lopen een waar feest. Ze volgden de stijf bevroren bergbeek. Op de oever groeiden kleine wilgen. Aan de twijgen waren duidelijk de aanzetten voor nieuwe katjes te zien. Maar het zou nog meer dan een maan duren, voordat het werkelijk zo ver was. Gezeten op een omgevallen boom aten ze van de proviand die Arda in haar rugzak had. Ze namen niet de tijd om een vuur aan te leggen, zodat ze soep konden maken, want ze realiseerden zich maar al te goed dat de tijd drong.

Laat in de middag arriveerden ze bij de Blauwe Grot. Die was iets kleiner, maar ook gerieflijker dan de Rode Grot. Vooral Bred en Arda werden hartelijk verwelkomd en verwend. Ondanks het feit dat iedereen op de hoogte was van de ernstige reden van hun komst, was het in de avond bij het vuur van Ran en Hella bijna een feestelijke aangelegenheid. Ran had ook Bella en Toob, de ouders van Luib uitgenodigd voor de maaltijd. Er viel van alles te bepreken. Later kwamen ook de andere bewoners van de Blauwe Grot erbij zitten.

Als je al een groot aantal maanden met een betrekkelijk kleine groep zit opgesloten in een toch niet te grote ruimte en je al die tijd nauwelijks iets van de buitenwereld hebt gezien of gehoord, is elke afwisseling welkom. Zo ervaaarden in ieder geval de bewoners van de Blauwe Grot het bezoek van Bred en Arda. Er waren nogal wat familiebanden aan te wijzen tussen de twee grotten. Dat maakte het weerzien alleen maar warmer. Terwijl de mannen zich op den duur met hun gewone gesprekstof bezig hielden, spraken de vrouwen bezorgd over de zieke kinderen in de Groene Grot. Iedereen herinnerde zich de dood van Per, de zoon van Anca en Wob. Zijn ziekte werd blijkbaar, zo hadden ze opgemaakt uit de berichten, gekenmerkt door dezelfde symptomen als de kwaal van de kinderen in de Groene Grot. Vandaar hun ongerustheid over het verloop en de afloop van de ziekte van die kinderen. Alle moeders konden zich levendig indenken wat het betekende een kind te verliezen, lijdzaam te moeten toezien hoe het einde naderde en hoe je kind met de dag meer moeite kreeg met ademen, tot het tenslotte stikte.

Arda werd er stil van. Ze vroeg zich steeds meer af, wat de moeders van de zieke kinderen van haar zouden verwachten. Niemand kende de oorzaak van de longaandoening die de kinderen in de winter opliepen en die niet of nauwelijks te stoppen was. Had het iets te maken met het wonen in een grot? Was het een straf van de geesten?

De tocht van de Blauwe naar de Groene Grot was een hachelijke onderneming. Het was dit keer niet Ran die hen vergezelde, maar Toob, de vader van Luib. Toob, die voor de gelegenheid een stevige stok had uitgezocht, had die tocht al vaker gemaakt. Daarnaast stond hij bekend als iemand die altijd de weg wist en risico's handig wist te vermijden. En dat was hard nodig. De Groene Grot lag namelijk een stuk hoger in de bergen dan de Blauwe en de Rode. Vanaf het begin was het klimmen geblazen en niet zo'n beetje ook. Aan alles was te merken dat Toob daar handiger in was dan Bred en Arda. Regelmatig moest hij dan ook inhouden om te kijken of de twee hem nog konden volgen. Dat was meestal niet het geval, zodat hij even moest wachten tot de anderen hijgend weer aansloten. Moeizaam klauterend wonnen ze meter na meter aan hoogte, tot Arda plotseling met haar rechtervoet wegschoof op een plaat ijs onder de sneeuw en haar evenwicht verloor. Gelukkig had Bred, die achter haar kwam, de tegenwoordigheid van geest om haar met een snelle reflex op te vangen. Voor Toob was toen de maat vol. Hij haalde een uit rendiervacht gesneden lint onder zijn kleren vandaan, bond het om zijn middel, gaf het uiteinde aan Arda met het verzoek om het eveneens om haar middel te doen, waarna Bred aan de beurt kwam. Op die manier gezekeerd was de kans veel kleiner dat een van hen naar beneden zou storten.

Na uren zwoegen en ploeteren, waarbij het lint van Toob een paar keer uitstekende diensten bewees, naderden ze de ingang van de Groene Grot. Het begon al te schemeren en het werd hoog tijd om met de gevaarlijke klimpartij te stoppen. Op een tiental passen van de ingang verwijderd bleef Arda plotseling staan en stak een arm omhoog om de anderen tot stilte te manen. Zacht maar onmiskenbaar hoorden ze het geweeklaag van vrouwen. Ze wisten wat dat te betekenen had: minstens één van de zieke kinderen had het blijkbaar niet gered. Ze versnelden hun pas en gingen haastig de grot binnen.

Midden in de grot stonden de vier vrouwen bijeen, terwijl de mannen achter in de grot zwijgend bij elkaar stonden, duidelijk geen raad wetend met de situatie. Tussen de vrouwen in, op een soort verhoging, lag een jong kind van nauwelijks een jaar oud. Het had een kerfbotje in de hand, waarop nog maar één kerfje was aangebracht. Het was een botje van de voorpoot van een haas. Iedereen, van kind tot grijsaard, droeg zo'n kerfbotje bij zich. Elk jaar kwam er een kerfje bij, zodat iedereen kon zien hoe oud je was. Op die manier kon Arda vaststellen dat het om Aga moest gaan, het enige kind van Barna en Jok, die allebei niet veel ouder waren dan haar eigen dochters. Het is altijd een groot drama als je een kind verliest, maar als het eerste kind sterft, brengt dat extra veel verdriet met zich mee.

Zo onopvallend mogelijk had ze zich bij de vrouwen aangesloten, terwijl Bred en Toob bij het groepje achter in de grot gingen staan.

Het naargeestige geweeklaag van de vrouwen ging werkelijk door merg en been. Caja, de moeder van Karm, leidde de ceremonie. Ze had Arda even aangekeken en kort geknikt ter begroeting, zonder het klagen te onderbreken. Dat zou nog meer dan een uur zou gaan duren. Toen stopte het treurige geluid plotseling. Barna nam haar dochttertje in de armen en liep langzaam in de richting van de uitgang, gevolgd door de andere vrouwen.

Zo'n twintig, dertig meter van de grot gaapte een smalle kloof, een onpeilbaar diepe schacht, die de natuur daar had gevormd in de tijd dat het gebergte ontstond. Voor de bewoners van de Groene Grot was dit de begraafplaats voor de doden die in de winter stierven. Twee van de vrouwen, Dana en Janka, wikkelden het dode kind in een deken van huid en lieten het lijkje aan een lang lint in het duistere gat verdwijnen, langzaam en met veel eerbied. Toen het lint eindelijk stokte, slaakte Barna een laatste kreet, keerde zich om en ging terug naar de grot, weldra gevolgd door de andere vrouwen.

Toob, Bred en Arda werden met de te verwachten terughoudendheid begroet, gezien het drama dat zich de laatste dagen had afgespeeld. De vier vrouwen begonnen dadelijk te zorgen voor een uitgebreide maaltijd, ter ere van de drie gasten. Intussen was Arda in de gelegenheid om zich met de twee zieke kinderen te bemoeien, want er was inmiddels nóg een kind ziek geworden. Het ging om de vierjarige Ebba, dochter van Dana en Gurt en om Chan, het driejarige zoontje van Janka en Kuz. De kinderen waren behoorlijk ziek. Ze waren allebei uitgeput van het vele hoesten en het tekort aan adem. Uit de hoeveelheid aan kruiden die ze in de buidel van ottervacht had meegebracht, stelde Arda een mengsel samen en trok er een soort thee van. Daarvan liet ze de kinderen zo goed en zo kwaad als het ging kleine slokjes drinken. Alles bijelkaar genomen was ze niet al te ongerust over de afloop. Vooral omdat Ebba en Chan nog tamelijk helder uit de ogen keken en reageerden op haar aanrakingen. Nadat ze de kinderen had verzorgd, ging Arda op zoek naar de oorzaak van hun ziekte. Bij het binnenkomen in de grot – het was de eerste keer dat ze een bezoek bracht aan de Groene Grot – was het haar al opgevallen, dat er ongewoon veel rook en walm hing. Dat kwam ondermeer door de lage zoldering en de geringe afmetingen van de grot. Bovendien waren er, zoals in de Rode Grot, geen afvoerkanalen voor de rook, die daardoor dagenlang bleef hangen en doordrong in de longen van de bewoners. Toen ze Janka, de moeder van Chan, een paar blokken nog veel te nat hout op het vuur zag gooien, zodat er een vette, dikke walm ontstond en Chan prompt een hoestbui kreeg, ging haar een licht op.

Net als haar dochter Myrna in haar half ondergrondse hol in de heuvel, kwam ook zij nu tot de conclusie, dat de overdaad aan rook en walm de oorzaak zou kunnen zijn van de longaandoening van de kinderen. Maar hoe moest ze dat aan de vrouwen vertellen, zonder hen in verlegenheid te brengen? Ze was hier gast en het paste haar niet om ergens kritiek op te hebben. Na enig nadenken besloot ze er pas iets van te zeggen, als er zich een geschikt moment zou voordoen en ze haar verhaal goed kon inkleden. Misschien kon ze de dood van Per als voorbeeld nemen.

Terwijl ze verder nadacht over de verstandigste strategie die ze zou kunnen volgen, hielp Arda de andere vrouwen met het bereiden van de maaltijd. Tussendoor speelde en praatte ze wat met de kinderen en liep regelmatig naar de zieke Ebba en Chan om te zien of er al van enige verbetering sprake was. Maar beide kinderen bleven zwaar ademen en hoesten. Arda maakte zich daar echter niet druk over, omdat ze wist dat de werking van de kruidenthee meestal een een dag op zich liet wachten.

Tijdens het eten kregen de gasten een ereplaats in het midden van de kring en de maaltijd kon beginnen. Omdat de gebeurtenis van daarstraks nog te vers in het geheugen lag, werd er alleen over serieuze zaken gesproken. Soms zweeg men gewoon, de stilte toelatend in het bedrukte hart.

Tijdens een van de stiltemomenten onder het eten nam Arda rustig het woord. Met haar heldere en warme, wat zangerige stem en haar gezicht vol expressie, wist ze de toehoorders snel voor zich te winnen. Ze vertelde, zonder op details in te gaan, het verhaal van de dood van Per, hoe zij en Myrna er alles aan hadden gedaan om hem beter te maken, maar dat hulp niet mocht baten. Per leefde met zijn ouders in een vuurkring, waarboven de zoldering, zeker gezien de hoogte van de Rode Grot, lager was dan elders, zodat de rook van het altijd brandende houtvuur er erg lang bleef hangen. Ook hadden ze die winter relatief veel hout, dat niet genoeg tijd had gekregen om te drogen. Die twee factoren bij elkaar hadden waarschijnlijk de zieke longen van Per veroorzaakt. De ziekmakende stofdeeltjes in de rook hadden de luchtwegen en de longen steeds meer aangetast. De kruiden hielpen op den duur niet meer. Na weken van hoesten en benauwdheid was Per uiteindelijk gestorven.

Arda hoefde niet eens aan te stippen dat de situatie in de Groene Grot vergelijkbaar was met de omgeving van de vuurkring, waarin Per woonde.

“Wij hebben hier óók een erg lage zoldering,” zei Caja.

“En ons stookhout is natter dan ooit,” vulde Janka aan.

Langzaam maar zeker drongen de keiharde feiten door tot de hele groep. Er viel een lange stilte, die Arda tenslotte verbrak.

“Nu is het de vraag wat we er aan kunnen doen,” begon ze. “We mogen in ieder geval niet afwachtend toekijken tot er weer een kind ziek wordt.”

Het was Uus, de vader van Karm, die met het verlossende antwoord op de proppen kwam.

“Aan de te lage zoldering is niet veel te doen,” begon hij. “De grot is nu eenmaal zo gemaakt door de natuur. Wij mensen hebben niet de macht om daar iets aan te veranderen. We kunnen natuurlijk wel op zoek gaan naar een andere, meer geschikte grot, die meer lijkt op de Blauwe of de Rode. Maar de kans is uiterst klein, dat we zo'n grot ooit zullen vinden. Het veel te natte hout is natuurlijk een andere zaak. Daar moeten we iets op kunnen vinden.”

Daarop ontstond er een geroezemoes, waaruit niemand nog wijs kon worden. Vooral de vrouwen deden hun uiterste best om elkaar te overstemmen en de in hun ogen beste oplossing aan te dragen. Het was een gekakel van jewelste. De mannen lieten het maar over zich heen komen.

Uiteindelijk maakte Uus een einde aan het rumoer door met de vlakke hand keihard op zijn dij te slaan. Het was meteen stil.

“Uit jullie getetter heb ik in ieder geval op kunnen maken, dat er geen nat hout meer gestookt mag worden. Voordat het op het vuur gegooid wordt, moet het minstens drie weken binnen de vuurkring gedroogd worden, zo dicht mogelijk bij het vuur. Is iedereen het daarmee eens?”

De vrouwen knikten heftig.

“Ik zal in de Blauwe Grot dezelfde strenge regel instellen,” zei Toob, “en ik neem aan dat Bred dat ook ten aanzien van de Rode Grot zal doen.”

“Natuurlijk doe ik dat,” zei Bred. “Een goede wet moet nageleefd worden, zeker als er ziekte en sterfgevallen mee voorkomen kunnen worden. Ook in onze grot wordt nog te veel en te vaak nat hout gestookt. Het kost nu eenmaal extra moeite om het hout eerst op stapels naar de vuurkring te dragen en te laten drogen. Bovendien nemen die grote stapels kostbare plaats in. De woonruimte is toch al niet ruim bemeten. Ook onze vrouwen hebben het erg druk met de dagelijkse dingen, zodat ze blij zijn met elke taakverlichting.”

“De mannen zouden eens wat vaker kunnen helpen,” zei Arda. “Zij hebben meer dan tijd genoeg om het hout binnen te halen en bij het vuur op stapels te leggen. Het is nu eenmaal zo, dat zij er ook ten volle van profiteren als het warm is in de vuurkring en het eten goed wordt bereid.”

Weer knikten de vier vrouwen van de Groene Grot. Maar geen van hen durfde Arda openlijk met woorden bij te vallen. Blijkbaar was de tijd daar nog niet rijp voor.

Toob, Bred en Arda hadden het plan om maar een paar dagen in de Groene Grot te blijven, maar dat voornemen ging niet door. Dat kwam in de eerste plaats, omdat de bewoners van de Groene Grot niet van een snel vertrek wilden horen. Vooral Barna en Jok drongen er bij Arda op aan nog wat langer te blijven. En dat had weer alles te maken met het feit, dat Barna zwanger was en alles wilde weten over het weren van kwade dampen uit de grot. Ze wilde blijkbaar niet riskeren dat ook haar tweede kind straks aan de gevolgen van een longaandoening zou sterven door het inademen van kwalijke rook van het houtvuur.

Een tweede reden waarom Toob, Bred en Arda nog niet konden vertrekken was een dikke mist, die tussen de bergen hing en die dagenlang van geen wijken wilde weten.

Toob en Bred, allebei begenadigde bewerkers van vuursteen, hielpen de vier mannen van de Groene Grot met het maken van speer- en pijlpunten. De mannen waren hen dankbaar, niet alleen vanwege de nieuwe wapens, maar vooral omdat ze nog steeds veel konden leren van de technische vaardigheden van Toob en Bred. Bovendien vroegen ze de twee ervaren mannen om raad bij de vervaardiging en het gebruik van de speerwerper, die Firt, de man uit het zuiden en zoon van een broer van Linda, tijdens het vorige zomerkamp zo succesvol had gedemonstreerd.

Op een bepaald moment zag Bred zijn kans schoon - er waren meer dan voldoende speer- en pijlpunten gemaakt die dag en ze zaten met zijn zessen zomaar wat te keuvelen - om terug te komen op de opmerkingen van Arda over de vrouwen die het te druk hadden om ook nog voor droog hout te zorgen.

“Als wij nu eens die stapels hout die ik bij de ingang van de grot zag liggen naar binnen halen?” zei hij. “Al is het dan geen mannenwerk, we kunnen er ons nuttig mee maken. De vrouwen hebben hun handen vol aan het koken en daarbij moeten ze ook nog voor de kinderen zorgen.”

“Ik doe mee,” zei Toob. “Kom op, we gaan naar de ingang en sjouwen dat hout met z'n allen de grot in. Als we goed samen werken is het karwei zo geklaard.”

Enkele minuten later sjouwden de mannen armen vol blokken hout de grot binnen. Ze legden bij elke vuurkring een even grote stapel neer, zo dicht mogelijk bij het vuur, zodat het droogproces zo snel mogelijk zou verlopen. Uitgekookt als ze waren deden de vrouwen net of ze niets zagen. Maar inwendig beleefden ze het als een kleine overwinning. Misschien wel voor het eerst in hun leven voelden ze zich gewaardeerd en gesteund in hun dagelijkse werk. Dat was een ervaring die smaakte naar meer en Arda zou daar nog een schepje bovenop doen.

Arda genoot ervan dat de mannen lieten zien, dat ze zich ook verantwoordelijk konden voelen voor het dagelijkse reilen en zeilen in hun grot. Maar ook zij deed net of ze niets in de gaten had. Ze had ervaring genoeg om te weten dat je een man niet opvallend moet confronteren met het feit dat hij – goedbedoeld - ook eens werk doet, dat eigenlijk door vrouwen dient te worden gedaan. Ze wist overigens heel goed, dat Bred achter het plan zat. Dat deed haar zo mogelijk nóg meer deugd.

Sinds de dood van Linda, haar moeder, en de scheiding van haar dochters, was er een voelbare leegte in haar leven gekomen. Daarom was het maar goed, dat ze zich hier, in de Groene Grot, nuttig kon maken. Gedurende de dag hield ze zich bezig met de zieke kinderen Ebba en Chan. Ze zorgde ervoor, dat ze op tijd hun geneeskrachtige kruidendrankje binnen kregen, maar ze deed nog veel meer.

Tijdens haar omgang met de twee zieke kinderen kreeg ze als vanzelf ook contact met kinderen die weinig of niets mankeerden. Zoals met Bea, de dochter van Dana en Gurt, Wilka, het jongere zusje van Karm, en met Batha, de dochter van Janka en Kuz. Een keer of vijf per dag nam ze alle kinderen mee naar de ingang van de grot, waar zich aan de buitenzijde een soort natuurlijk terras uitstreekte. Daar ravotte ze met de jeugd, deed spelletjes en vertelde spannende en leerzame verhalen. Al doende voelde ze langzaam maar zeker grootmoederlijke gevoelens in zich opkomen. Die pasten ook zo langzamerhand bij haar leeftijd. Haar twee dochters waren nu zo oud dat ze kinderen konden krijgen. Of wellicht al gekregen hadden. Daar dacht ze dikwijls aan en dan liep haar gemoed telkens weer vol.

Dat Arda de kinderen van de Groene Grot zoveel mogelijk buiten liet spelen, had niet alleen te maken met het plezier dat zij er aan beleefden. Maar vooral ook met het feit, dat ze dan geen kwalijke rook inademen, maar frisse buitenlucht. Er hing buiten overigens nog steeds een dikke mist, vooral beneden in de vallei.

Na een paar dagen begonnen de zieke Ebba en Chan langzaam maar zeker op te knappen. Ze hoestten veel minder en ze hadden geen koortswangen meer. De ouders kwamen herhaaldelijk naar Arda toe om hun dankbaarheid te tonen. Al zeiden ze dat niet met zoveel woorden. Dat was iets waar het volk van de Grotters altijd al moeite mee had: waardering laten blijken.

Pas toen Toob, Bred en Arda al meer dan tien dagen in de Groene Grot te gast waren, verdween de dikke mist en maakte plaats voor stralend weer. Toen Arda weer met de kinderen op het grote terras was, zag ze voor het eerst het paradijselijke uitzicht dat zich beneden hen ontvouwde. Wegdromend bij al die weidse schoonheid, vergat ze de kinderen even. Onwillekeurig begonnen haar ogen de verten af te speuren in de hoop dat ze een glimp zou opvangen van de heuvel, waar Myrna en Luib en Berna en Karm de winter doorbrachten. Zouden ze het overleefd hebben? Zouden haar dochters in verwachting zijn? Zouden ze misschien al kinderen hebben? Maar plotseling realiseerde ze zich, dat ze niet op het noorden, maar op het zuiden stond uit te kijken. Alle ingangen van de woongrotten lagen immers op het zuiden. Niettemin bleef ze de lage horizon afzoeken naar sporen van herkenning. Haar verlangen naar het land van de Kemphanen groeide onweerstaanbaar. Pas toen beseftte ze, dat ze heimwee had. Heimwee naar haar dochters, heimwee naar het land rond de heuvel, heimwee naar de zomer...

Nog diezelfde dag wist Arda haar reisgenoten Toob en Bred ervan te overtuigen, dat het hoog tijd werd om te vertrekken, het liefst al de volgende dag. Er klonk nogal wat protest bij de bewoners van de Groene Grot. Ze vonden dat Arda nog wat langer moest blijven om de gezondheid van Ebba en Chan in het oog te houden. Maar Arda wuifde die bezwaren weg met de opmerking, dat die twee kinderen weer 'als vanouds' waren. De koorts was geweken en ze aten weer normaal. Bovendien

zou ze voldoende geneeskrachtige kruiden achter laten. Aan Caja, de moeder van Karm, had ze uitvoerig uitgelegd hoe je daar een drank van kon bereiden. Aan Caja kon je een dergelijke klus met een gerust hart over laten. Als aangewezen kruidenvrouw van de Groene Grot had ze voldoende kennis in huis. Wat dat betreft kon ze Ebba en Chan zonder de geringste twijfel aan haar zorgen toevertrouwen.

Het afscheid nam nogal wat tijd in beslag. Arda sprak vooral wat langer met Barna, de moeder van de pas gestorven Aga. In haar ogen lag een verdriet dat niet met een maan of wat verdwenen zou zijn. Een geluk bij een ongeluk was, dat Barna in verwachting was. Een mooier teken van hoop en vooruitgang kon ook Arda niet voor haar bedenken. De twee vrouwen drukten hun rechterwangen tegen elkaar, vervuld van wederzijds respect en warmte.

Toen ze dan eindelijk vertrokken, was het nog steeds stralend weer. De sterker wordende zon verwarmde de sneeuw op de helling zodanig, dat ze er tot hun enkels in wegzakten. Maar op die manier hadden ze ook meer grip, zodat wegglijden minder waarschijnlijk was. Zo nu en dan lieten ze hun blik over de bergen dwalen of keken uit over de vallei. Alle drie konden ze genieten van een mooi landschap en dat was niet bij alle Grotters het geval. Het onderscheid tussen schoonheid en lelijkheid was zich bij hen nog maar langzaam aan het ontwikkelen. Vooral vrouwen waren daar verder in dan mannen. Die zagen meer het nut of de noodzaak van iets in. Wat had je ook aan schoonheid? Het leverde niets op en je kon het niet eten. Arda kwam uit een familie die verder keek dan de dagelijkse materiële zaken en kon genieten van een mooie zonsondergang, een vogel die uitbundig zong of een treffend woord. Dat waren de kleine dingen, die het leven de moeite waard maakten en er wat fleur aan gaven.

Het duurde meer dan een halve ochtend voordat ze de helling waren afgedaald waarin zich de Groene Grot bevond. Eenmaal in de vallei werd het lopen veel gemakkelijker, zodat ze met elkaar konden praten.

Het was Bred die het idee opperde, dat er al tekenen van voorjaar in de lucht zaten.

“Ik kan niet zeggen wat het precies is, maar er hangt iets in de lucht, een geur of een zachtheid, die me aan de lente doet denken,” zei hij. “Maar van de andere kant weet ik, dat het daar nog veel te vroeg voor is.”

“Ik denk dat de winters korter worden,” zei Arda. “En nu maar hopen dat het een blijvende verandering is en niet alleen een gril van de natuur die over een paar jaar weer over gaat. Als het inderdaad een blijvende verbetering is, kunnen wij op de duur met z'n allen de winters bij de heuvel doorbrengen. Dat zou ons heel wat gedoe en gesjouw en ook ziekte besparen.”

Het was al ver in de middag, toen ze de helling van de Blauwe Grot begonnen te beklimmen. Langzaam maar zeker werd het donker, al hadden ze nog meer dan voldoende zicht om de helling op een veilige manier te nemen. Dankzij haar schoenen van berenvacht vond Arda bij elke stap voldoende steun, zodat ze de twee mannen bij kon houden. Ze deed haar uiterste best om niet voor hen onder te doen. Vechtlust kon haar niet ontzegd worden.

Op een bepaald moment rook Toob blijkbaar de stal, want hij begon steeds sneller te klimmen. Hij was dan ook meer dan tien dagen van huis geweest en verlangde ernaar zijn gezellin en dochter terug te zien. Gedurende de reis hadden Arda en Toob het een paar keer over Luib gehad en tussen de regels door had Arda gemerkt, dat hij zijn zoon erg miste. Precies zoals Bred en zij Myrna en Berna misten. Maar van de andere kant bleek ook, dat hij trots was op Luib. Die had het aangedurfd om samen met de anderen de winter te trotseren in iets wat je half tent, half hol zou kunnen noemen. Het viel Arda op dat Toob erg optimistisch was over de afloop van dat grote avontuur. “Luib en Myrna zijn verstandig genoeg om geen grote risico's te nemen en ook in Karm en Berna heb ik alle vertrouwen,” had hij gezegd. “Ze beschikken alle vier over een gezond verstand en ook lichamelijk hebben ze genoeg bij te zetten om tijden van kou, honger en ontbering zonder ernstige gevolgen te doorstaan.”

Dat blijk van optimisme had Arda goed gedaan, want soms twijfelde zij er aan of ze er wel goed aan had gedaan de jongelui volmondig te steunen in hun verlangen om op de heuvel in het land van de Kemphanen te overwinteren.

Maar nu had Toob zo'n haast om thuis te komen, dat Arda hem op geen stukken na kon volgen. Ze wilde nog iets roepen, maar Bred maakte een gebaar van 'laat hem maar'. Dat Toob vlugger omhoog kwam, had natuurlijk ook te maken met het feit, dat hij deze helling op zijn duimpje kende. Daarbij was hij een geboren atleet, die ervan genoot om zijn lichaam flink pijn te doen. Pas toen hij vlakbij de ingang van de Blauwe Grot was aangekomen, keek hij om, maakte een verontschuldigend gebaar en bleef wachten. Het duurde enkele minuten voordat Arda en Bred zich weer bij hem aansloten. Hijgend leunde Arda op de schouder van Bred, net zo lang tot ze haar adem hervond.

Gezamenlijk gingen ze daarna de grot binnen, waar ze hartelijk werden ontvangen. De Grotters waren als volk niet zo uitbundig ingesteld. Ze juichten, bij wijze van spreken, met beide handen in de zakken.

Wat Arda het eerst opviel, toen ze de grot binnenging, was de hoogte van de gewelven. Anders dan in de Groene Grot trok hier de rook van de vuren hoger op, zodat de bewoners er niet zoveel last van hadden. Uiteindelijk had dat natuurlijk ook gunstige gevolgen voor de gezondheid. Maar ondanks dat, rook je voortdurend de prikkelende walm van houtvuren. Als je die walm maandenlang inademde, moest je daar op den duur last van gaan ondervinden.

Het onthaal was hartelijk, daar niet van. Maar buiten dat merkte Arda met haar vrouwelijke intuïtie al gauw, dat er iets aan de hand was. Het waren vooral de schichtige blikken van de vrouwen, die haar duidelijk maakten, dat er iets moest zijn voorgevallen. Op een bepaald moment viel haar oog op het verband om de hand van Tila. De vrouw zat er witjes en stilletjes bij en het was goed aan haar te zien, dat ze veel pijn had.

“Wat heb je aan je hand?” vroeg Arda.

Tila keek verschrikt op en weerde alle aandacht bij voorbaat af.

“Er is niks met mijn hand. Laat me maar met rust,” zei ze voor haar doen nogal heftig.

Maar Arda liet het er niet bij zitten. Ze voelde aan, dat ze het op een slinkse en zeker niet directe

manier moest spelen. In dit soort zaken hoorde je voorzichtig en met zijden handschoenen te opereren, dat had ze in haar leven al eerder meegemaakt. Het punt was ook dat Tila, zo ging in ieder geval het verhaal, in de verte afstamde van de Kinnebakken, net als Anta en Noek, maar dan veel langer geleden. De oude Linda had ze wel eens horen vertellen, dat er in de tijd van Nina, haar overgrootmoeder, iets onoirbaars was voorgevallen tussen een man van De Grotters en een vrouw van de Kinnebakken. Als je Tila bekeek, kon je met gemak nog wat lichte sporen van haar afkomst ontdekken. Ze was groter dan de andere vrouwen en met name haar kaken waren duidelijker geprononceerd. Maar dat was niet alles. Ze leek ook wat trager van geest en minder snel in praktische zaken. Al kon dat weleens een verkeerde indruk zijn.

Hob, haar levensgezel, had zo ook zijn eigen geschiedenis. Hij was als zeer jong kind op een onbewaakt ogenblik tijdens het zomerkamp in het kampvuur gevallen. Daar had hij in het gezicht en aan de rechterkant van zijn lijf lelijke littekens aan over gehouden. Het was aan de kennis en kunde van de oude Linda te danken, dat hij het ongeluk had overleefd. Wekenlang had ze hem dagelijks verzorgd met pijnstillers, zalf en windsels. Net zo lang tot hij voldoende genezen was om weer in de dagelijkse gang van zaken mee te kunnen. Maar hij was en bleef een 'getekende voor het leven' die als jongen weinig aansluiting zocht en vond bij leeftijdsgenoten. Hij ging er al bij voorbaat van uit, dat hij niet gewenst was. Hij zag er dan ook afschrikwekkend uit met dat ene oog, het halve oor en de open liggende neus, die niets verborgen liet.

Toen Hob twaalf kerfjes in zijn botje had en dus op een leeftijd was gekomen, dat hij een gezellin kon gaan zoeken, wezen alle vrouwen hem af, behalve Tila, die eigenlijk niet durfde weigeren, om het zo maar eens te zeggen.

Voor Arda waren er redenen genoeg om voorzichtig met de zaken om te gaan, want dit soort gevoeligheden moest je delicaat behandelen. Dat had ze voor een deel al doende geleerd. Bijna elke dag dacht ze terug aan haar moeder, die ze ze de afgelopen zomer op de heuvel hadden begraven. Maar ze dacht dan ook aan de eikel die ze in Linda's kleren had gevonden. Ze had hem op haar graf geplant en al na enkele weken stak er een stekje met een paar blaadjes boven de grond uit. Eens zou dat boompje uitgroeien tot een majestueuze eik, waaronder het in de zomer goed toeven was.

Wat Tila betreft zou ze eerst eens informeren bij Bred. Misschien dat hij van de andere mannen iets had opgevangen. Wat dat betreft had hij zijn oren en ogen goed open. Pas toen ze 's avonds samen op bed lagen, zag ze kans om er met hem over te beginnen, zonder gevaar afgeluisterd te worden.

“Heb jij niets bijzonders gemerkt aan Tila?” begon Arda het gesprek.

“Wat zou ik aan haar gemerkt moeten hebben?” zei Bred.

Arda vertelde hem wat ze gezien had.

“Ik zal er eens met Toob over praten,” beloofde Bred.

Daarna draaide hij zich om en viel in slaap.

“Nou, daar schiet ik wat mee op,” mompelde Arda verontwaardigd. Maar ook bij haar kwam de slaap al gauw. Het was een lange, vermoeiende dag geweest.

Bred en Arda lagen hooguit een paar uur te slapen, toen ze werden gewekt door een oorverdovend geschreeuw. Geschrokken en in eerste instantie niet wetend waar ze waren, zaten ze rechtop in bed. Na enige tijd werd het duidelijk, dat er in de vuurkring van Hob en Tila een woordenwisseling gaande was. Even later werden er zo te horen rake klappen uitgedeeld.

Nu was het bij de Grotters regel, dat je je niet bemoeien mocht met zaken die zich binnen een bepaalde vuurkring afspeelden. Tenzij er uitdrukkelijk om hulp werd gevraagd. Zelfs een onderzoekende blik werpen in een vuurkring was niet toegestaan. Het kwam zelden of nooit voor, dat iemand die regel bewust schond.

Omdat ze er zich toch niet mee mochten bemoeien, gingen Arda en Bred maar weer liggen, in de hoop dat de herrie snel over zou zijn. Ze lagen niet ver van de ingang van de grot. Daarom konden ze horen dat er iemand vloekend en tierend naar buiten rende. Even later riep Tila om hulp. Bij het zwakke schijnsel van de houtvuren konden ze haar midden in de grot zien staan tussen haar dochter en haar zoon in. Al gauw waren de drie omringd door de andere grotbewoners, die paniekerig informeerden naar de toedracht van het een en ander.

Opvallend genoeg nam Boul het woord. Hij had pas een achttal kerfjes in zijn botje, maar groot en stevig als hij was, zag hij eruit als een jongen van twaalf. Hij had ook de brede kaken van zijn moeder. Terwijl hij sprak, groeide de verbazing van Arda bij elk woord dat hij zei. Boul kwam goed uit zijn woorden. Ondanks de spanning van het moment, bleef hij rustig. Zijn rechterarm lag om de schouders van moeder Tila.

In het kort kwam het er op neer, dat hij zijn vader uit de vuurkring verjaagd had, omdat hij zijn moeder slecht behandelde, zeg maar mishandelde. Het ging al een hele tijd niet goed tussen zijn ouders, maar sinds een week was de brutaliteit van zijn vader alsmaar erger geworden. Tila, zijn moeder, had zich een tijd geleden in de vinger gesneden en de wond was gaan zweren. Op een bepaald moment had ze zoveel pijn, dat ze bepaalde karweitjes niet meer kon uitvoeren. Het gebeurde wel eens, dat ze het eten niet op tijd klaar had. Vooral 's nachts, als zijn vader dacht dat niemand buiten zijn vuurkring het in de gaten had, moest Tila het ontgelden. Hij sloeg en trapte haar dan waar hij haar raken kon. Toen had Boul met zijn zus gesproken en besloten hem uit hun vuurkring te verjagen. Misschien dat iemand eens naar de gewonde vinger van zijn moeder kon kijken, vroeg hij tot slot. Ze had ontzettend veel pijn en de wond zag er lelijk uit.

Terwijl Boul de laatste woorden nog uitsprak, ontstond er al behoorlijk wat beroering onder de mannen. Hij was nog maar goed en wel uitgesproken of Ran en Toob kwamen naar hem toe en gingen vlakbij hem staan.

“Het in opstand komen tegen je vader is een zeer ernstige zaak,” zei Ran. “We zullen eerst tot op de draad moeten uitzoeken wat er precies is gebeurd, voordat we kunnen beslissen over je schuld en je eventuele straf. Bedenk wel dat levenslange verbanning uit de grot tot de mogelijkheden behoort.”

“Tot die tijd blijf je in de grot en zet je geen stap buiten,” vulde Toob aan. “Heb je dat goed begrepen?”

Boul knikte alleen maar en liep langzaam maar waardig naar de vuurkring waar hij thuis hoorde.

“En nu gaan we als de donder op zoek naar Hob,” beval Ran. “We mogen hem niet als een misdadiger behandelen, zolang zijn schuld niet vaststaat. Kom, we zijn weg.”

Zonder aarzelen renden de mannen naar de uitgang van de grot en verdwenen in het nachtelijk duister.

Intussen had Arda zich over Tila ontfermd, die zachtjes huilend, met de pijnlijke vinger in de

hoogte, de verdere gebeurtenissen stond af te wachten. De andere vrouwen toonden zich nogal verontwaardigd over de houding van hun mannen. Ze wisten al lang dat Hob zijn levensgezellin mishandelde en haar het leven onmogelijk maakte. Ze vonden dat Boul uiteindelijk de juiste maatregel had getroffen door zijn vader buiten te zetten.

“Dat kan allemaal wel waar zijn,” zei Arda, “maar het is een goede gewoonte binnen ons volk om een dergelijke zaak eerst naar behoren uit te zoeken en dan pas te straffen of vrij te spreken. Dat is een groot goed en daar moeten we zuinig op zijn.”

“Dat is natuurlijk zo,” antwoordde Hella, “maar voor ons is het klaar en duidelijk dat Boul niets anders deed dan voor zijn moeder opkomen.”

“Daarom geloof ik ook, dat het onderzoek van de mannen goed zal uitpakken voor Boul,” zei Arda sussend. “Nu ga ik eerst eens naar de vinger van Tila kijken.”

De andere vrouwen trokken zich discreet terug, toen Arda het verband los begon te wikkelen, dat dochter Deka om de rechterhand van haar moeder had gedaan. Ondanks het zwakke licht van het vuur zag ze dat het een ernstig geval was van doorgewoekerd fijt. De middelvinger van Tila zag rood en hij was sterk gezwollen.

“Heb je veel pijn, Tila?”

Tila knikte.

“Dan zal ik eerst en vooral een pijnstiller voor je klaar maken. Ga maar naar je vuurkring en wacht daar tot ik zover ben. Het kan wel even duren, want ik moet de juiste kruiden nog bij elkaar zoeken.”

Tila deed wat er gezegd werd en Arda liep naar de vuurkring van Hella, die ook het een en ander wist van kruiden.

“Help je me een pijnstiller voor Tila samen te stellen?” vroeg ze.

“Natuurlijk help ik je,” zei Hella. “Ik kan er allicht nog iets van leren.”

Arda zocht eerst in haar eigen buideltje. Toen ze daarin niet alles vond wat ze nodig dacht te hebben, keek ze in de voorraad van Hella.

“Nou, jij hebt je zaakjes goed voor elkaar,” zei ze. “Met wat ik zelf heb, aangevuld met wat jij in voorraad hebt, komen we een heel eind.”

Sommige van de te gebruiken kruiden groeiden in de eigen streek, maar andere hadden ze gekregen van het volk van Firt, dat veel zuidelijker woonde en waar weer heel andere kruiden groeiden.

“Hier, maanbloem, dat geweldige kruid uit zonnige streken,” zei Arda tevreden. “Als basis voor een pijnstiller kun je nauwelijks iets beters vinden. Dan hebben we het onvolprezen moederkruid, dat eveneens uitstekende diensten kan bewijzen. En wildemanskruid, een pijnstiller bij uitstek, als je er maar voorzichtig mee omgaat. Als laatste nemen we het een en ander van de smeerwortel. Daarmee zal het moeten lukken, lijkt me toch.”

Samen liepen ze naar de vuurkring van Tila, die op een boomstam zat te wachten op verlichting van verdriet en pijn.

Het duurde geruime tijd, voordat de mannen terugkeerden van hun zoektocht naar Hob. Uiteindelijk hadden ze hem dood aangetroffen. Klaarblijkelijk was hij van het terras gevallen of gesprongen. Dat was nog niet duidelijk. Gezien de nachtelijke duisternis waren er te weinig sporen te ontdekken om klaarheid in de zaak te brengen. Ze zagen zich genoodzaakt het dode lichaam van Hob te laten liggen, omdat het omhoog hijsen ervan in het donker veel te gevaarlijk was. Dat moest maar wachten tot de volgende morgen.

Arda bekommerde zich, bij gebrek aan een andere bezigheid die je in de nacht kon uitvoeren, maar om de kruiden voor Tila. Ze was daar zo in verdiept, dat ze niet eens merkte dat de mannen terug waren. Het ging haar nu niet om pijnstillers, maar om kruiden die hielpen tegen ontstekingen. Van vrouwenkruid, bloedwortel, geitenbaard en gedroogde vlierbessen maakte ze een papje. Dat smeerde ze eerst op een stukje verband van hazenvacht en wond het lapje om de vinger van Tila. Daarna liet ze haar nog een drankje innemen, dat ze bereid had van dezelfde kruiden. De pijnstillers die ze Tila eerder gegeven had, deden intussen hun werk. Al gauw viel ze op haar bed in slaap. Ondanks alles wat er die nacht was voorgevallen. Het was dan ook een pijnstiller met allure.

Het fijt, dat wist Arda uit ervaring met een aantal andere gevallen die ze had meegemaakt, was niet alleen een pijnlijke, maar ook een gevaarlijke aandoening. Meestal ontstond de kwaal nadat iemand zijn vinger verwond had. Na een paar dagen ging de wond ontsteken. Dat ging gepaard met veel pijn. Maar pas als de ontsteking ook het bot aantastte en er in binnendrong, werd de situatie hachelijk. Het aangetaste vingerkootje kon gaan afsterven. Daarom was het zaak tijdig in te grijpen. Het beste middel was het vingerkootje af te hakken. Dan konden de kwalijke stoffen van het afgestorven weefsel zich niet verder door het lichaam verspreiden. Arda besloot eerst een poging te wagen om de ontsteking af te remmen en uiteindelijk tot staan te brengen. Pas daarna zou ze, zonodig, overgaan tot de meest rigoureuze oplossing. Het zou zeker nog een paar dagen duren eer ze antwoord had op de vraag of haar zalf van kruiden afdoende was.

Nadat ze Tila verzorgd had, ging ze op zoek naar Bred om hem te zeggen, dat ze de eerste dagen nog niet naar huis konden. Bred stond bij de ingang van de grot met Ran en Toob te praten. Toen Arda naderde, zwegden ze plotseling. Aan de strakke gezichten zag ze, dat er iets ernstigs aan de hand was. Daarom keerde ze zich om en kroop doodmoe in bed. Veruit de meeste grotbewoners lagen toen alweer te slapen.

Toen ze de volgende morgen aan Bred vertelde, dat ze voorlopig nog niet naar huis konden, knikte hij alleen maar.

“Het zal me benieuwen of de kruiden genoeg kracht hebben om het fijt waaraan Tila lijdt tot staan te brengen,” zei Arda. “Als dat niet zo is, zal ik het vingerkootje moeten afzetten en misschien wel de hele vinger.”

Bred keek haar aan met afgrijzen in de ogen. Het verhaal van Arda deed hem denken aan die keer dat hij getuige was van zo'n pijnlijke gebeurtenis.

“Ik kan hier overigens voorlopig ook nog niet weg,” zei hij toen. “We hebben Hob dood gevonden beneden in het dal. Eerst moet ik nog helpen met het onderzoek naar de doodsoorzaak. De vraag is namelijk of hij van het terras is gevallen of gesprongen.”

“Waarom vertel je dat nu pas?” vroeg Arda verontwaardigd.

“Je lag te slapen en ik wilde je niet wakker maken voor iets, dat toch niet meer terug te draaien is.”

“Doet het er nog iets toe hoe hij precies gestorven is?” vroeg Arda. “Wat heb je er aan om dat te weten?”

“Het gaat om Boul,” zei Bred. “Als zijn vader van het terras gevallen is, zou je kunnen spreken van dood door schuld van de kant van Boul. Hij heeft zijn vader immers naar buiten gejaagd. Maar als Hob gesprongen is, werpt dat een heel ander licht op de zaak.”

“Hoezo dan?” vroeg Arda.

“In het laatste geval zou het om zelfmoord gaan,” zei Bred. “Dat geeft aan dat Hob geestelijk niet helemaal in orde was en dat zou kunnen verklaren waarom hij zijn vrouw treiterde en mishandelde. Als Hob inderdaad zelfmoord pleegde, zal Boul vrijuit gaan.”

“Dan hoop ik maar dat Hob zelf gesprongen is,” zei Arda uit de grond van haar hart. “Ik vind Boul een bijzondere jongen. Ondanks het feit dat hij pas acht is, praat en doet hij soms als een bijna volwassene.”

“Zo denk ik er ook over,” zei Bred. “Vandaar dat ik het onderzoek wil leiden, samen met Ran en Toob.”

“Ik zou Boul wel als zoon willen hebben,” zei Arda. “Uit die jongen kan een man van formaat groeien, als hij maar de juiste begeleiding krijgt.”

“Ran heeft al toegezegd, dat hij erop zal toezien, dat Boul de aandacht zal krijgen die hij verdient,” zei Bred.

“Dan blijft het in ieder geval in de familie,” lachte Arda. “Aan mijn broer Ran heeft hij een uitstekende opvoeder.”

Na het ontbijt ging Arda op bezoek bij Tila, terwijl Bred op zoek ging naar Ran en Toob. Tila had minder pijn, maar de ontsteking aan haar vinger zag er nog steeds zorgwekkend uit. Terwijl Arda bij Tila op bed zat en naar haar toestand informeerde, kwam dochter Dekka voor hen allebei een kom warme soep brengen.

“Goed dat je voor je moeder zorgt,” zei Arda. “De eerste dagen zal ze jouw hulp hard nodig hebben.”

“Van vader mocht ik haar nooit helpen,” zei Dekka. “Hij vond dat moeder al het werk op moest knappen. Als hij zag dat ik haar toch hielp, kregen we allebei op ons donder.”

“Toch had je vader ook zijn goede kanten,” zei Tila. “Vroeger was hij veel aardiger, maar een paar manen geleden veranderde hij plotseling.”

“Het leek wel of hij niet goed meer was in zijn hoofd,” vulde Dekka aan. “Soms zat hij dagen op zijn bed in het vuur te staren. Maar de laatste tijd begon hij moeder te kleineren en zelfs te slaan. Totdat wij gisteren in opstand kwamen, Boul en ik.”

Ook Dekka bleek goed uit haar woorden te komen. Hoewel ze niet meer kerfjes in haar botje had dan elf, wist ze precies waar ze het over had.

“Weet je iets van kruiden, Dekka?” vroeg Arda. “Als ik over een paar dagen weer vertrek, zou het goed zijn als jij de vinger van je moeder kon verzorgen.”

Dekka stond op en kwam even later terug met haar eigen buidel.

“Hella heeft me wat geleerd over kruiden, maar ik weet er nog veel te weinig van. Vader zag niets in dat gedoe met bladeren, wortels en bloemen.”

“Dan zal ik je leren hoe je de zalf moet bereiden, die je op de vinger van je moeder moet doen, voordat je er verband omheen wikkelt. Vind je dat goed?”

Dekka knikte en keek Arda dankbaar aan.

De mannen waren druk met de dood van Hob. Terwijl een deel van hen het dode lichaam moeizaam omhoog probeerde te krijgen, bekeken Toob, Ran en Bred de sporen die Hob in zijn val had veroorzaakt. Toen Toob op de uiterste rand van het terras in een laagje sneeuw een opvallend diepe voetafdruk vond, werd alles duidelijk: Hob had zich daar met kracht afgezet. Hij was dus doelbewust naar beneden gesprongen en niet per ongeluk gevallen. Ook de plek waar het lichaam lag - veel te ver van de rand – had dat vermoeden al gewekt bij de drie onderzoekers.

Deze simpele conclusie had grote gevolgen, zowel voor het begrafenisritueel als voor de levensgezellin en de kinderen van de dode. De drie mannen gingen naar beneden om de anderen te helpen bij het naar boven brengen van het lijk. Daar aangekomen gaf Ran bevel het lichaam van Hob niet eerst terug te brengen naar de grot, maar het rechtstreeks naar de spelonk voor de doden te transporteren.

Daarmee weken ze af van de algemeen geldende regels. Maar omdat het om zelfmoord ging, was dat gerechtvaardigd. Iemand die zichzelf van het leven berooft, verliest het recht op een eervolle begrafenis. Met name het geweeklaag van de vrouwen bleef dan achterwege. Hoewel zelfdoding bij het volk van de Grotters nauwelijks voorkwam, kende iedereen de ceremoniële regels die erbij hoorden. Die werden zorgvuldig van vader op zoon en van moeder op dochter doorgegeven.

“We moeten wel eerst overleggen met Boul,” zei Ran. “We kunnen het lichaam van Hob niet wegmoffelen en net doen of er niets gebeurd is.”

“Ik ga wel praten met Boul,” zei Toob. “Hij moet het treurige verhaal dan maar aan zijn moeder en zuster vertellen, daar is hij met zijn acht jaar mans genoeg voor. Ik zal hem ook zeggen dat hij vrijuit gaat.”

Terwijl Toob naar de grot ging om met Boul te praten, droegen de andere mannen het lichaam naar de spelonk van de doden. Ze brachten daarna alles in gereedheid om het aan een lang lint langzaam en zwigend in de spelonk te laten zakken. Maar voor ze aan het karwei konden beginnen, moesten ze het antwoord van Boul afwachten. Uiteindelijk verscheen het hoofd van Ran over de rand van het terras.

“Ga je gang maar,” schreeuwde hij.

Boul had totaal geen bezwaar gemaakt tegen de uitvoering van de geldende regels, integendeel. Hij had alleen maar geknikt en zijn tranen verbeterd. Dat hij vrijuit ging, had hij blijkbaar verwacht, want hij reageerde er nauwelijks op.

Toen het lichaam van Hob was verdwenen in de spelonk, gooiden de mannen het lint eveneens in de diepte. Daarna keerden ze terug naar de grot en gingen over tot de orde van de dag.

De traditie wilde, dat degene die zelfmoord had gepleegd alleen bij hoge uitzondering nog ter sprake kwam: hij werd min of meer doodgezwegen. Alsof hij nooit had bestaan.

De dood van Hob had veel meer indruk gemaakt dan iedereen wilde toegeven. Er hing dagenlang een bijna-stilte in de Blauwe Grot. Alleen als het hoognodig was, werd er gesproken. En dan nog op een fluisterton. Iedereen bleef zoveel mogelijk binnen de eigen vuurkring en zocht een zinvolle bezigheid.

Een paar keer per dag verzorgde Arda de vinger van Tila. Langzaam maar zeker leek er vooruitgang in te zitten. Arda gaf haar nog volop pijnstillers, niet alleen om de pijn dragelijk te maken, maar vooral om het verdriet om de dood van haar levensgezel wat te temperen. Op de derde dag na de zelfdoding van Hob brak het zwerende vingerkootje plotseling open. Arda verschoonde op dat moment het verband. Er kwam veel etter uit de wond, maar dat was juist het teken dat de kruidenzalf zijn werk deed.

“Deka, roep je Hella even?” vroeg Arda op fluisterton. “Ik wil haar laten zien, dat we de juiste kruiden hebben gebruikt.”

“Ik ga al,” zei Deka.

Na een tijdje kwam ze terug met Hella en haar dochter Mara. Ze waren allebei verrukt over het resultaat van de kruidenzalf. Het fijt had een zeer kwalijke naam. Vooral de pijn die ermee gepaard ging was zeer berucht. De twee vrouwen bekeken de opengebarsten wond aan alle kanten. Ze gruwden van de etter die door de barst naar buiten kwam. Maar ze begrepen het nut ervan.

“Goed werk, Arda,” zei Hella.

“Ja, schitterend,” beaamde Mara.

“Bedankt, namens mijn moeder,” zei Deka. “Ik was al bang dat haar vingerkootje afgezet zou moeten worden.”

“Dat is ook verre van een pretje,” zei Arda. “Ik ken geen pijnstillers die dat soort pijn voldoende kan opvangen. Dagen en weken blijft zo iets erg zeer doen. Daarbij komt nog, dat het ook voor degene die de handeling moet verrichten iets afschuwelijks is. Ik heb het één keer in mijn leven meegemaakt. Terwijl ik de hand van de betreffende vrouw vast hield, hanteerde Linda de bijl. Als ik er aan terugdenk, breekt het zweet me weer uit. Maar goed, bij Tila is het zover gelukkig niet gekomen.”

“Hoe kan ik je bedanken?” vroeg Tila.

“Je hoeft mij niet te bedanken,” zei Arda. “Het feit dat je vingerkootje niet afgezet hoefde te worden en dat je over een tijdje weer helemaal beter bent, is voor mij genoeg beloning. Je vingertop zal straks wel wat platter aanvoelen, want het bot is ongetwijfeld voor een deel verzworen. Maar je zult weer alles kunnen doen met die vinger.”

“Voor mij is er nu nog veel meer reden om alles over geneeskrachtige kruiden te weten te komen,” zei Deka. “Voortaan zal ik mijn oren en ogen goed de kost geven, als iemand iets over kruiden vertelt of laat zien. Van Hella heb ik al heel wat geleerd, maar er is nog veel plaats in mijn hoofd en ik kan heel goed dingen onthouden.”

“Langzaam maar zeker zal ik jou en Mara alles vertellen wat ik weet,” zei Hella. “Dat is mijn plicht als kruidenvrouw. Maar dat niet alleen. Het is voor mij steeds weer een groot plezier om les te geven aan meisjes die geïnteresseerd zijn in kruiden en hun toepassingen.”

“Vergeet vooral óók niet te vertellen, dat planten veel bijdragen aan de smaak en de voedingskracht van ons eten,” zei Arda.

“Laat dat maar aan mij over,” zei Hella. “Koken is een van mijn geliefde bezigheden, Vooral tijdens het zomerkamp, als we weer eens verse kruiden tot onze beschikking hebben, is het een feest om voedsel te bereiden. 's Avonds met zijn allen eten rond het kampvuur bij ondergaande zon, dat is een van de grootste genoegens die wij kennen. Vooral als er vers rendiervlees voorhanden is.”

“Hou op, het water loopt me in de mond,” zei Arda lachend.

's Avonds, toen ze in bed lagen, spraken Bred en Arda af, dat ze in de loop van de volgende dag naar de Rode Grot zouden terugkeren. Veel langer dan voorzien waren ze van huis geweest en het werd hoog tijd om terug te gaan.

Toob had enige tijd geleden aangeboden om hen op de terugweg naar de Rode Grot te vergezellen. Dat hadden ze beleefd maar stellig afgewezen. Ze wisten zelf de weg, want ze hadden op de heenweg goed opgelet. Bovendien vonden ze het teveel van het goede om Toob in zijn eentje de terugtocht naar de Blauwe Grot te laten afleggen. Het was geen onverdeeld genoeg en niet ongevaarlijk in deze tijd van het jaar. Als je iets overkwam, zoals een val of een ernstige uitglijder, was er niemand in de buurt om je te helpen. Daarom was het een regel bij de Grotters, dat niemand tijdens de winter in zijn eentje een lange tocht ondernam. Enkel in noodsituaties mocht van die regel worden afgeweken.

Nog helemaal vervuld van wat er de afgelopen tijd gebeurd was, zodat de slaap niet meteen wilde komen, praatten ze nog wat na en haalden herinneringen op. Op een bepaald moment vroeg Bred langs zijn neus weg of Arda de tekeningen had gezien die Dekka en Boul op een gladde wand achter in de woongrot hadden aangebracht.

“Tekeningen?” vroeg Arda.

“Ja, beelden van paarden, rendieren, herten en elanden. Boul schijnt ze eerst te hebben getekend en daarna uitgehakt, waarna Dekka ze van een kleur heeft voorzien. Ze zijn werkelijk prachtig. Gisteren viel er mijn oog op. Toen ik vroeg wie ze gemaakt had, zei Oep nogal onverschillig, dat Boul en Dekka daar dikwijls aan het prutsen waren. Wat ik me steeds weer afvraag is, hoe ze op het idee zijn gekomen om zoiets te verbeelden. Daar moet toch een aanleiding voor zijn?”

“Nou, dat kan ik je wel vertellen,” zei Arda. “Van Linda heb ik vaak genoeg gehoord dat de leden van ons volk die veel verder naar het zuiden in grotten wonen er al jaren geleden een gewoonte van hebben gemaakt om afbeeldingen van dieren in de rotsen uit te hakken. Soms gebeurde dat op de wanden van hun eigen grot, maar meestal deden ze het buiten, zodat iedereen kon zien, dat zij hier woonden en dat zij het alleenrecht hadden om hier te jagen op dieren die ze zo zorgvuldig hadden afgebeeld. Het was overigens ook een middel om de geesten van de aarde, de lucht, het water en het vuur gunstig te stemmen met die prachtige beelden. Later, toen hun techniek beter werd, gingen ze het ook voor hun plezier doen of om hun gevoelens erin uit te drukken. Ik ben blij te horen, dat deze vorm van je eigen gedachten en gevoelens gestalte geven nu ook tot het noordelijk deel van ons volk is doorgedrongen. We hebben inderdaad het een ander in te halen op onze zuidelijke broeders en zusters.”

“Maar die hebben ook veel minder moeite dan wij om aan de kost te komen,” zei Bred. “Er zijn daar veel meer dieren om op te jagen en ook de plantengroei is er aanzienlijk rijker. Op die manier heb je meer tijd voor andere zaken.”

“Mogelijk dat Firt daarom ook op het idee kwam van die speerwerper,” zei Arda. “In ieder geval wil ik voordat we morgen vertrekken de beelden van Boul en Dekka eerst nog bekijken.”

“Daar zul je geen spijt van krijgen,” zei Bred. “Het is echt de moeite waard.”

Hoewel Bred haar zo goed mogelijk had verteld wat ze te zien zou krijgen, viel Arda van de ene verbazing in de andere toen ze de beelden zag. Naast Bred waren op Arda's verzoek ook Dekka en Boul meegegaan. Boul droeg een fakkel om bij te lichten, want het was erg donker achter in de grot. Dat maakte het mogelijk dat Arda de beelden tot in detail kon bekijken. Ze was verrukt over de schoonheid en de herkenbaarheid van de afgebeelde dieren. Vooral een kudde rendieren, waarvan alleen de koppen bruinrood waren ingekleurd met als achtergrond een treffend bleekgeel, oogste haar grote bewondering. Maar ook de elegante paarden en de herten logen er niet om. Alleen de eland had in de ogen van Arda beter gekund.

Boul zag haar naar de afbeelding kijken.

“Die afbeelding is niet goed, dat vind ik zelf ook,” zei hij. “Dat komt omdat ik in mijn leven nog maar één eland goed heb kunnen bekijken. Ik heb de vorm niet zuiver in mijn hoofd.”

“De eland is ook een erg vreemd dier, dat eigenlijk veel te hoog op de poten staat en daardoor een onhandige en kwetsbare indruk maakt,” zei Dekka. “Je zou denken dat hij elk moment om kan vallen om nooit meer overeind te komen. Omdat we er niet tevreden over waren, heb ik hem ook niet ingekleurd.”

“Hoe kwamen jullie op de gedachte om die beelden te gaan maken?” vroeg Bred.

“Eigenlijk is het een idee van mijn vader,” zei Boul een beetje verontschuldigend. “Als hij weer eens zwaarmoedig was in de winter en het geroezemoes van de altijd pratende en rumoerige mensen wilde ontvluchten, trok hij zich hier terug om figuren van dieren uit te hakken. Hij zei dat hij daar rustig van werd en dat het gezoem in zijn hoofd erdoor verdween.”

“Op een gegeven moment stopte hij er mee,” zei Dekka. “Toen hebben wij zijn werk voortgezet. Gewoon omdat we het leuk vonden om de dieren die wij kennen te laten ontstaan en gestalte te geven.”

“Hebben de anderen er nooit iets over gezegd?” vroeg Arda. “Je zou toch denken dat iemand als Ran oog voor dat soort zaken zou moeten hebben.”

“Niemand heeft belangstelling getoond,” zei Dekka. “Waarom weet ik niet.”

“Blijkbaar vonden ze het kinderspel,” zei Boul.

“Maar dan wel kinderspel met een volwassen resultaat,” lachte Arda. “Kom we gaan terug naar de anderen, want over een paar uur moeten we vertrekken.”

Terwijl Bred op de gebruikelijke breedvoerige manier van de mannen afscheid nam, hield Arda zich voornamelijk met Tila bezig, die voorzichtig alweer wat karweitjes onder handen nam. Ze had nauwelijks nog pijn en haar vingerkootje was al veel minder gezwollen en rood.

”Nog een paar dagen,” zei Arda, “en je bent weer de oude.”

“Gelukkig maar,” zei Tila. “Ik snak er naar om echt weer iets te kunnen doen.”

“Toch zul je nog even moeten wachten,” kwam Dekka tussenbeide. “Ik wil niet dat je te vroeg weer aan de slag gaat en de zaak verprutst.”

“Je hebt een prachtige, zorgzame en verstandige dochter, Tila,” zei Arda. “Daar mag je best trots op zijn.”

“Ik heb ook een prachtige zoon,” zei Tila. “Ik mag me gelukkig prijzen dat Dekka en Boul aan mijn kant bleven staan toen Hob niet goed werd in zijn hoofd. Het is maar goed dat hij uit zijn lijden is verlost, al heeft hij er dan blijkbaar zelf een eind aan gemaakt.”

“Dat betekent wel, dat er op Boul geen enkele verdenking meer rust,” zei Arda. “Onze regels zijn streng voor kinderen die opstaan tegen hun ouders.”

“Dat weet ik”, zei Tila. “Maar in dit geval was er iets heel anders aan de hand. Boul nam het juist voor me op. En daar zal ik hem dankbaar voor blijven. In wezen zou het beschermen van een moeder net zo zwaar moeten wegen in onze wetten als het opstaan tegen een vader.”

“Dat is een zeer wijs en waar woord, Tila,” zei Arda. “Wij vrouwen zullen in dat opzicht nog heel wat obstakels te overwinnen hebben. Maar gelukkig zijn er ook mannen met een bredere kijk op het bestaan.”

Zonder uitzondering waren alle bewoners van de Blauwe Grot present op het terras voor de grot om Bred en Arda uit te zwaaien en een goede reis toe te wensen. Er werden heel wat rechterwangen tegen elkaar gewreven en heel wat goede wensen uitgewisseld. Net voordat ze zouden vertrekken, drukte Dekka nog snel iets in de hand van Arda.

“Hier, een kleinigheid, om je te bedanken.” fluisterde ze en weg was ze.

Vanwege al het gedoe rond het afscheid kreeg Arda niet de gelegenheid om te bekijken wat ze gekregen had. Ze stopte het in een lapje rendierhuid verpakte dingetje in de grote rugzak en ging verder met wangen wrijven.

“Tot op het zomerkamp,” was de laatste algemene groet toen ze al aan de afdaling waren begonnen.

Opvallend genoeg hing er nu eens geen dikke laag mist tussen de bergen, integendeel. Het was een mooie, open dag en er stond een vriendelijke zon in de blauwe lucht. Dat betekende wel, dat het behoorlijk hard vroom. Maar dat had weer het voordeel dat de sneeuw hard was. Hij kraakte onder hun voeten. Het was zaak om voortdurend alert te blijven, want hier en daar kende de helling verraderlijke en steile stukken, die met overleg genomen moesten worden. Maar toen ze eenmaal in de vallei waren, waar ze gebruik konden maken van de bedding van de hard bevroren bergbeek, was het ergste voorbij.

Allebei verzonken in hun eigen gedachten volgden ze de loop van de beek, die hen langzaam maar zeker zou brengen naar de berghelling waarin de Rode Grot zich bevond. Op dat moment moest Arda opeens aan het bedankje van Dekka denken. Nieuwsgierig geworden haalde ze het dingetje uit haar rugzak en pakte het uit. Toen slaakte ze een kreet van verrassing. Bred keek ervan op.

“Wat heb jij ineens?”

Arda had een kleine beker in haar hand die op een zeer fijnzinnige manier uit berkenhout was gesneden. Maar dat was nog niet alles. Vanuit de onderrand liep een hele reeks afbeeldingen van plantjes, van stengel en blad tot bloemhoofdjes, die bijna de bovenrand raakten, volkomen symmetrisch, gelijkvormig en exact even groot. Stengels en blaadjes waren groen ingekleurd, de bloemblaadjes blauw en de hartjes geel. De volkomen gladde, secuur geschuurde beker, had de hoogte van een hand en de diameter van een handbreedte.

“Wat een ongelooflijk prachtige drinkbeker,” zei Arda verrukt. “Echt iets om een kruidendrank uit te drinken.”

“En door mensenhanden gemaakt,” zei Bred. “Het is echt onvoorstelbaar dat een meisje als Dekka dat voor elkaar krijgt. Mag ik hem eens vasthouden?”

Samen bekeken ze het kleinood van alle kanten. Hun bewondering nam alleen maar toe. De beker lag lekker in de hand, alsof hij op de menselijke maat was toegesneden. De bovenrand was mooi afgerond en spiegelglad, zodat het drinken uit de beker een feest op zich moest zijn.

Uiteindelijk nam Arda de beker weer van Bred over, pakte hem in het lapje rendiervacht en stopte hem in haar rugzak.

“Een mooier geschenk had Dekka me niet kunnen geven,” zei ze.

“Dat ben ik nou eens roerend met je eens,” zei Bred. “Ik heb wel eens een paar figuren uitgesneden in de steel van een bijl of in een boog, maar dat is niet te vergelijken met deze kunstig bewerkte beker.”

“We moeten dat meisje goed in het oog houden, net als haar broer,” zei Arda.

“Allebei kunnen ze voor het volk van de Grotters nog het een en ander betekenen.”

Urenlang volgden ze de bedding van de beek. Ze hielden er flink de pas in, want ze wilden thuis zijn voor het donker werd. Ze hadden nogal wat tijd verloren met het kijken naar de beelden van

Boul en Deka en het vertrek had zeker twee uur vertraging opgelopen.

Arda bedacht dat de uitstap van een paar weken achteraf gezien voor hen beiden een welkome afwisseling was geweest, al had de reden van de reis een verdrietige oorsprong. Aga was immers gestorven, een meisje van net een jaar oud. Daar stond echter tegenover, dat Arda twee anderen kinderen van de Groene Grot met vakkundig ingrijpen had kunnen redden.

Ook het bezoek aan de Blauwe Grot op de terugweg bezorgde haar gemengde gevoelens. Van de ene kant was er de zelfmoord van Hob die zijn levensgezellin Tila mishandelde, omdat ze haar werk niet goed deed. Dat ze het fijt had aan een vinger ging blijkbaar aan hem voorbij. Gelukkig had Arda ook de vinger van Tila kunnen genezen, zodat hij niet afgezet hoefde te worden.

Tenslotte waren er de mooie herinneringen aan de beelden van Boul en Deka en vooral aan de kunstig versierde beker.

Op zijn beurt dacht Bred vooral terug aan zijn gesprekken met Uus van de Groene Grot en met Toob en Ran van de Blauwe Grot. Ze hadden veel gepraat over de jacht en over de nieuwe speerwerper die Firt uitgevonden had. Maar steeds vaker gingen de gesprekken de laatste tijd over de verandering van het klimaat. Het kon natuurlijk een tijdelijke zaak zijn, maar het zou even goed kunnen dat de verandering zou doorzetten.

Het was in ieder geval een feit, dat de dieren er al op reageerden. Er kwamen minder rendieren vanuit het noorden naar de streek rond de heuvel, terwijl het aantal paarden juist toenam. Daarbij zag je heel andere vogels in het voorjaar arriveren. Er waren exemplaren bij die ze nog nooit gezien hadden. Zelfs de vraag of ze niet ook 's winters bij de heuvel in het land van de Kemphanen konden blijven, kwam op de proppen. Maar ze waren het er allemaal over eens, dat ze eerst maar eens moesten afwachten hoe Karm en Berna en Luib en Myrna het er hadden afgebracht. Voorlopig, zo spraken ze af, zouden ze de vrouwen niet nodeloos ongerust maken met dit soort gissingen. Bred had overigens al herhaalde malen gemerkt, dat Arda en ook de andere vrouwen wel degelijk in de gaten hadden, dat het klimaat veranderde. Maar hij hield wijselijk zijn mond.

Omdat de zon maar bleef schijnen en de bedding van de bevroren beek het lopen vergemakkelijkte, kregen Bred en Arda er steeds meer zin in. Zo nu en dan stopten ze om wat te eten van het rantsoen dat de vrouwen van de Blauwe Grot voor hen hadden klaargemaakt. Maar daarna zetten ze er weer stevig de pas in. Het was een zoet verlangen om weer thuis te komen in de Rode Grot.

Nog voor de avond bereikten ze de helling van de Rode Grot die niet moeilijk te beklimmen was. Bovendien lag hun grot veel minder hoog in de bergen dan de Blauwe en de Groene. Vanuit de vallei liep een pad naar boven, waarin weinig echt steile stukken zaten. Arda kon Bred, die een stevig tempo aanhield, dan ook zonder veel moeite volgen.

De begroeting was buitengewoon hartelijk. Van Anta kreeg Arda zelfs een knuffel. De thuisblijvers waren opgelucht dat de twee leiders weer terug waren. Dat had overigens alles te maken met het feit, dat ze zich ongerust gemaakt hadden, omdat hun terugkeer veel langer op zich liet wachten dan ze gedacht hadden. Na de begroeting gingen de vrouwen aan de slag om een feestmaal te bereiden. Als er iets gevierd kon worden, moest je die kans met beide handen aannemen in deze saaie wintertijd.

Ze waren allemaal present tijdens de gezamenlijke maaltijd. Die werd voor deze gelegenheid, op hun beider verzoek, in de vuurkring van Anta en Noek gehouden. Er werden stukken boomstronk aangesjouwd, die als stoelen en als tafels dienst deden. Anta was zeer vereerd met het feit, dat ze nu eens zelf gasten kon ontvangen. Ze deed er alles aan om het zo gezellig mogelijk te maken. Dat ze Noek daarbij wat teveel commandeerde en voortdurend opdrachten gaf, was een doorn in het oog van de mannen. Die waren gewend om met elkaar te kletsen en de vrouwen ondertussen het werk te laten doen.

Tijdens het eten keek Arda met genoegen naar de medebewoners van de Rode Grot, allemaal mensen die ze in de loop der jaren van haver tot gort had leren kennen. Als een soort geheugentraining, die haar bekend was van het onthouden van allerlei kruiden en hun werking of smaak, probeerde ze de herkomst en de onderlinge relaties van alle noordelijke Grotters voor de geest te halen en te benoemen. Er waren overigens ook banden met de zuidelijke Grotters, die niet blond en blank maar zwartharig en wat bruiner van tint waren.

Eerst kwamen Anca en Wob haar voor de geest met hun dochter Tebba en hun zoon Ib. Anca was de zus van Wilka van de Blauwe Grot die Merk tot levensgezel had. Samen hadden ze de al wat grotere kinderen Gila en Oep. Merk was de broer van Janka van de Groene Grot, die verbonden was met Kuz. Ze hadden twee jonge kinderen, allebei dochters.

Het verwonderde Arda zeer, dat ze nagenoeg zonder inspanning alle namen en bloedverbanden in haar geest kon oproepen. Dat het zo makkelijk ging, had er ook mee te maken, dat ze nog maar pas in alle drie de grotten was geweest. Maar de steeds hernieuwde kennismakingen tijdens het vijf manen durende zomerkamp bleven uiteindelijk toch het beste hangen. In de drie grotten samen woonden meer dan vijftig mensen, die elkaar zeven manen per jaar niet of nauwelijks zagen. Het was nu eenmaal niet mogelijk om met z'n allen in één grot de winter door te brengen.

Arda kreeg het warm bij de gedachte dat de Grotters mogelijk de komende zomer al zouden besluiten om voorgoed in het land van de Kemphanen te blijven. Ze stelde zich een cirkel voor van een aantal grote tenten aan de voet van de heuvel. In het midden brandde het zomers kampvuur, dat beurtelings door een van de vrouwen werd onderhouden. Op die manier hadden de andere vrouwen tijd voor andere dingen. Zo dicht bij elkaar wonend zouden de banden nog veel hechter worden, zodat ze echt tot een volk zouden uitgroeien.

Arda was met haar gedachten zo ver van het opsommen van de onderlinge relaties van de noordelijke Grotters afgedwaald, dat ze niet meer in staat was de draad op te nemen.

Lenz was net begonnen met het vertellen van een oud verhaal, dat speelde in de tijd dat de winters nog veel langer en strenger waren. Hij had het verhaal van zijn vader gehoord en die weer van zijn vader enzovoorts. Iedereen, ook Arda, was al snel geboeid, want Lenz had een diepe, donkere stem, die op spannende momenten plotseling een zekere rauwheid kreeg. Wat hij zei was niet altijd even genuanceerd en soms zelfs op het ranzige af. Hij stond echter terecht bekend als een uitstekend verteller.

“De vader van mijn betovergrootvader, niemand weet nog hoe hij heette, heeft als jongeman met

twalf kerfjes in zijn botje, nog meegemaakt dat er wat noordelijker van de streek waar wij nu wonen mammoeten rondzwierven. Soms, als er een jaar opeens heel erg veel voorkwamen - het gebeurde ook dat je er in een jaar niet één zag - werd er verwoed jacht op gemaakt. Die kunst hadden wij afgekeken van de Kinnebakken en er later langzaam maar zeker verfijning in aangebracht. Dat had tot gevolg dat er bij ons tijdens de jacht veel minder of zelfs helemaal geen dodelijke slachtoffers vielen. Bij de Kinnebakken werd daar niet zo op gelet. Je zou kunnen zeggen dat zij dapperder waren dan wij, maar ik blijf beweren, dat ze zich vooral roekelozer gedroegen.

Als ik het goed heb was ik gebleven bij de vader van mijn betovergrootvader die toen twalf kerfjes in zijn botje had. Die herfst verschenen er plotseling hele kudden mammoeten in de vlakte aan de voet van de hoge bergen.

Maar voor ik verder ga, zal ik eerst eens vertellen hoe een mammoet er precies uit ziet. Het is een enorm beest, daar heb je geen voorstelling van. Als drie mannen bij elkaar op de schouders gaan staan, reiken ze nog niet helemaal tot de aan de schoft van een volwassen mammoetstier. De zeer dikke poten ondersteunen een geweldig massief lijf.

Aan de kop zit een slurf, omdat het dier anders niet bij de grond kan om gras, kruiden of mos te eten. Dat komt omdat de poten en het lijf zo stug zijn, dat de mammoet niet diep genoeg kan bukken, zodat hij zonder slurf niet bij zijn eten of drinken kan komen. De langharige, roodbruine vacht bedekt het hele lijf. Jagen op de mammoet is altijd een moeilijk en riskant karwei geweest. Een paar lenige, onverschrokken jongens, waartoe ook de vader van mijn betovergrootvader behoorde, sloop tegen de windrichting in en zeer voorzichtig door het dichte struikgewas naar een kudde grazende mammoeten toe. De jongens waren slechts gewapend met een vlijmscherp mes. Soms duurde het urenlang voordat ze de kudde dicht genoeg konden naderen. Dan, als ze tot op een paar meter afstand gekomen waren, sprongen ze plotseling overeind en drongen zich, zwaaiend met hun messen en zich de longen uit het lijf schreeuwend, tussen de totaal verraste dieren in. Er waren altijd wel een paar jonge, onervaren mammoeten die de verkeerde kant op vluchtten en de kudde verlieten. Juist op die dieren hadden de jongens het gemunt. Terwijl de grote kudde over de vlakte draafde en zich uit de voeten maakte, achtervolgden ze de in paniek en uit de koers geraakte dieren. Op het moment dat ze zo'n beest inhaalden, sneden ze met een paar pijlsnelle bewegingen van het mes beide pezen van de achterpoten door, zodat de jonge mammoet door de hoeven zakte. Meestal waren er twee of drie jonge mammoeten de klos. Zodra die door de poten waren gezakt, kwamen de volwassen mannen, meestal twintig of meer, met hun lansen, speren en knotsen aangerend om de gewonde mammoeten af te maken. Ze staken en sloegen de beesten waar ze hen maar raken konden, net zo lang tot ze de geest gaven. Als dat eenmaal achter de rug was, begon de grote slachtpartij pas goed. Een paar kundige mannen verdeelden de mammoeten in grote en kleinere stukken, terwijl de vrouwen het vlees overnamen en in hanteerbare stukken verdeelden. Vers vlees werd er maar mondjesmaat achter gehouden. Het merendeel werd gerookt of eerst in repen gesneden en dan in de zon gedroogd. Diezelfde avond werd er een groot kampvuur aangelegd. Iedereen, van klein tot groot, deed zich te goed aan het op het vuur geroosterde, geurige vlees. Er was dan ook alle reden om een feestje te vieren, want voor de komende maanden was hun kostje gekocht.

De volgende dagen voelde Arda in eerste instantie volop de vreugde van het weer terug zijn bij haar eigen mensen. Maar na een paar dagen kwam er een soort triestheid voor in de plaats. Ze miste Linda en ze miste Myrna en Berna. Daarbij begon ze zich ook steeds meer zorgen te maken over haar twee dochters. Waren ze niet ziek? Was de winter daar niet te streng? Klikte het wel met hun levensgezellen? Leefden ze nog wel?

Van lieverlee begon ze te snauwen en te grauwen tegen Bred, die daar terecht geen genoeg mee nam.

“Je moet je ongenoegens niet voortdurend op mij afreageren,” had hij gezegd. “Ik heb zelf ook mijn slechte momenten en ik mis Myrna en Berna misschien nog meer dan jij. Maar dat wil nog niet zeggen dat ik jou daar de hele dag mee lastig val. Ga iets nuttigs doen in plaats van in een hoekje te zitten treuren.”

Ze wist maar al te goed dat hij gelijk had. Van lieverlee was ze aan het naaien geslagen. Weer later had ze haar voorraad kruiden geïnspecteerd en geordend en hun vuurkring een goede beurt gegeven. Maar ondertussen tolden de gedachten aan Myrna en Berna door haar hoofd. Eigenlijk wilde ze maar één ding: zo snel mogelijk vertrekken naar het land van de Kemphanen. Minstens een maan zou ze nog geduld moeten hebben, want in de natuur was er nog te weinig van het naderend voorjaar te zien.

Zo regen de troosteloze, donkere winterdagen zich aaneen tot een lang snoer van wachten en uitzitten. De andere vrouwen hadden trouwens ook last van depressies. Mogelijk als reactie daarop begonnen ze, net als Arda, aan een soort grote schoonmaak, waarbij ze nietsontziend te werk gingen. Metgezel en kinderen moesten maar zien waar ze bleven, want bezem en poetslap vierden hoogtij. De mannen trokken zich terug in een grote spelonk achter in de woongrot. De kinderen vermaakten zich zo goed als het kon op het kleine terras dat voor de ingang van de grot was gelegen.

Voor deze ene keer konden de mannen enig begrip opbrengen voor de plotselinge werkwoede van hun vrouwen. Ook in hun hoofd groeide het verlangen naar ruimte en buitenlucht. Het waren vooral de eindeloze verveling en de mateloze eentonigheid die hen parten speelden. Ogenschijnlijk meer dan de vrouwen beschikten zij over het vermogen om er nauwelijks iets van te laten merken. Ze keken hun wapens nog maar eens na op onvolkomenheden, ze kerfden een simpele versiering in de schacht van een speer of maakten een aantal nieuwe pijlen. Maar het viel niet te ontkennen: de ene dag was volkomen gelijk aan de vorige en de volgende en er zouden er nog veel volgen die in niets van elkaar verschilden. Op den duur werkte dat bij de meesten op het gemoed. Een gevoel van nutteloosheid en doelloosheid maakte zich ondertussen van hen meester.

Eigenlijk alleen Anta en Noek lieten zich niet kisten door de eentonigheid van de dagen en de eindeloze verveling. Zonder er verder met iemand over te praten, hadden zij op een goede dag de taak op zich genomen om voor het brandhout van alle vuurkringen zorg te dragen. In de ogen van de meeste mannen was dat een even zinloze als overdreven daad. De vrouwen zorgden immers voor het brandhout en daar hadden ze totaal geen klachten over. Maar de vrouwen juichten het initiatief van Noek en Anta toe en bedankten de twee met eten en drinken. Het was Noek die hout kapte en op maat maakte, terwijl de sterke Anta het meeste sjouwwerk deed. Ze hadden allebei plezier in het zware werk.

Na een paar dagen lag er een flinke stapel brandhout onder de overhangende rotsrichel boven de ingang van de grot. Daar kon het langzaam drogen, totdat het droog genoeg was om verdeeld te

worden over de verschillende vuurkringen. Arda had, denkend aan de ziek geworden kinderen, Noek en Anta gevraagd om het op die manier te doen.

Noek en Anta hadden begrijpend geknikt en voerden de taak stipt uit. Toen ze na een week ploeteren meer dan voldoende hout hadden aangevoerd, kwam Anta op het idee om de grot ook buiten de vuurkringen een goede beurt te geven. Dat was al in jaren niet gebeurd. De gemeenschappelijke ruimten vielen onder niemands directe verantwoordelijkheid. Er lag dan ook van alles, van afgekloven botten tot afgeschreven kleren. Anta en Noek verzamelden die rotzooi, droegen alles naar de ingang van de grot en kieperden het over de rand van het kleine terras, zodat het langs een steile rotswand in de diepte verdween. Daarna veegde Anta de vloeren aan, zodat de grot er weer bewoonbaar uitzag.

De vrouwen keken er met genoegen naar, enerzijds blij dat ze het zelf niet hoefden te doen, anderzijds tevreden over de grote schoonmaak, die nu eindelijk eens had plaatsgevonden. Noek en Anta hadden zich weer eens verdienstelijk gemaakt voor de totale gemeenschap.

Eigenlijk was er, vreemd genoeg, nooit iemand op het idee gekomen om regels op te stellen ten aanzien van het gebruik en het schoonhouden van de gemeenschappelijke ruimten, bedacht Arda. Des te meer was de inspanning van Anta en Noek te waarderen, want als je iets vrijwillig doet, geeft het meer tevredenheid dan dat je ertoe gedwongen wordt.

Diep in haar hart hoopte Arda dat weldra zou blijken, dat het werk van Noek en Anta voor niets was gedaan. Als alles goed was gegaan met haar dochters en hun levensgezellen, zouden ze in het najaar niet meer terugkeren naar deze grot. Die gedachte riep tegenstrijdige gevoelens bij haar op. Van de ene kant hield ze van deze woongrot. Ze was er geboren, ze had er als kind gespeeld en met Bred had ze hier haar kinderen opgevoed. Hier was ook de vrouwengrot, waar geen man mocht komen. Daar kregen de vrouwen de gelegenheid om op hun eigen manier met de geesten contact te leggen en verzoeken te doen. Maar van de andere kant waren er herinneringen aan lange, donkere winters, de stank van de eeuwig rokende houtvuren en van mensen die te dicht op elkaar leefden. Daarom kon ze met recht zeggen, dat ze met alle plezier in het land van de Kemphanen zou gaan wonen, waar de ruimte bijna onmetelijk was.

Nog geen halve dag later kwam Bred op haar toe. Aan zijn hele doen en laten zag ze dat er iets bijzonders aan de hand was.

“We hebben net besloten dat we over tien dagen naar het zomerkamp vertrekken,” zei hij lachend. “Ik kom het jou als eerste vertellen, omdat ik weet dat je ernaar uit ziet om je beide dochters weer te ontmoeten. Zeg maar tegen de andere vrouwen, dat alles voor de grote reis in orde gebracht kan worden.”

Arda drukte haar rechterwang tegen die van haar levensgezel. Binnen in haar lijf groeide een kreet van blijdschap, die uiteindelijk een uitweg vond en zich als een heldere schaterlach verspreidde door de grot. Alle vrouwen kenden die lach. Ze wisten, zonder mankeren, wat hij te betekenen had: ook deze winter was definitief voorbij.

Kemphaanland stond in lichterlaaie. Het rood, geel, blauw en wit van ontelbare bloemen sierde de vlakten en ook de verschillende tinten groen van de boombladeren speelden het spel mee. Alles blonk en schitterde, alsof er een niet te stuiten levenslust in planten en bomen was gevaren. Dat kwam voor een deel door het bijna verliefde samenspel van de krachtige zon met de stevige bries uit het zuiden, die zorgden voor een lichtend dansfeest van strepen en vlekken op blad en kruid. Een koppel eenden steeg op bij de beek, maakte een wijde boog en landde daarna weer op het water, niet ver van hun spelende kroost: een tiental drijvende wattenbolletjes op het snel stromende water. Een wulp verhief zich statig in de lucht en liet zijn koninklijke roep schallen over de vlakte. Een sluipende vos verraste een waterhoen dat zich op de oever van de beek ophield. Een korte kreet en het was gebeurd. De vos nam het hoen in zijn bek en droeg de prooi naar zijn hol, dat in de helling van de heuvel was gelegen, waar een viertal hongerige jongen vol ongeduld op iets eetbaars wachtten. Een vink gaf in de top van een berk een kletterend concert, terwijl zijn wijfje stevig zat te broeden op een viertal bont gestreepte en gevlekte eitjes. Twee distelvlinders zaten elkaar in dartelevlucht achterna, tot ze neerstreken op een bloeiende speerdistel, waarna er een snelle paring volgde. Daarna gingen de vlinders weer uiteen, alsof ze elkaar nooit ontmoet hadden en wachtten tot de volgende partner zich aandeede voor het spel van uitdaging en verlokking. Het was dan ook de tijd van toenadering, verstrengeling en vermenigvuldiging, want het leven moest voortgaan, seizoen na seizoen, jaar na jaar, eeuw na eeuw.

Myrna en Berna stonden al uren op de top van de heuvel, ieder een kind op de arm en een jonge wolf aan de voeten. Ook het veulen was van de partij. Het rende heen weer, at snel wat gras, hief het hoofd en hinnikte luid, alsof het enig besef had van de prachtige omgeving en de feestelijke tijd van het jaar. Ook de twee wolven, intussen al behoorlijk uit de kluiten gewassen, konden niet lang rustig blijven. Stoeiend en naar elkaars staart happend zaten ze elkaar achterna, tot ze even later, doodmoe en hijgend, weer aan de voeten van de twee vrouwen kwamen liggen.

Maar de twee vrouwen stonden daar niet alleen om van het landschap en het weidse uitzicht te genieten, al hadden ze zeker oog voor alles wat er zich in de vlakte, bij de beek en in de lucht afspeelde. Twee hoogpotige kraanvogels streken neer in het grasland aan de overkant van de beek, strekten de lange nekken, klapperden met de vleugels, sperden de bek open en lieten hun roep schallen over de vallei: na een lange tocht waren ze weer thuis.

De twee meiden keken vol verwachting uit over de zuidelijke vlakte. Hun intuïtie vertelde hen, dat vandaag de grote gebeurtenis zou plaatsvinden. Luib en Karm hadden blijkbaar niet veel vertrouwen in vrouwelijke voorgevoelens. Vanmorgen in alle vroegte waren ze naar het moerasgebied ten noorden van de heuvel vertrokken om eieren te rapen. Op dit moment in het voorjaar moest het daar een feest zijn voor op eieren beluste mensen en dieren. Speciaal om de geraapte eieren in te vervoeren, hadden Myrna en Berna van rendierhuid een grote zak genaaid met de zachte buitenkant naar binnen. Op die manier hadden de eieren niets te lijden van de onvermijdelijke schokken die het vervoer met zich mee bracht.

Vol goede moed waren ze vertrokken in de vaste overtuiging dat er die avond in overvloed eieren zouden worden gegeten.

Intussen stonden de zusters nog steeds op de uitkijk, helemaal op het uiterste topje van de heuvel, die een twintigtal meters boven het landschap uitstak. Al bijna een halve dag stonden ze naar het zuiden te turen. Op het moment dat ze het wachten en uitkijken teleurgesteld wilden opgeven, meende Myrna iets te zien bewegen aan de horizon. Precies tussen twee groepjes struikgewas en bomen in bewoog een gestalte in de richting van de heuvel. Het was nog te ver weg om er zeker van te zijn dat het een mens was. Ook het antwoord op de vraag of het om iemand van de Grotters ging,

moesten de twee vrouwen schuldig blijven. Het duurde nog bijna een half uur, voordat Berna een kreet van blijdschap slaakte. Met haar scherpe ogen meende ze de gestalte te herkennen.

“Het is Noek,” riep ze. “Volgens mij is het Noek.”

“Weet je het zeker?” vroeg Myrna met het nodige wantrouwen in haar stem.

“Absoluut zeker,” zei Berna. “Kijk maar hoe hij loopt. En nu zie ik ook Anta en een paar anderen achter hem aan lopen.”

“Zullen we hen tegemoet gaan?” opperde Myrna opgewonden.

“Ik vrees dat het verder is dan wij denken, maar ik ga graag met je mee,” zei Berna en begon de heuvel af te dalen.

Het viel niet mee om in een redelijk tempo af te dalen met een kind op de arm en gehinderd door twee speelse, jonge wolven die hen voortdurend voor de voeten liepen. Maar de vrouwen waren zo in de ban van het weerzien, dat ze er alles voor over leken te hebben.

“Jammer dat Luib en Karm er niet bij zijn,” riep Myrna.

“Eigen schuld,” schreeuwde Berna onder het lopen. “We hebben hen vaak genoeg gezegd dat het vandaag de grote dag van het weerzien wel eens zou kunnen wezen.”

Onder aan de voet van de heuvel waren twee nieuwe tenten verrezen, gemaakt van houten staanders en rendierhuiden. Het binnenwerk van twijgen was besmeerd met leem. Geholpen door Myrna en Berna hadden Luib en Karm er wekenlang hard aan gewerkt. Zowel het hout als de leem moesten van ver worden aangesleept en dat had veel tijd en kracht gekost. Maar uiteindelijk waren ze alle vier tevreden over het resultaat. De ingang lag op het zuiden en was zo ruim, dat er altijd voldoende daglicht doordrong in de tent. Ook het rookgat deed zijn werk naar behoren, zodat ze nauwelijks nog last hadden van het houtvuur en de rook die daar bij hoorde. Vooral als het een beetje waaide, trok de rook recht omhoog en verdween door het rookgat dat zich in de spits van de tent bevond. Binnenkort zouden daar in een wijde kring een twintigtal tenten verschijnen, die bewoond zouden worden door het volk dat onderweg was.

Omdat het weer de laatste tijd zoveel verbeterd was, zou het volk van de Grotters mogelijk besluiten, zeker nu de vier pioniers hun overwintering op de heuvel hadden overleefd, hier voorgoed te blijven. De vrouwen zouden er zonder twijfel voor kiezen, maar het bleef de vraag of ook de mannen ermee zouden kunnen instemmen. Tijdens de komende zomermaanden zou dat duidelijk moeten worden. De omgeving zag er in ieder geval uitnodigend genoeg uit. Veel zou afhangen van het verhaal dat Myrna, Berna, Luib en Karm te vertellen hadden tijdens het kampvuur dat die avond feestelijk zou branden, daar aan de voet van de heuvel in Kemphaanland.

Het weerzien had een heel ander verloop dan Myrna en Berna zich hadden voorgesteld. De reden daarvan lag vooral bij Noek. Hij had zijn pas versneld toen hij in de verte de heuvel zag opdoemen, want hij wilde als eerste de vier overwinteraars begroeten. Gezien de lengte van zijn passen, kon niemand hem bijhouden.

Wie zich een voorstelling wilde maken van de verbijstering van Noek, moest zich enigszins kunnen verplaatsen in zijn gedachtenwereld. Waar hij had verwacht Myrna en Luib en Berna en Karm aan te treffen, zag hij nu twee vrouwen met een kind op de arm. De ene vrouw hield een jong paard bij de manen en de andere werd vergezeld door twee jonge wolven. Dat was zo in strijd met hetgeen hij verwacht had, dat hij dacht spoken te zien. Als bevroren bleef hij staan, niet in staat nog een voet te verzetten. Ook de mensen die achter hem aankwamen, raakten in verwarring door die vreemde aanblik. In hun ogen was een paard een schuw dier, dat hals over kop op de vlucht sloeg, als het de geur van een mens in de neus kreeg. En dat wolven zich ophielden in de directe nabijheid van mensen, was al helemáál onvoorstelbaar. Maar het meest bevreemdende was misschien nog wel, dat de twee vrouwen een kind op de arm droegen. De afstand was te groot voor Noek om de trekken van Myrna en Berna te herkennen. Verbijsterd bleef het groepje staan, niet wetend wat te doen.

Pas toen Bred en Arda zich bij het groepje kwamen aansluiten, werd de ban gebroken. Arda zag dat het om haar dochters ging en ook Bred twijfelde niet. Met vooruitgestoken armen renden ze op hun kinderen toe, niet lettend op het paard, de wolven en de twee kinderen. Hun verlangen om hun dochters in de armen te nemen steeg ver uit boven de angst die ze zouden moeten voelen.

Het waren overigens eerder het veulen en de twee wolven die er verschrikt vandoor gingen, toen Bred en Arda op hen toe kwamen rennen. Het veulen rukte zich los uit de handen van Berna die het bij de manen vasthield en ging er galopperend vandoor, gevolgd door de twee wolven. Van pure ontreddering zetten Tars en Urs het op een brullen. De heftigheid van het weerzien was er echter niet minder om. Bred vloog Berna om de nek en Arda sloeg beide armen om Myrna heen. De twee jonge kinderen kwamen lelijk in het gedrang en begonnen nog harder te krijsen. Bovendien schrokken ze van de twee volslagen vreemde gezichten, die plotseling veel te dicht bij kwamen.

Op eerbiedige afstand bleef de rest van de Grotters staan kijken naar die gelukkige en ontroerende ontmoeting. Ze hadden er overigens alle begrip voor. Met name onder de mannen waren er nogal wat die er altijd aan hadden getwijfeld of die overwintering op de heuvel wel haalbaar was. Eigenlijk waren ze er diep in hun hart van overtuigd, dat de roekeloze pioniers alle vier omgekomen zouden zijn. Maar wat ze nu te zien kregen, bewees niet alleen het tegendeel, er waren ook twee kleine kinderen die de geboorte hadden doorstaan en de tijd daarna zo te zien gezond en wel waren doorgekomen. Daaruit zou je kunnen afleiden, dat het goed mogelijk was om de winter in Kemphaanland door te brengen. Maar de meeste mannen waren nog lang niet tot zulke toegevingen bereid. Bij de vrouwen lag dat anders. Zij zagen er vooral de enorme voordelen van in, omdat het hun leven in erg veel opzichten zou vergemakkelijken.

Toob en Nana, de ouders van Luib, en Uus en Caja, de ouders van Karm, waren de eersten die zich losmaakten uit het afwachende groepje en Myrna en Berna gingen begroeten. Nadat ze de rechterwangen tegen die van de vrouwen hadden gedrukt, vroegen ze zeer ongerust naar de welstand van hun zonen.

“Die maken het uitstekend,” zei Myrna. “Ze zijn vanmorgen de vlakke ingetrokken om eieren te zoeken. Het zal nog wel even duren voordat ze terug zijn.”

Intussen had Arda haar beide kleinkinderen op de arm genomen en deed een poging om hen gerust te stellen.

“Hoe heten ze?” vroeg Nana.

Berna hoorde de vraag, nam Tars over van Arda en gaf hem aan Caja, die er zichtbaar verguld mee was.

“Tars, je eerste kleinzoon,” zei Berna. “Ik hoop dat hij hier in Kempphaanland, van nu af aan ons eigen land, zal opgroeien en uitgroeien tot een man van gewicht voor ons volk.”

Daarna nam Myrna haar zoon Urs over van haar moeder en drukte hem in de armen van Nana.

“Urs, je eerste kleinzoon,” zei Myrna. “Ik hoop dat hij hier in Kempphaanland, van nu af aan ons eigen land, zal opgroeien en uitgroeien tot een man van gewicht voor ons volk.”

Tars en Urs raakten stilaan gewend aan de nieuwe situatie en stopten met huilen. Zo nu en dan snikten ze nog eens, als een soort nawee van de schrik, maar al gauw toonden ze enige aandacht voor hun respectievelijke grootmoeders.

Daarna waren ook de andere Grotters schoorvoetend genaderd. Noek die de hele reis op kop gelopen had om de juiste richting aan te geven, hield zich nu op in de achterhoede. Blijkbaar vertrouwde hij het zaakje nog niet helemaal. Toen het veulen en de twee wolven over de eerste schrik heen waren en aanstalten maakten om terug te keren, was hij de eerste die er vandoor ging. Maar de anderen zetten hun plan gewoon door, al keken ze met argusogen naar het gedrag van de drie dieren.

“Kom maar gerust dichterbij”, zei Myrna, die nu pas echt in de gaten had waar de mensen bang voor waren. “Kom maar, je hoeft nergens bang voor te zijn. Het jonge paard en de wolven zijn gewend aan mensen en bovendien zijn ze banger van jullie dan andersom.”

“Hoe kom je eigenlijk aan die beesten?” vroeg Bred met enige reserve in zijn stem.

“Dat is een heel lang en ook wel triest verhaal,” antwoordde Myrna. “In het kort komt het er op neer, dat we zowel het veulen als de twee jonge wolven het leven hebben gered.”

“Zulke beesten moet je niet redden, die moet je neerslaan of afschieten,” zei Merk van de Blauwe Grot. “Paarden zijn er om te eten en wolven zijn er om uitgeroeid te worden.”

De meeste andere mannen lieten een instemmend gemompel horen.

“Daar hebben wij toch heel andere gedachten over,” zei Myrna brutaal. “Paarden kunnen ons grote diensten bewijzen door bijvoorbeeld lasten te dragen die voor ons te zwaar zijn. En wolven kunnen zeer behulpzaam zijn bij de jacht, tenminste als je ze aan je bindt en duidelijk aangeeft wat je van hen verlangt.”

“Dat wil ik dan wel eens zien,” lachte Merk schamper.

En ook nu had hij de andere mannen duidelijk op de hand. Daaruit maakten Myrna en Berna op, dat ze nog een zware strijd te voeren hadden, voordat het zover was, dat het veulen en de jonge wolven geaccepteerd zouden worden door de hele groep.

“Kom we gaan naar de tenten,” zei Myrna die wel inzag dat ze vandaag beter niet meer over de kwestie kon beginnen.

De twee tenten die de vier pioniers met veel moeite in een paar weken tijd hadden gebouwd, vielen zeer in de smaak, vooral bij de vrouwen. Met name het rookgat werd enorm gewaardeerd en geroemd. Zoals gewoonlijk keken de kritische mannen eerst de kat eens uit de boom en zochten ondertussen naar argumenten om het een of ander te kunnen afkeuren. Maar uiteindelijk moesten ook zij toegeven, dat het uitstekende tenten waren, die aan alle eisen leken te voldoen.

Terwijl Myrna en Berna eten en drinken klaar maakten voor de hele groep, begonnen de vrouwen met het opzetten van de voorlopige tenten, die de komende nachten dienst zouden doen. Het was voor hen zondermeer duidelijk, dat ze over enige tijd ook zulke tenten wilden als Myrna en Berna. Tenminste als besloten zou worden dat ze voortaan ook de winters in Kemphaanland zouden doorbrengen. Maar die beslissing lag uiteindelijk bij de mannen. Het was niet uitgesloten dat Arda daar op de een of andere manier invloed op zou weten uit te oefenen.

Omdat het nu toch wel erg druk werd in de buurt van de tenten, vonden het veulen en de twee wolven het beter om te vertrekken. Samen gingen ze op zoek naar Luib en Karm.

De twee mannen waren tevreden over het aantal eieren dat ze vergaard hadden. Maar ze hadden ook nog kans gezien een paar eenden en een jong hert te schieten. Halverwege op de terugweg werden ze verrast door de komst van het veulen en de wolven. Om de een of andere reden kwam Karm op het idee om het jonge hert over de rug van het veulen te hangen, zodat zij van de zware last verlost waren. Na veel pogingen liet het veulen uiteindelijk toe dat het hert op zijn rug kwam te liggen, terwijl Karm het jonge paard stevig vasthield bij de manen.

“Hier, jullie ook wat,” zei Luib tegen de wolven en gaf ze allebei een eend in de muil, die ze keurig meedroegen, zonder ervan te vreten.

Het gebeurde wel vaker dat het paard en de wolven, die de laatste tijd veel samen optrokken, de jagers tegemoet kwamen, maar dit keer waren ze wel erg ver van huis gedwaald.

Zonder die gedachte echt uit te spreken, vroegen Luib en Karm zich af, of er iets gebeurd zou zijn, daar aan de voet van de heuvel. Bijna ongemerkt zetten ze er wat steviger de pas in.

Het was een komisch gezicht: twee mannen die blijkbaar haast hadden, een paard met een jong hert op de rug en twee wolven met een eend in de muil. De mannen gingen door de vlakke, terwijl ze totaal geen oog hadden voor de schoonheid van het seizoen, geen vogel hoorden en geen vlinder zagen. Ze wilden maar een ding: thuis zo snel mogelijk poolshoogte nemen van de toestand.

Het was Noek die het vreemde tafereel het eerst in het oog kreeg. Hij slaakte een wilde kreet en wees in de verte. Iedereen keek toe en was met stomheid geslagen. Myrna en Berna lieten het maar zo. Soms kan iets ongevraagd zijn nut bewijzen.

Met name de mannen zagen het vreemde schouwspel aan met ongeloof in de ogen. Hoe leerde je een schuw paard een jong hert op de rug te dragen? Hoe leerde je wolven om een eend in de muil te dragen en niet op te vreten?

Zodra Karm en Luib in de gaten kregen dat de andere Grotters van hun winterverblijf waren teruggekeerd, begonnen ze te rennen. Karm hield het veulen nog steeds met één hand stevig bij de manen, terwijl hij met zijn andere hand het wiebelende, dode hert op zijn plek hield. Luib, beladen met de zak eieren, holde zo hard hij kon achter de twee wolven aan.

Wat de mannen en vrouwen er ook van dachten, het groepje mensen en dieren dat naderde was een regelrechte bevestiging van hetgeen Myrna nog geen uur geleden had gezegd: paarden kunnen als lastdier uitstekende diensten bewijzen en wolven kunnen, mits goed getraind, van onschatbare waarde zijn bij de jacht.

Het waren Toob en Uus die als eersten voldoende moed verzameld hadden om hun zonen tegemoet te rennen. Daarna volgden Belia en Caja. Maar ook de reactie van Arda en Bred liet niet lang op zich wachten.

Karm tilde het jonge hert van de rug van het veulen en Luib nam de twee eenden uit de muilen van de wolven, juist voordat hun vaders hen bereikten. Die twee eenvoudige gebaren maakten zo mogelijk nog meer indruk op de verbouwvereerde mannen. Hier was iets aan de hand waar de geesten weet van moesten hebben. Dit was iets dat zondigde tegen alle regels van de natuur. Straks zouden Luib en Karm het een en ander uit te leggen hebben.

De diverse begroetingen verliepen heftig. Vooral bij de moeders laaiden de emoties hoog op. Er was zoveel rumoer, dat het veulen en de wolven weer wat afstand namen van al dat gedoe waar ze part noch deel aan hadden.

Onder leiding van Arda, Myrna en Berna werd er die avond een groot kampvuur aangelegd, want er was alle reden voor een feest. Het jonge hert werd geslacht, gevild en in stukken verdeeld, samen met het rendier dat de vorige dag nog was buitgemaakt. Van de twee eenden sneed Myrna kleine brokjes vlees, die boven het vuur snel gaar werden en als een soort hapjes naar binnen werden gewerkt. Het hert en het rendier hadden langer nodig om aan het spit te garen, maar niemand verveelde zich. Jammer genoeg hadden Myrna en Berna niet genoeg grote graskorrels meer om schijven van te bakken en ook de honing-bosbessendrank was op. De twee vrouwen namen zich dan ook stellig voor om in de komende zomer meer graskorrels, honing en bosbessen te oogsten.

Het werd al gauw een gezellige drukte rondom het kampvuur. Er werden oude liederen gezongen over de jacht op paarden, rendieren en vrouwen, er werden moppen getapt en er werd vooral veel gebuurt over allerlei zaken.

Nadat iedereen voldoende gegeten had van het hert, het rendier, de kruidensoep en de gebakken knollen die de vrouwen ten overvloede hadden klaargemaakt, werd het hoog tijd om eens precies uit de doeken te doen hoe de vier de winter waren doorgekomen. Het was Ran die erover begon.

“Nou wil ik zo langzamerhand wel eens horen hoe jullie die ongetwijfeld barre winter hebben beleefd. Toen we hier aankwamen werden we al verrast door de aanwezigheid van twee kinderen, een jong paard en twee jonge wolven. Dat wil op zijn minst zeggen dat het voor jullie een vruchtbare tijd is geweest. Maar er zijn ongetwijfeld ook minder aangename dingen gebeurd. Wij zouden allemaal graag zien, dat Luib of Karm verslag deed van jullie ervaringen.”

Luib kwam traag overeind en schraapte zenuwachtig de keel. Het was de eerste keer in zijn leven dat hij in het bijzijn van alles en iedereen het woord moest voeren. Nu was het ook weer niet zo, dat hij volslagen onvoorbereid zijn verhaal moest houden. Een paar dagen geleden had hij met Myrna, Berna en Karm nog over de mogelijkheid gesproken, dat hij of Karm gevraagd zou worden hun belevingen van de afgelopen winter aan de verzamelde Grotters te vertellen. Ze hadden toen afgesproken, dat alles gezegd mocht worden, uitgezonderd het feit, dat Berna en Myrna de wolven in het begin gevoed hadden met moedermelk. Ze konden wel inschatten dat zowel de mannen als de vrouwen daar veel moeite mee zouden hebben. Het was beter voorlopig geen onnodige weerstand op te roepen bij wie dan ook. Alle vier waren ze volkomen doordrongen van het feit, dat het relaas van Luib over hun overwintering op de heuvel zwaar zou meewegen bij het uiteindelijke besluit om met de totale groep al dan niet in Kempphaanland te blijven de komende winter. Zonder in te gaan op details hadden ze samen het hele verhaal doorgelopen om zwakke punten af te dekken en kritische opmerkingen te ondervangen. Vooral Myrna had Luib herhaaldelijk de juiste weg gewezen, zodat hij tegelijkertijd een eerlijk overkomend als boeiend verhaal zou kunnen vertellen.

Na een wat hakkende start had Luib de lijn van het verhaal al snel te pakken, zodat iedereen geboeid luisterde. Zonder te beweren dat hij een geboren verteller was, mag zeker gezegd worden dat hij zijn woorden goed wist te kiezen, pauzes in kon bouwen en argumenten aan kon dragen voor een kansrijke overwintering van alle Grotters bij de heuvel. Via de sneeuwstorm die hen de eerste tijd parten had gespeeld, zodat ze zich met z'n allen in één van de halfondergrondse verblijven moesten terugtrekken om brandstof te sparen, kwam hij bij de geboorte van Tars en Urs. Hier gaf hij eerst Berna en daarna Myrna het woord, omdat die nu eenmaal beter konden vertellen over hun bevalling. Beide vrouwen maakten van de gelegenheid gebruik om hun zoon aan iedereen voor te stellen en zijn naam te noemen.

Daarna vertelde Luib het verhaal van het veulen, dat zijn moeder jammerlijk was kwijtgeraakt in het verraderlijke moeras. Luib wist het zo te brengen, dat hij in ieder geval bij de vrouwen sympathie wist te wekken voor het veulen, dat ten dode zou zijn opgeschreven, als hij en Karm het niet met veel moeite hadden meegenomen naar de heuvel. Dat een paard zijn nut kon hebben, had het veulen vanmiddag afdoende bewezen. De ontdekking van Luib en Karm dat zowel paarden als rendieren in de late herfst en in het begin van de zomer nagenoeg onafgebroken door de vlakke trokken bij de beek, riep bij de mannen verbaasde reacties op. Maar toen Luib uit de doeken deed, dat ze op het idee gekomen waren om op den duur een soort afrastering te bouwen, die de trekkende dieren naar een vernauwing, een soort fuik, zou voeren, waarna ze betrekkelijk gemakkelijk gedood konden worden, omdat ze geen kant meer op konden, was de mannelijke bijval bijna oorverdovend. Hij voegde er op aanraden van Myrna nog aan toe, dat het leven veel eenvoudiger en gemakkelijker zou worden, als ze als volk verzekerd konden zijn van voldoende prooidieren in de directe nabijheid. Iedereen zou meer tijd krijgen voor andere dingen, zoals bekers beschilderen, sieraden maken, bijlen en speren versieren en beter passende en mooiere kleren maken. Daarmee kreeg hij ook de vrouwen weer enthousiast. Dat was maar goed ook, want nu moest hij op de proppen komen met een verklaring over de aanwezigheid van de twee wolven, die vlakbij het vuur lagen te slapen of ze er al helemaal bij hoorden. Het veulen stond wat verder weg toe te kijken hoe mensen bijeen zich gedroegen.

De geschiedenis met de wolven leidde Luib in met de dromen die Myrna en Berna hadden gehad over paarden en wolven. Hij legde uit dat de geesten met die dromen wilden aangeven, dat sommige dieren de mensen behulpzaam konden zijn, niet alleen paarden, maar vreemd genoeg ook wolven. Je zou wolven kunnen leren een kudde paarden of rendieren zodanig te besluisen, dat ze precies die kant opgedreven werden, waar de jagers met hun speren klaar stonden. De hele kwestie was

eigenlijk dat je gebruik moest maken van de natuurlijke jachtinstincten van de wolf door die om te buigen naar de menselijke maat.

“Hoe heb je die wolven in 's hemelsnaam groot gekregen?” vroeg Merk.

Toen Luib even aarzelde, nam Myrna het heft in handen.

Met een soort soep van gekookt vlees, dat we de welpen uit een kommetje lieten oplikken,” zei ze resoluut.

“Dat lijkt me sterk,” zei Merk. “Wolven drinken bij de moeder, zoals alle zogende dieren.”

“Je ziet zelf het resultaat,” antwoordde Myrna. “Meer kan ik er niet over zeggen.”

Ze tuitte haar lippen en liet een schrill gefluit horen, waarop de twee wolven opsprongen en voor haar voeten gingen liggen.

“Zie je nou wat ik bedoel?”

Iedereen begon te roepen en in de handen te klappen na dat ongelooflijke staaltje van macht over de dieren. Merk had nog van alles willen vragen, maar het gejuich overstemde hem en teleurgesteld gaf hij de moed maar op. Kort daarna verdween hij opeens naar zijn tent en liet zich die avond niet meer zien.

“Met die Merk zullen we het zeker nog aan de stok krijgen,” zei Myrna zodra ze goed en wel in bed lagen. “We zullen hem in de gaten houden en zorgen dat we steeds op vervelende vragen zijn voorbereid als hij in de buurt is. Ik vind overigens dat je uitstekend hebt verteld over onze overwintering en alles wat daarmee samen hangt. Zo nu en dan was ik echt trots op je.”

“Vooral in het begin stond ik te trillen op mijn benen,” zei Luib. “Pas na een paar zinnen begon het te lopen en had ik het gevoel, dat ik mijn verhaal, of liever gezegd ons verhaal, echt goed kwijt kon. Zowel de mannen als de vrouwen wilde ik tevreden stellen en ik geloof wel dat dat gelukt is.”

“Ik weet het wel zeker,” zei Myrna. “Ik ben er intussen van overtuigd, dat alle vrouwen ook in de winter hier willen blijven. Het is nu zaak ook de mannen voor dat idee te winnen. Onze ouders en de ouders van Karm zullen er ingetwijfeld mee instemmen, maar van de rest ben ik nog lang niet zeker.”

“Het zou mij niet verbazen als Merk de leiding op zich zal nemen van de groep die de winters in een grot wil doorbrengen,” zei Luib. “Daarom is het inderdaad belangrijk, dat wij steeds een afdoende antwoord hebben op de lastige vragen die hij ongetwijfeld nog gaat stellen.”

“Misschien kunnen we iets bedenken om hem aan onze kant te krijgen,” zei Myrna. “Ik zal er eens over nadenken. Wie weet, vind ik wel iets.”

“We zullen zijn zwakke punten moeten ontdekken,” zei Luib. “Voorlopig is het voldoende als we onze oren en ogen open houden, zodat we niet verrast worden door een zet van zijn kant.”

“We zullen er morgen uitgebreid met Karm en Berna over praten,” zei Myrna. “En nu ga ik slapen.”

“Heb ik niet iets extra's verdiend,” schooide Luib.

“Vooruit dan, kom maar in mijn armen,” zei Myrna. “Probeer maar eens of je nu ook je verhaal kwijt kunt.”

De zomer zong een lied van glorie en triomf. De zegeningen van zon en licht dreven de natuur naar een hoogtepunt. Arda en Bred, Myrna met Urs en Berna met Tars op de arm, het veulen en de twee jonge wolven stonden op de top van de heuvel en keken in de richting van de beek, waar een weelderig groen landschap met veel gras en kruiden en hier en daar groepen bomen, zich loom uitstreckte tot aan de horizon. Als een lang, glinsterend lint lag de beek tussen de twee oevers en trok een spoor van zilver door het groen. Een trage raaf vloog over en landde in een wat hoger opgeschoten boom, vanwaar ze een luid en krakend gekras liet horen.

Een vijftal eenden kwam aanvliegen om even later neer te strijken in de beek, zodat er zilveren druppels opspatten.

Ze keken ernaar en zagen dat het goed was.

Voordat ze naar de top van de heuvel gingen, waren ze met z'n allen nog even naar het graf van Linda getrokken. Het eikenboompje was alweer een centimeter hoger geworden en daar zou dit jaar nog wel een stukje bij komen, stelde Arda tevreden vast.

Ook omdat het weer zo mooi was, hadden veel gezinnen zich van de rest afgezonderd om een dag samen door te brengen. Zo was Karm met Uus, Caja en Wilka naar de beek getrokken, terwijl Luib met Toob, Belia en Nana meer in het noorden een plek had gezocht om bij te praten. De Grotters verbleven nu alweer een aantal weken aan de voet van de heuvel. Het werd hoog tijd dat er een antwoord kwam op de vraag of ze de komende winter ofwel in de grotten ofwel hier in Kemphaanland zouden doorbrengen. Myrna en Arda, gesteund door nagenoeg alle andere vrouwen, hadden aangedrongen op een snel besluit, omdat de tijd begon te dringen. Er moesten nodig tenten worden gebouwd die voldeden aan de strengste eisen. Dat wil zeggen, die er precies uitzagen als de twee die Myrna, Berna, Luib en Karm in het vroege voorjaar hadden gebouwd. Vandaar dat Arda met het plan was gekomen om alle gezinnen de kans te geven er eens uitgebreid over te praten en er tegelijkertijd een gezellige dag van te maken. 's Avonds rond het kampvuur zou dan de uiteindelijke beslissing vallen. Ran en Bred hadden bij de mannen bedongen, dat de meeste stemmen zouden gelden. Alleen Merk had daar bezwaar tegen aangetekend. Voor de rest leek iedereen het er roerend mee eens.

Voor Bred en de zijnen was alles klaar en duidelijk. Na het geslaagde avontuur van hun twee dochters en hun levensgezellen, zagen Arda en Bred alleen nog de voordelen van het zich blijvend vestigen in Kemphaanland. Datzelfde gevoel werd door bijna alle families gedeeld. Voor hen stond het vast, dat ze voor de laatste keer in de drie grotten overwinterd hadden. Alleen het gezin van Merk, dat verder bestond uit Inta, zijn vrouw, Gila een dochter van dertien, die na de derteldagen-dagen van verkenning voor de oudere jongens en meisjes - Arnt als levensgezel zou krijgen, en Oep, hun zoon van twaalf. In tegenstelling tot de andere gezinnen waren zij in de buurt van de tent gebleven. Ondanks het verzoek van Inta en de twee kinderen om er ook op uit te trekken met dit prachtige weer. Ze hadden al een hele tijd in de gaten, dat Merk niet goed in zijn vel zat. Hij was nors, kreeg om het minste of geringste een woedeaanval en was opmerkelijk dwars voor zijn doen. Diep in haar hart wist Inta heel goed waar hem de schoen wrong, maar ze durfde er niet met hem over te beginnen, bang als ze was voor weer zo'n heftige woeduitbarsting, waarvan de afloop niet te voorspellen was.

Meer dan wie ook hing Merk van de Blauwe Grot aan de oude traditie. Dat lag ook aan zijn starre geest, die het hem moeilijk maakte aan een nieuwe ontwikkeling te wennen, zowel van materiële als psychische aard. Dat had ook in het verleden wel eens tot onenigheid geleid, maar Ran had daar altijd op de een of andere manier een mouw aan weten te passen. Zijn vrouw Inta zag een conflict dat aan een verandering te wijten was, al van ver aankomen. Meestal wist ze haar gezelschap af te leiden

met het een of ander, bijvoorbeeld door hem extra te verwennen met lekker eten of een stevige vrijpartij. Gila steunde haar moeder daarin op een onopvallende manier. Zij wist haar vader met een compliment of een welgekozen woord in de meeste gevallen zover te krijgen, dat hij een nieuwigheid min of meer leerde accepteren. Met hun zoon Oep was het anders gesteld. Hij had een karakter dat volledig tegenovergesteld was aan dat van zijn vader. Zo had hij voor de speerwerper die Firt had uitgevonden vanaf het prille begin alle lof, terwijl zijn vader er in eerste instantie niets mee te maken wilde hebben. Toen hij zich later bij de feiten neerlegde, had hij een zo grote achterstand in het omgaan met de speerwerper, dat hij zich regelmatig voor schut voelde staan. Dat zette kwaad bloed en in zijn ogen was dit het zoveelste bewijs, dat alle nieuwlichterij dwaasheid was en tot niets kon leiden. Zelfs het feit dat er, nadat de speerwerper algemeen was geaccepteerd, veel meer paarden en rendieren buitgemaakt werden, was voor hem geen reden om het ding een succes te noemen.

Een tweede voorbeeld van zijn halsstarrigheid was het feit, dat hij zich met hand en tand verzette tegen de gedachte dat de Grotters ooit in Kemphaanland zouden overwinteren. Hij zag het als een soort verraad aan de voorvaderen. Alsof hij voorvoelde dat er iets te gebeuren stond, had hij het wonen in de Blauwe Grot of in welke andere grot dan ook tegenover Inta en de kinderen in alle toonaarden geroemd en geprezen. Die hadden hem wat meewarig aangekeken, maar geen van hen durfde er iets tegen in te brengen. En dat terwijl ze er alle drie ontzettend naar verlangden de grot vaarwel te zeggen. Merk had, een paar uur voor het vertrek naar het zomerkamp, alle afdelingen van de Blauwe Grot uitgebreid bezocht, alsof hij van elke ruimte en van elk stuk graniet persoonlijk afscheid wilde nemen. Inta en de kinderen lieten hem maar. Vanaf het moment dat ze de Blauwe Grot verlaten hadden, was het humeur van Merk er niet beter op geworden. Bij het minste of geringste deed hij kribbig. Voor Inta was het duidelijk, dat hij zich met name verzette tegen de toegenomen invloed van de vrouwen. Vooral aan Hella en aan Belia kreeg hij een steeds grotere hekel. Dat waren in de Blauwe Grot de vrouwen die het meest op de voorgrond traden. Regelmatig kwamen ze met nieuwigheden op de proppen, die ze er bij de andere mannen nog wisten door te drukken ook.

Maar het meest was hij geschokt door het feit, dat het nu ook al getolereerd werd, dat er twee jonge wolven en een jong paard deel uitmaakten van het volk van de Grotters.

Bovendien vroeg hij zich af, zoals hij al eens had opgemerkt aan het adres van Myrna, hoe ze de jonge wolven hadden groot gebracht. Merk had voldoende kennis van de natuur om te weten dat moedermelk bij zeer jonge zoogdieren onontbeerlijk is. Pas als hij kon aantonen, dat Myrna en misschien ook Berna de wolven de borst hadden gegeven, zou hij voldoende medestanders op zijn hand krijgen die ermee instemden de wolven af te maken en het paard te slachten en op te eten. Dan was het mogelijk zelfs haalbaar, dat hij het merendeel der Grotters ertoe kon bewegen in het najaar weer terug te keren naar de grotten.

Het zogen van wolven door een vrouw van de Grotters was in de ogen van Merk een ongehoorde misdaad. Ook en vooral de geesten moesten dat wel verafschuwen. Daarom zouden ze het hele volk zonder twijfel op een niet mis te verstane manier straffen. Daar was Merk heilig van overtuigd.

Alle families keerden tevreden en voldaan terug van de op voorstel van Arda ingelaste vrije dag, die ze ieder op hun eigen manier hadden doorgebracht. De vrouwen hadden onderweg allerlei kruiden geplukt, die als groente dienst konden doen, ze hadden eetbare, smakelijke knollen uitgegraven en de mannen hadden eieren, vogels en hazen buitgemaakt. Gezien de algemene tevredenheid en de hoeveelheden vers voedsel, kon het een weer genoeglijke avond worden rond het kampvuur. Met name Noek en Anta hadden zich verdienstelijk gemaakt door meer dan voldoende hout aan te slepen. Er zou dan ook het een en ander aan brandbaar materiaal nodig zijn om het vuur urenlang gaande te houden. Eerst moest er van alles geroosterd, gebakken en gebraden worden om alle magen te vullen. Daarna, als het eenmaal donker was, zou het vuur voor sfeer en behaaglijkheid moeten zorgen, zodat het moment dat de beslissing moest vallen over het al dan niet in Kemphaanland overwinteren in alle rust en met algemene stemmen genomen kon worden. Iedereen was er dan ook ten volle van overtuigd, dat Kemphaanland hun nieuwe vaderland zou worden.

Het begin van de avond rond het grote kampvuur verliep zoals de dag verlopen was: in alle rust en tevredenheid. Toen het goed en wel donker was geworden en het schijnsel van het houtvuur de gezichten in een rossige gloed zette, nam Ran van de Blauwe Grot het woord. Hoewel er geen twijfel over bestond wat de beslissing zou zijn, hield hij een nogal lange inleiding, waarin hij wees op de voordelen van een voortgezet verblijf aan de voet van de heuvel. Dat Luib, Myrna, Karm en Berna de overwintering zo goed doorstaan hadden, was wel het beste bewijs, dat er niets te vrezen viel. Daarna begon hij, zoals de regels voorschreven bij ingrijpende beslissingen, grot voor grot en vuurkring per vuurkring de namen te noemen van alle volwassen bewoners, te beginnen met de Groene Grot.

“Jok en Barna van de Groene Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter hier te blijven.”

Kuz en Janka van de Groene Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Uus en Caja van de Groene Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Gurt en Dana van de Groene Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Diert en Pama van de Blauwe Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter hier te blijven.”

“Tila van de Blauwe Grot, wat is jouw beslissing?”

“Ik wens deze winter met mijn kinderen hier te blijven.”

“Merk en Inta van de Blauwe Grot, wat is jullie beslissing?”

“Ik wens deze winter terug te gaan naar de Blauwe Grot,” zei Merk.

“Ik wens deze winter met mijn kinderen hier te blijven,” zei Inta.

“Ebt en Zita van de Blauwe Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Toob en Belia van de Blauwe Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze dochter Nana hier te blijven.”

“Noek en Anta van de Rode Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter hier te blijven.”

“Nil en Fedda van de Rode Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Lenz en Rena van de Rode Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Wob en Anca van de Rode Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

“Bred en Arda van de Rode Grot, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter hier te blijven.”

“Karm en Berna van Kempphaanland, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze zoon hier te blijven.”

“Luib en Myrna van Kempphaanland, wat is jullie beslissing?”

“Wij wensen deze winter met onze zoon hier te blijven.”

Daarop wenkte Ran zijn gezellin Hella en samen spraken ze de intussen al zo vaak herhaalde woorden:

“Wij wensen deze winter met onze kinderen hier te blijven.”

Door dit plechtige ritueel was voor het volk van de Grotters het pleit beslecht. Dat iemand in zijn eentje had tegen gestemd, deed eigenlijk niet meer ter zake. Maar Merk dacht daar kennelijk anders over. Omdat er een gejuich opsteeg toen iedereen zijn vreugde wilde uiten over het positieve resultaat, kwam een van de jonge wolven overeind en begon aan de voeten van verschillende mensen te snuffelen. Op het moment dat hij bij Merk kwam, kreeg hij een enorme schop, zodat hij bijna in het vuur terecht kwam. Met moeite maakte hij zich jankend uit de voeten.

Luib stormde woedend op Merk af en pakte hem bij de kraag.

“Waarom deed je dat?” schreeuwde hij.

“Dat beest wilde me bijten,” verweerde Merk zich.

Zijn verweer werd door de hele groep beantwoord met een luid hoongelach, want zelfs een kind kon zien, dat de wolf niets kwaads in de zin had. Merk voelde op zijn klompen aan, dat hij het lelijk verbruid had en dat riep niet de meest verfijnde reactie in hem wakker.

“Jullie zien maar wat jullie doen met dat paard en die wolven,” riep hij. “Ik ben van mening dat dieren niet thuis horen in het gezelschap van mensen. De geesten zijn het met mij eens. Daarom besluit ik jullie te verlaten. Ik zoek hier in de buurt wel een plek om te wonen, maar ik wil niets meer met jullie te maken hebben. Ik blijf voorlopig in de buurt om jullie er dag in dag uit aan te herinneren, dat jullie de goden verzoeken met dat paard en die wolven. Het ergste van alles is nog, dat die twee wolven mogelijk door Myrna en Berna met de borst zijn gevoed. Zo hebben ze kostbare moedermelk onthouden aan hun kinderen om er twee duivelse wolven mee te voeden. Dat is een soort kwaad waar ik geen woorden voor heb. Ik ben ervan overtuigd dat jullie allemaal door de geesten gestraft zullen worden voor dit ongehoorde vergrijp.”

Toen keerde Merk zich om en verdween in het nachtelijke duister, de anderen ontzet en volkomen verbijsterd achter latend.

Uiteindelijk stond Inta op en nam het woord.

“Ik weet niet of het waar is wat hij beweert over de manier waarop Myrna en Berna de jonge wolven hebben groot gebracht,” zei ze. “Maar het gaat ons ook niet aan. Dat was een zaak tussen hen vieren. Kennelijk is er niets voorgevallen, dat in hun ogen niet door de beugel kon en was er geen reden voor onenigheid. Duidelijk is, dat zowel het paard als de wolven hun nut hebben bewezen. Wat Merk betreft kan ik kort zijn: wij, zijn dochter Gila, zijn zoon Oep en ik, zien hem liever gaan dan komen. Er heeft zich de laatste jaren een vreemde gedachte in zijn hoofd genesteld, die steeds meer bezit van hem nam en hem niet meer losliet. Zelfs tegen de kleinste verandering verzette hij zich heftig. Vaak leek het, of hij naar kleinigheden zocht om maar ruzie te kunnen maken. Eigenlijk was er niet meer met hem te leven. Of hij nog ooit terugkomt, weet ik niet. Laat hem maar, zou ik zeggen. Misschien dat de eenzaamheid hem tot bezinning zal brengen. Als hij bij zijn besluit blijft om na de zomer terug te keren naar de Blauwe Grot, dan gaat hij maar in zijn eentje. Noch ik, noch Gila en Oep zullen hem volgen, daar kan iedereen zeker van zijn.”

Arda was er de vrouw niet naar om het voorval rond Merk op zijn beloop te laten. Ze vond het op zijn minst ongepast om een van hun mensen op te offeren in het belang van twee jonge wolven en een veulen. De volgende ochtend stond ze al vroeg voor de ingang van de tent van Myrna. Nog net onder de beschutting van de tent lagen de twee wolven te doezelen. Toen ze Arda in de gaten kregen, sprongen ze tegen haar op en probeerden haar gezicht te likken.

“Rustig, rustig,” weerde Arda af en ging de tent binnen.

Daar bleek al snel, dat Myrna er ook behoorlijk mee in haar maag zat.

“Ik heb vannacht geen oog dicht gedaan,” zei ze. “Ik ben het volkomen met je eens, dat we moeten voorkomen dat Merk zich van ons vervreemdt. Hij hoort bij ons en dat betekent dat wij verplicht zijn er alles aan te doen om hem weer in ons midden op te nemen.”

“Zelfs als dat ten koste gaat van het veulen en de twee wolven?” vroeg Arda streng.

Myrna keek haar moeder aan. Er biggelden twee tranen over haar wangen.

“Zelfs als we de twee wolven en het paard erdoor moeten missen,” zei ze zachtjes. “Een mens heeft meer waarde dan een dier.”

“We moeten eerst proberen te achterhalen wat er precies met Merk aan de hand is,” zei Arda. “Wie weet is het een of andere ziekelijke stoornis, die met de juiste behandeling te genezen is.”

“Dat zou mooi zijn,” zei Myrna. “De jonge wolven betekenen veel voor mij en het veulen is voor Berna een heel bezit.”

“Ik kan jullie niks garanderen,” zei Arda. “Pas als we weten wat er speelt bij Merk, kunnen we mogelijk iets doen. Het lijkt me nuttig om eerst met zijn levensgezellin Inta en zijn dochter en zoon te gaan praten. Zij hebben hem van nabij meegemaakt en zien veranderen. Misschien kan ik dat zelf het beste gaan doen, omdat ik in deze zaak geen partij ben en jij wel.”

“Dat is duidelijk,” zei Myrna. “Zal ik Berna roepen, zodat ook zij vanaf het begin op de hoogte is?”

“Ja, doe dat maar,” zei Arda.

Terwijl Myrna weg was om haar zuster te halen, zag Luib, die in een hoek van de tent met Urs zat te spelen en alles had gehoord, zijn kans schoon om Arda aan te spreken.

“Ik heb op de eerste avond dat jullie hier aankwamen uitvoerig verteld, dat Myrna een droom over wolven heeft gehad en Berna een droom over paarden” zei hij. “In die dromen bleek dat de geesten er bij hen op aandrongen met paarden en wolven te gaan samenwerken. Dat zou ons volk veel voordeel en gemak opleveren. Daarbij zou het de band tussen mens en dier ten goede komen. Ook dieren hebben recht op respect.”

Op het moment dat Arda wilde antwoorden, kwam Myrna terug met Berna, die Tars op de arm droeg. Berna viel met de deur in huis.

“Als jullie maar niet denken dat ik het veulen laat afmaken, omdat de een of andere gek daar op staat,” riep ze furieus.

“Ho, ho, zo ver zijn we nog lang niet,” suste Arda. “We moeten eerst maar eens zien wat er precies met Merk aan de hand is. Bovendien hoor ik juist weer van Luib, dat jullie die verhelderende droom hebben gehad over wolven en over paarden. Als dat inderdaad een teken is dat de geesten willen dat wij dieren houden, dan komt de zaak heel anders te liggen.”

“We hebben inderdaad een dergelijke droom gehad,” zei Myrna. “Voor mij staat het zo vast als een huis, dat de geesten ons niet alleen wilden zeggen dat we dieren moeten houden, ze hebben er ook voor gezorgd, dat wij het veulen en de twee wolven konden redden.”

“Hebben jullie de wolven met moedermelk groot gebracht?” vroeg Arda.

“Er was geen andere mogelijkheid,” zei Myrna. “Ze waren nog doof en blind en volkomen hulpeloos. We konden ze toch ook niet laten doodgaan?”

“Goed, dan praten we daar nooit meer over,” zei Arda. “Als we er nu ook nog in slagen om Merk te genezen, zodat hij weer deel wordt van ons volk, zal niemand het in het hoofd halen om weer over

dat gevoelige onderwerp te beginnen.”

“Wie kan mij nou eens precies vertellen wat daar mis mee was?” vroeg Berna. “Wij hadden allebei meer dan voldoende borstvoeding. Bovendien drinken jonge wolven nauwelijks iets en Tars en Urs zijn niks tekort gekomen.”

“Ik kan het je wel uitleggen,” zei Arda. “Heel vroeger, toen de winters veel strenger en het leven harder was, stierven er in het koude jaargetijde nogal wat pasgeboren kinderen, omdat de moeders dag en nacht moesten zwoegen, te weinig te eten hadden en hun zuigelingen maar net genoeg of net niet genoeg moedermelk konden geven. Op die grens van dood gaan of overleven balanceerden de meeste kleine kinderen in de winter. Moedermelk kreeg zodoende het aureool van onovertroffen heilzaamheid, omdat ze zorgde voor het voortbestaan van ons volk. Moedermelk verspil je niet en je geeft haar zeker niet aan jonge wolven, die in de ogen van velen het zinnebeeld zijn van het kwaad. Dat soort dingen blijft vooral bij mannen langer hangen, aangezien die nu eenmaal meer aan tradities vasthouden. Vrouwen zijn over het algemeen veel soepeler in die dingen. Als een nieuwe ontwikkeling, hoe vreemd ook op het eerste gezicht, praktisch nut blijkt te hebben in het dagelijkse doen en laten, zullen vrouwen er al snel in meegaan. Dat heeft weer alles te maken met het feit, dat wij vrouwen altijd de zwaarste karweien moeten opknappen. Vroeger was dat nog veel erger dan nu. Vrouwen als mijn grootmoeder Dona en moeder Linda om er maar eens een paar te noemen, hebben daar langzaam maar zeker verandering in weten te brengen. Al zijn we er nog lang niet.”

“Vandaar dat ik in dit geval ook niet toe wens te geven,” zei Berna. “Als de wolven en het veulen straks groot zijn, zullen ze ons veel werk uit handen kunnen nemen. Wanneer de mannen dankzij de wolven meer en sneller resultaat zullen hebben bij de jacht, hebben ze vanzelf ook meer tijd om ons vrouwen bij te staan. Het paard kan ons straks helpen met het sjouwen van water, hout en vlees.”

“Kijk, zo wil ik het horen,” zei Arda. “We moeten strijdbaar blijven, maar tegelijk ons gezond verstand gebruiken.”

Omdat Karm binnenkwam, stakte het gesprek van de vrouwen.

“Wat is er aan de hand?” vroeg hij.

“Ze zijn weer eens aan het smoezen,” zei Luib. “Ze hebben het er weer eens over, dat de mannen meer vrouwenwerk zouden moeten doen.”

“Daar kunnen ze ons niet mee bedoelen,” lachte Karm. “Wij doen de hele dag niets anders, sinds we hier zijn komen wonen.”

“Straks moeten wij ook nog de kinderen baren en de borst geven,” zei Luib. “Dan heb je helemaal de omgekeerde wereld.”

“Wij spraken over de toekomst van de Grotters,” zei Myrna snibbig. “Misschien zouden jullie eens met ons mee kunnen denken.”

“Vraag maar op,” zei Luib, “van mij kun je alles wat je maar wilt te weten komen.”

“Wij vragen ons af wat Merk mankeert,” zei Berna. “Mogelijk kunnen we hem dan genezen. Wij zijn namelijk niet van plan om hem te laten barsten.”

Voor eventjes waren de mannen daar stil van.

“Dat is een mooie gedachte,” zei Luib. “Als het mogelijk is, willen we jullie daar graag bij helpen.”

“Misschien is dat zo gek nog niet,” zei Arda. “We zullen er eens over nadenken.”

Na een paar dagen bleek Merk op ongeveer twee kilometer afstand van het zomerkamp tussen een paar jonge bomen een schuilhut gebouwd te hebben. Ze werd bij toeval ontdekt door Noek, die daar in zijn eentje wat rondscharrelde, als altijd op zoek naar brandhout. Hij ging het nieuws zonder dralen aan Arda vertellen.

Bij nader inzien bleek het bouwsel van Merk uit niet meer te bestaan dan een slordig in elkaar geflanst afdak van dikkere en dunnere takken en een laag gras. Bij de eerste de beste regenbui zou het gaan lekken als een zeef. Maar Merk nam er blijkbaar genoeg mee. Bijna de hele dag zat hij onder het afdak te suffen en hij kwam tot niets.

Arda had intussen bij Inta geïnformeerd naar het verloop van de ziekte van haar levensgezel. Erg veel wijzer was ze er niet van geworden en ook haar kinderen brachten niet veel nieuwe zaken aan het licht. Duidelijk was in ieder geval, dat Merk in een paar jaar tijd van een tamelijk levenslustige en soms wat overbezorgde levensgezel en vader, was veranderd in een altijd mopperende sombermans, die van alles wat er zich voordeed alleen nog de zwarte kanten kon zien. Vooral tegen de opmerking van zowel mannen als vrouwen, dat het langzaam minder koud werd, kon hij furieus tekeer gaan. Pas de laatste maanden was zijn weerzin tegen elke verandering, hoe klein en onbetekenend ook, aan het licht getreden. Wanneer niet alles precies volgens de geldende regels en gewoonten verliep, wond hij zich geweldig op. De laatste dagen was daar ook nog zijn gedweep met de geesten bijgekomen, alsof alleen hij wist, wat die van de Grotters verlangden. Het leek erop dat hij alsmear dieper wegzakte in een poel van zwaarmoedigheid en verzet.

Nog diezelfde dag had Arda contact opgenomen met Myrna om erover van gedachten te wisselen. Al pratend kwamen ze gezamenlijk tot de conclusie, dat het om een of andere vorm van zwaarmoedigheid moest gaan.

“Daar moet met goed gekozen kruiden iets aan te doen zijn,” zei Arda.

“Dat zou ik denken,” antwoordde Myrna zelfverzekerd. “Ik kan zo een tiental kruiden opnoemen. Zaak is alleen, hoe zorgen we ervoor dat Merk ze ook binnen krijgt?”

“Juist op dat punt zouden Luib en Karm een belangrijke rol kunnen spelen,” zei Arda. “Van vrouwen, en van ons in het bijzonder na alles wat er is voorgevallen, moet hij niets meer hebben. We bedenken wel een list om Luib en Karm in te schakelen en mogelijk kan ook Oep er iets aan bijdragen. We vinden er wel iets op.”

“Nu moeten we eerst gaan bepalen van welke kruiden we gebruik gaan maken, zei Myrna. “Ik zal er nog eens over nadenken, want we mogen ons zeker dit keer niet vergissen.”

“Het beste is om de voorraad kruiden waarover we beschikken er eerst bij te halen,” zei Arda. “Als je eenmaal één van die kruiden ziet, schiet je ook de werking wel weer te binnen. Nu we toch hier zijn, lijkt het me voor de hand te liggen om met jouw voorraad te beginnen.”

Myrna schaamde zich een beetje. Nadat ze van het half ondergrondse hol naar de woontent waren verhuisd, had ze niet veel aandacht kunnen besteden aan de ordening van haar kruiden.

“Neem me niet kwalijk dat het zo'n bende is,” zei ze.

“Dat valt nogal mee,” zei Arda. “Het belangrijkste is, dat de kruiden droog blijven, anders gaan ze schimmelen. “Kijk, hier hebben we meteen al een mooie vondst: oliekruid. Het is een echt zomerkruid, dat de kracht van de zon nog jaren vasthoudt.

In de gele bloemblaadjes zitten rode kliertjes, die eruit zien als gaatjes wanneer je de blaadjes tegen het licht houdt. Die kliertjes lijken op het eerste gezicht ook op vlekjes bloed. Als je die blaadjes in warm water oplost, ontstaat er op den duur een rode vloeistof, waarvan je dagelijks een paar teugjes moet drinken. Het kan weken en zelfs maanden duren, maar er komt een moment dat je zwaarmoedigheid erdoor overgaat. Met name bij mensen die geestelijk niet veel meer bij te zetten hebben, zodat ze niet voldoende moed meer hebben om het leven van alledag aan te kunnen. Ik zie

overigens dat je niet veel oliekruid meer hebt. Misschien dat ik in mijn eigen voorraad nog het een en ander kan vinden.”

“Ik zit toch nog met dezelfde vraag,” zei Myrna. “Als we straks thee gezet hebben van het oliekruid, wie zorgt er dan voor, dat Merk ervan drinkt?”

“Daar zullen, zoals ik al zei, Luib en Karm ons bij moeten helpen,” zei Arda. “Ze zullen op de een of andere manier eerst het vertrouwen van Merk moeten zien terug te winnen, zodat hij zonder achterdocht eten en drinken van hen gaat aannemen. Maar kijk eens hier, zwaluwkruid. Het past bij stille mensen met een sterke wil, die hun boosheid te lang hebben ingehouden. Daarvan kan zowel de hele plant als de wortel worden toegepast. Het valt in ieder geval te proberen. Voor de rest vind ik niet veel bruikbaar meer in jouw voorraad. Zullen we eens bij mij gaan kijken?”

Druk pratend liepen de twee vrouwen naar de provisorische tent van Arda, waar nog bijna niets op orde was.

“Ik begin naar een tent te verlangen zoals die van jullie met meer comfort, meer ruimte en vooral met een rookgat in de spits van het dak,” zei Arda ter verontschuldiging. “Nu er definitief besloten is om hier voortaan ook te overwinteren, kunnen we eindelijk met de bouw van zo'n onderkomen beginnen.”

“We moeten niet vergeten ook de nieuwe stellen, zoals Cars en Mara, Val en Nana en Arnt en Gila te helpen met de bouw van hun eigen tent. Zodra jij hen de hand hebt opgelegd en hen tot stel voor het leven hebt verklaard, kunnen ze gaan samen wonen. Jammer dat Lena nog moet wachten tot Mul van de zuidelijke Grotters komt opdagen.”

“Dat zie ik deze zomer niet meer gebeuren,” zei Arda. “Firt, zijn vader, heeft hem wel beloofd dat ze deze zomer weer op bezoek zouden komen, zodat Mul met Lena kon gaan samen wonen, maar die zuiderlingen beloven wel meer.”

In een hoek van haar tent hurkte Arda neer bij een stapeltje zakjes van leer en maakte er eentje van open.

“Hier, net wat ik zocht, nog munt van het afgelopen jaar”, zei ze. “het groeit vooral op vochtige plaatsen. Het is een kruid dat tegemoet komt aan mensen met een extra behoefte aan warmte en aandacht en die sterk hangen aan de eigen omgeving, omdat ze niet geconfronteerd willen worden met invloeden en indrukken van buitenaf. Ze willen alleen maar rust en elke verandering zien ze als een aanslag op hun leven. Eigenlijk precies wat we zoeken voor Merk.”

Daarna vond Arda nog longkruid, speciaal geschikt voor mensen die snel uit hun evenwicht zijn, weinig spankracht hebben en zich daarom graag terugtrekken en zwaarmoedig worden. Maar ook kranskruid voor overgevoelige personen, die zich graag groot houden, maar in wezen een klein hartje hebben. Dat kruid doet iemand al snel opleven, geeft opnieuw pit en maakt vrolijk. In een ander zakje zat nog wat wondkruid, dat angsten en overdreven gevoeligheden opheft en de levenslust ten goede komt. Tenslotte kwam er nog een zakje met smeewortel tevoorschijn, een opwekkend middel, dat voor een snel resultaat zorg draagt.

“Nou is het nog de kunst om tot het juiste mengsel te komen,” zei Myrna. Misschien dat ik dat beter aan jou kan over laten.”

“Nee hoor,” zei Arda, “jouw inbreng is even belangrijk. Denk er maar eens een nacht over na. Als je alle aanknopingspunten eenmaal op een rijtje hebt, en dat is vooral een kwestie van diep graven in je geheugen, komt de gewenste samenstelling vanzelf.”

“Ik zal mijn best doen,” zei Myrna.

“En ik doe hetzelfde,” zei Arda. “Tot morgenvroeg. Zeg alvast tegen Luib en Karm, dat ze op de een of andere manier contact moeten zoeken met Merk. Daar zal veel van afhangen.”

De volgende dag waren Luib en Karm samen op jacht gegaan, vergezeld van de twee wolven en het altijd springerige veulen. Voor de gelegenheid hadden ze, op nadrukkelijke aanwijzing van Arda, aan Boul gevraagd om met hen mee te gaan. Die was tegelijkertijd trots en verrast door de uitnodiging. Boul was de zoon van Tila van de Blauwe Grot en van Hob die van de winter van het terras in de diepte was gesprongen. Arda had een wel heel bijzondere reden om Boul met de twee mannen mee te sturen. Hij was immers van de Blauwe Grot en de vuurkring van zijn familie lag van oudsher vlakbij die van Merk. Die twee moesten elkaar dus goed kennen en wie weet was dat een extra voordeel. Toen Arda die nacht wakker lag, was dat idee plotseling in haar opgekomen. Even voordat de drie mannen vertrokken, had ze met Boul over haar bedoelingen met Merk gesproken.

Voor de twee wolven had Boul nogal wat ontzag. Maar het was een genot om te zien hoe natuurlijk hij met het veulen omging. Hij draafde tegelijk met het jonge paard op, terwijl hij het bij de manen hield. En als hij wilde dat het veulen stopte, stond hij gewoonweg stil en gebruikte zijn kracht. Het dier deed zijn best om zich aan de ijzeren greep te ontworstelen, het steigerde op de voorpoten en maakte onverhoedse zijwaartse bewegingen. Maar het had geen schijn van kans tegen de ferm uit de kluiten gewassen Boul. Na een half uur gaf het veulen zich gewonnen en vanaf dat moment kon Boul ermee doen wat hij wilde.

“Ik zal morgen van een paar stroken rendiervacht een soort tuig proberen te maken,” zei hij enthousiast. “Daarmee is hij beter in het gareel te houden en te leiden. Tenminste als jullie dat willen.”

“Natuurlijk willen wij dat,” zei Karm. “Maar ik denk dat Berna er helemaal blij mee zal zijn. Het is haar paard op slot van rekening.”

Ergens in de vlakte bevond zich een grote poel, waar zelfs in de zomer veel water in bleef staan. Die poel lag op ongeveer een kilometer afstand van de beek. Op deze tijd van het jaar zochten daar veel jonge watervogels hun toevlucht. Omdat ze nog maar amper konden vliegen, bood het water van de poel redelijk wat bescherming tegen rovers als vos, wolf en marter. Toen Luib, Karm en Boul nog een paar honderd meter van de poel verwijderd waren, stuitte een van de wolven op een groepje jonge ganzen dat, onverstoord achter elkaar aansjokkend, van de beek op weg was naar de poel. Vier van de ganzen werden door de onverhoedse aanval van de rest afgesneden. Ze waren binnen een paar minuten een prooi voor de wolven. Ze kregen een snelle genadetik van de mannen, waarna ze de vogels met de poten aan elkaar gebonden en aan weerszijden over het veulen hingen. “We hadden wel tien ganzen kunnen hebben in plaats van die schamele vier,” zei Boul teleurgesteld. “Als die zwarte wolf niet zo doldriest tekeer was gegaan en had afgewacht tot de andere wolf gearriveerd was, hadden ze ons de vogels recht in de armen kunnen drijven. Dan hadden we ze bijna allemaal kunnen hebben.”

“Een wolf is een wolf,” zei Luib. “Die leer je niet zomaar ander gedrag aan.”

“Dat wil ik dan nog wel eens zien,” zei Boul. “Wolven zijn snuggere, sociale dieren. Wat ze voor andere wolven kunnen doen, kunnen ze ook in dienst van mensen. Maar je moet er wel veel tijd in steken, denk ik. Ze zijn nu waarschijnlijk oud genoeg om iets te kunnen leren. Mag ik het een tijd met hen proberen?”

“Daar zullen we het eerst eens met Myrna over hebben,” zei Luib weinig toeschietelijk. “Zij is in feite de baas van de wolven.”

“Ik zie er wel wat in,” zei Karm. “Als we er in slagen die twee wolven in te passen in onze eigen jachttechnieken, kunnen we er nog veel voordeel van hebben.”

“Eerst met Myrna overleggen,” zei Luib nogmaals.

Boul was intussen al lang niet bang meer van de jonge wolven. Hij rende voor hen uit en probeerde,

al commanderend en roepend, zijn wil aan hen op te dringen. Maar de wolven waren nog te speels om aandacht te hebben voor andere zaken dan vermaak.

“Over een paar weken zullen we nog wel eens zien,” zei hij. “Ik hoop dat Myrna me toestemming geeft om elke dag een uurtje met die twee op te trekken. En Berna zal ik vragen of ik het paard wat gehoorzamer mag maken. Ik zal het nog druk krijgen.”

Luib en Karm hadden niet alleen plezier in het enthousiasme van Boul, maar ze zagen ook, dat hij een zeker overwicht had op de dieren. In ieder geval meer dan zij.

Op de terugweg maakten ze een omtrekkende beweging, zodat ze het optrekje van Merk niet konden missen. Op het moment dat ze het afdak tussen de bomen zagen liggen, nam Boul het initiatief. Luib en Karm moesten daar behoorlijk aan wennen, vooral ook omdat Boul een jaar of vier jonger was dan zij, al was hij dan een kop groter.

“Ik zal Merk een van de jonge ganzen aanbieden,” zei hij. “Ik weet dat hij graag gevogelte eet en van mij zal hij zo'n geschenk wel willen aanvaarden. Het is beter dat jullie met de wolven en het paard een beetje op de achtergrond blijven om hem niet onnodig af te schrikken.”

Toen ze bij het afdak arriveerden, zat Merk op een boomstam, met de rug naar hen toe. Hij moest hen ongetwijfeld gehoord hebben, maar hij verroerde zich niet. Zoals afgesproken, pakte Boul een van de jonge ganzen en legde de vogel zonder een woord te zeggen vlakbij Merk op de grond. Daarna keerde hij terug naar de anderen.

“Het heeft nu geen zin om contact te maken,” zei Boul. “Merk is er niet voor in de stemming en hij zou alleen maar woedend worden, als ik hem nu aansprak.

Vanavond, als de bui gezakt is, ga ik hem opnieuw opzoeken. Intussen kunnen wij met Myrna en Arda overleggen wat precies de bedoeling is.”

Luib en Karm knikten alleen maar. Er viel weinig op het gedrag en het voorstel van Boul aan te merken.

Na enig overleg stemden Berna en Myrna ermee in, dat Boul zich de komende tijd met het paard en de wolven zou bezighouden in een poging hun gedrag meer in overeenstemming te brengen met de menselijke wensen. Ook Arda zag er wel iets in.

“Hebben jullie Merk nog gezien?” vroeg ze.

“Hij had net weer zo'n nukkige bui, toen wij aankwamen,” zei Boul. “Dan heeft het geen zin om hem aan te spreken, dat weet ik uit ervaring. Vanavond ga ik terug om het nog een keer te proberen. Nu we het toch over hem hebben, wat willen jullie eigenlijk?”

“Wij willen dat hij terugkeert bij ons volk en uiteindelijk ook bij Inta en bij zijn kinderen. We denken dat hij vooral zwaarmoedig is en dat we een kruidendrank kunnen bereiden waar hij van zal opknappen. Maar hij zal dat drankje op de een of andere manier moeten innemen, anders kunnen we het wel vergeten.”

Boul dacht even na en knikte toen.

“Als ik nu tegen hem zeg, dat mijn zus een lekker drankje voor hem heeft gemaakt, dat hem nog goed zal doen ook, wil hij er misschien wel van drinken. Merk heeft een bijzondere band met Dekka en hij vertrouwt haar volkomen.”

“Dat lijkt me een uitstekend plan,” zei Arda. “Kom het drankje straks maar halen. Merk zal er wel wekenlang elke dag een nap van moeten drinken.”

“Komt in orde,” zei Boul.

Hoe het Boul en Dekka gelukt was, zou nooit helemaal duidelijk worden. Bij nader inzien had Boul besloten zijn zus die avond al mee te nemen naar Merk.

De man leek enigszins ontwaakt uit zijn lethargie en verwelkomde hen voor zijn doen hartelijk.

“Bedankt voor de jonge gans,” zei hij. “Ik heb hem al geplukt en schoongemaakt. Zo dadelijk ga ik hem boven het vuur roosteren. Blijf maar een hapje mee eten.”

Boul en Dekka deden of er niets aan de hand was. Dekka hielp Merk met het klaarmaken van de gans en ruimde hier en daar wat op. Daarna gaf ze hem een leren waterzak, waar het bewuste drankje in bewaard moest worden.

“Hier, om te drinken, elke dag een paar slokjes,” zei ze. “Het is lekker en je knapt er van op.”

Merk keek haar even aan, knikte lichtjes met het hoofd, maar zei niets.

“We zullen je regelmatig eten en drinken brengen,” zei Boul. “Op slot van rekening hoor je bij ons en dat zullen we niet vergeten.”

Het duurde een week of vier, voordat Merk zijn plaats in de groep en binnen zijn gezin weer had ingenomen. Hij bleef wat schuw op de wolven en het veulen reageren, maar op den duur ging ook dat over. Voor Arda en Myrna was dat een overwinning van belang. Door hun kennis van kruiden hadden ze iemand kunnen helpen, die anders voor hun gemeenschap verloren zou zijn. Het feit dat de twee wolven en het kleine paard bij hen konden blijven, stemde hen uiterst tevreden. En dat er nu niemand meer was die zich verzette tegen de overwintering aan de voet van de heuvel, maakte de gunstige ontwikkelingen van de laatste tijd compleet.

Dat Dekka en Boul met de eer gingen strijken wat de genezing van Merk betreft, deerde Arda en Myrna niet. Ze waren eerder blij voor de twee kinderen, die deze winter hun vader verloren hadden. Ze hadden allebei in sommige opzichten uitzonderlijke kwaliteiten en dat zou het volk der Grotters nog herhaalde malen ten goede komen. Iedereen had kunnen zien hoe ze zich dagelijks met Merk bezig hielden en hem dag na dag een beetje wisten op te beuren. Dat Arda en Myrna daar met hun genezende drank een groot aandeel in hadden, ontging bijna iedereen. Maar Boul en Dekka wisten er niet alleen alles van, ze hadden ook veel respect gekregen voor de kruidenkennis van beide vrouwen. Het tekende Arda en Myrna, dat ze de eer aan de twee kinderen lieten.

Vrouwen van de Grotters waren het gewoon om hun triomf en hun trots binnen te houden. Niet zoals de mannen liepen ze een paar dagen met de borst vooruit tussen de tenten door, nee ze hielden zich in als ze iets opzienbarends gepresteerd hadden. Misschien kwam dat wel doordat hun verdiensten zich bewogen op het vlak van dienstbaarheid en toewijding. Hun kennis van en hun ervaring met geneeskrachtige kruiden speelden daarin een grote rol. Het waren niet de vrouwen die genezing brachten, maar de kruiden. Vooral het vrouwenkruid, dat vele millennia later vrouwenmantel zou gaan heten, stond bij hen hoog in aanzien. Bij meer dan welk kruid ook was het gebruik bij de vrouwen van de Grotters toegespitst op het bestrijden van allerlei typisch vrouwenkwalen. Te denken valt aan een ontregelde of te heftige menstruatie, ontstekingen van de baarmoeder en van de eierstokken en witte vloed. Maar ook om een goede bevalling en het volledig afstoten van de nageboorte te verzekeren en om na de bevalling het herstel te bevorderen, bewees het kruid zijn diensten. Het vrouwenkruid haalde, zo geloofde men, de ware aard boven, gaf meer durf en daadkracht en benadrukte en versterkte de vrouwelijkheid. Doordat de vrouwen van de Grotters dit kruid al zoveel jaren op zichzelf toepasten, waren ze niet alleen gezonder geworden, maar ook geestelijk evenwichtiger en sterker.

Intussen was iedereen druk in de weer met de bouw van de nieuwerwetse tenten, naar het model dat Myrna, Berna, Luib en Karm na de winter ontworpen hadden en dat zo in de smaak was gevallen.

Het aanslepen van de palen en de twijgen eiste veel inspanning, maar vooral het delven en aanvoeren van de leem vroeg om kracht en doorzettingsvermogen. Op het gebied van transport hadden Noek en Boul elkaar snel gevonden. Ze waren allebei groot en sterk en ze hielden ervan zich in te spannen. Het verschil tussen de twee was vooral, dat Noek een beetje aan de domme kant was en Boul op een helder verstand kon bogen.

Boul had, zoals afgeproken, aan Berna gevraagd of hij zich met het veulen mocht bezig houden met het doel om het wat gezeglijker te maken. Na enig aarzelen had Berna ermee ingestemd. Daar zou ze geen spijt van krijgen. Eerst schakelde Boul het jonge paard in bij het vervoer van de boomstammen, die van heinde en ver moesten worden aangesleept. Hij knutselde een tuig in elkaar met twee lange lijnen, waaraan hij de boomstammen vastbond. Na een paar uitingen van heftig verzet, die Boul meteen de kop indrukte, begon het jonge paard zonder verdere tegenstand te trekken. Terwijl Noek voor het rooien van de bomen en het van tqakken en schors ontdoen van de stammen zorgde, deden Boul en het veulen het transport. Iedereen was vol lof over die nieuwe manier van vervoer, al kreeg het werk van het paard het meeste bijval van de vrouwen. Tot nu toe werden zij immers geacht het zware sjouwwerk op zich te nemen. Ook de aanvoer van de twijgen werd voor het overgrote deel door het veulen verricht. Het dier sleepte een vracht takkenbossen achter zich aan waaraan, normaal gesproken, drie of vier vrouwen de handen vol zouden hebben. De inzet van het veulen spaarde heel wat mankracht uit, zodat er meer handen beschikbaar waren voor de bouw van de tenten. Die bouw vorderde dan ook dag na dag.

Veruit het zwaarste karwei bestond uit het aanvoeren van voldoende leem, die op het fitselwerk gesmeerd diende te worden. Na een nacht of wat nadenken, construeerde Boul een stelsel van twee uit wilgentenen gevlochten draagmanden, die hij over de rug van het veulen hing, zodat ze aan weerszijden afhingen. In elke mand gingen een paar flinke brokken leem.

Na weken zwoegen, met zo nu en dan een paar dagen onderbreking voor de jacht en het verzamelen van kruiden en knollen, verrees er een klein dorp aan de voet van de heuvel. Achteraf was iedereen meer dan tevreden over het resultaat. Hoewel er in de zomer alleen geslâpen werd in de tenten en de rest van het leven zich in de buitenlucht afspeelde, was de zekerheid dat er bij onverwacht opkomend slecht weer een stevig en ruim onderkomen voorhanden was, een grote geruststelling. Voor het eerst woonde er zomer en winter een heel volk van jagers en verzamelaars in Kemphaanland.

De zomer wist van geen ophouden. Elke morgen verrees er een stralende zon aan de hemel om pas laat in de avond weer onder te gaan. Zo leek de ene dag als twee druppels water op de andere. Het leven van de Grotters bestond, zo leek het wel, uit één lange keten van onbezorgde dagen. Er was voedsel in overvloed, zowel vlees, als knollen en kruiden.

Myrna was op een van die dagen samen met Berna en Arda en Tars en Urs naar het veld getrokken, waar het gras groeide met de grote korrels. Tot hun genoegen zagen ze, dat het gras aan een opmars was begonnen. Het veldje waar Myrna het afgelopen jaar geoogst had, was wel drie keer zo groot geworden. Myrna stroopte een paar korrels van een korte aar en stak ze in haar mond.

“Nog net niet rijp,” zei ze, “nog een paar weken geduld.”

“Dat belooft wat voor straks,” zei Berna. “Als we al die korrels kunnen oogsten, hebben we voor een paar maanden genoeg meel voor schijven.”

“Weet jij nog hoe die schijven smaakten?” vroeg Arda.

“Precies herinner ik het me niet,” zei Myrna, “maar ik denk aan knapperig en vol, iets dat in je mond rondscharrelt of het je wil verwennen.”

“Wie weet zijn die graskorrels over een aantal jaren een vast onderdeel van ons voedsel,” zei Berna.

“Misschien moeten we een soort hek rond het grasveld plaatsen, zodat grazende rendieren en paarden niet alle planten opvreten of plattrappen.”

“Dat is een goed idee voor het komende jaar,” zei Myrna. “Het is bovendien zaak om meer van de plant te weten te komen. Hoe groeit ze, welke grondsoort wil ze graag, in welke mate kunnen wij de groei ervan stimuleren en de opbrengst verbeteren?”

“Allemaal vragen die schreeuwen om een antwoord,” zei Arda. “We zullen ons moeten inspannen om dit geschenk van de geesten zo goed mogelijk uit te buiten. Zoiets krijg je niet elke dag in de schoot geworpen.”

“Net als de gegiste honingdrank met bosbessensap, net als de twee wolven en het veulen,” zei Berna.

“Boul heeft me gisteren gezegd dat hij de wolven wil leren jagen. Maar dan op de manier waarop wij de jacht beoefenen,” zei Myrna. “Hij denkt dat de wolven met name bij het opdrijven van groter wild van nut kunnen zijn. Luib en Karm hadden dat idee ook al. Toch heb ik juist Boul toestemming gegeven om de dieren zo nu en dan mee te nemen naar het veld. Het is een verstandige jongen en bovendien erg vindingrijk.”

“Hij is voor mij het veulen verder aan het temmen,” zei Berna. “Het dier wordt met de dag gewilliger en gehoorzamer. Hij kan er echt wat van.”

“Daar hoeft je niet aan te twijfelen,” zei Arda. “Zullen we via het graf van grootmoeder Linda terug naar de tenten gaan? Ik heb er behoefte aan even bij haar te zijn.”

Myrna en Berna knikten begrijpend.

Het graf van Linda op de flank van de heuvel met daarnaast het graf van Nurm, lag er netjes bij. De drie vrouwen deden er voor een moment het zwijgen toe en lieten hun eigen gedachten en herinneringen aan Linda de vrije loop. Arda liep naar het eikenboompje en zag tot haar vreugde, dat er alweer twee nieuwe scheuten waren bijgekomen.

“Ik zal het niet meer meemaken,” zei ze, “maar jullie zullen over een groot aantal jaren ongetwijfeld onder deze zomereik schaduw en rust vinden in de zomer. Tars en Urs zullen het nog beleven, dat deze boom de hele omgeving beheerst met zijn breed uitwaaierende takken en geweldige kruin.”

Myrna en Berna keken naar het nietige eikje en glimlachten om de profetische woorden van Arda.

“En nou nog eens iets,” ging hun moeder verder. “Ik loop al een paar dagen rond met de gedachte om een paar verouderde wetten van ons volk af te schaffen, maar ik wil eerst jullie mening horen.

Nu het zeker is, dat we niet meer naar de wintergrotten terugkeren, heeft het ook geen nut meer om

vrouwen te verbieden meer dan twee kinderen te krijgen. Anders dan in een grot kunnen we hier gemakkelijk ruimte winnen, door onze tent wat groter te maken. Daar komt nog bij, dat het er naar uit ziet, dat we aan voedsel geen gebrek zullen hebben, integendeel.”

De twee dochters keken hun moeder eerst verbijsterd aan en drukten toen om beurten hun rechterwang tegen de hare.

“Ik had er niet op durven hopen,” antwoordde Myrna, “maar Berna en ik hebben het er al een paar keer over gehad. Stel je voor, ieder vier of vijf kinderen, wat een weelde.”

“Binnenkort, tijdens een avondbijeenkomst rond het kampvuur, zal ik met mijn voorstel komen,” zei Arda. “Ik verwacht niet dat er veel bezwaar tegen gemaakt zal worden. Maar er is nog meer. Ook de zogenaamde 'darteldagen' lijken me zo langzamerhand overbodig, nu we elkaar het hele jaar zien. Een verliefd stel heeft hier alle ruimte om zich even terug te trekken als het daar behoefte aan heeft. Dat voorstel zal ik op korte termijn eveneens aan iedereen voorleggen.”

“Ook dat zal geen punt van discussie worden,” zei Berna, “zeker niet na de gebeurtenissen van het afgelopen jaar. Mag ik nu ook een voorstel doen?”

“Ga je gang,” zei Arda.

“Ik zou graag hebben, dat iedereen er mee akkoord gaat, dat wij vrouwen openlijk wapens mogen dragen. Daar is al eens over gesproken, zonder dat er een algemene en openbare beslissing op is gevolgd. Nu het steeds vaker gebeurt, dat vrouwen er alleen of in zeer kleine groepjes op uittrekken, is het niet meer dan normaal dat ze zich kunnen verdedigen tegen wat dan ook als de nood aan de man komt.”

“Goed gesproken, Berna,” zei Arda. “Ik zal ook jouw voorstel te zijner tijd indienen. Maar we moeten voorzichtig zijn en niet alles tegelijk willen afdwingen. Linda heeft ongetwijfeld gehoord wat wij zojuist hebben gezegd en ze zal het er absoluut mee eens zijn.”

Op dat moment wees Myrna op iets dat zich beneden in het dal afspeelde. Als uit het niets opgedoken liep daar opeens een vijftal oerrunderen, zo te zien drie koeien en twee nog jonge kalveren. Het gebeurde wel vaker dat die dieren zich onverwachts lieten zien, maar het was telkens weer een gebeurtenis. Er was echter nog meer te zien. Verscholen achter een paar struiken zat Boul met de twee wolven. Vanaf de heuvel was te zien, dat hij de wolven instrueerde. Op een bepaald moment gingen ze allebei een andere kant op, kennelijk om de rustig grazende oerrunderen van twee kanten te besluipen en in de richting van Boul te drijven. Bijna met de buiken over de grond slopen de twee wolven door het gras en naderden de kleine kudde tegen de wind in. Pas toen ze een meter of tien van de dieren verwijderd waren, sprongen ze recht en verrasten de runderen volkomen. Verschrikt sloegen de koeien op de vlucht, gevolgd door de kalveren. De kleine kudde liep recht op Boul toe, die op het juiste moment recht kwam en zijn speer in de borst van een van de koeien dreef. Het dier zakte door de poten, kwam weer recht, werd door een tweede speer geraakt en stierf ter plekke. Terwijl de andere runderen verder vluchtten, bleef het kalf van de gedode koe besluiteloos staan, waarna de wolven het jonge dier naar de keel wilden springen. Maar Boul wist hen met bulderende stem nog net op tijd tot de orde te roepen.

De vrouwen op de heuvel hadden ademloos toegekeken. Vooral het feit dat de wolven door leken te hebben wat de bedoeling was van het besluipen en opdrijven, maakte grote indruk. Ze daalden de heuvel af en liepen naar Boul, die intussen best wat hulp kon gebruiken.

Nog geen halve dag later was het geweldige lijf van de oerrundkoe van haar huid ontdaan, in stukken verdeeld en afgevoerd naar het tentenkamp. Iedereen die mee geholpen had, verheugde zich al op een feestelijke avond met vers, mals vlees, geroosterd en gebraden op het grote houtvuur. Vooral bij het zien van de enorme lever liep iedereen het water in de mond.

Myrna en Berna hadden zich over het kalf ontfermd. Maar toen Noek het jonge dier in het oog kreeg, schooide hij net zo lang, tot hij het mocht hebben. Hij nam het mee naar de tent die hij met Anta deelde, sloeg een paal in de grond en bond het kalf er aan vast. Daarna liet hij het beestje drinken en voerde het jonge, malse blaadjes van allerlei planten, struiken en bomen. Dat lukte wonderwel en dat was meteen het teken dat het kalf zonder de melk van de moeder verder kon. De buitgemaakte oerrundkoe leverde niet alleen vlees, maar ook de vacht, de horens en de enorme botten konden allerlei diensten bewijzen.

Het was zeer vermakelijk om te zien hoe Noek omging met het kalf. Ze leken een beetje op elkaar: groot, wat onhandig, maar beresterk. Noek zorgde voor het jonge dier of het een kind van hem was. En misschien zag hij het wel zo. Nadien begon zijn zus Anta zich ermee te bemoeien, want ook zij zag wel wat in het dier.

“We zullen het beestje groot krijgen,” zei ze, “al moet ik er vijf keer per nacht voor uit bed.”

Niemand lachte om haar woorden. Het was duidelijk, dat ze meende wat ze zei en dat ze liever dood ging dan te falen in dit opzicht.

Het was in nagenoeg alle opzichten een tijd van melk en honing. In de vlakke en dan met name bij de poelen en vennen, rijpten de bessen van kraaiheide, berendruif en blauwe bosbes. De vrouwen waren de hele dag in de weer om zoveel mogelijk bessen te verzamelen. Ook zag je steeds meer mannen die er zich niet te groot voor voelden om mee te helpen. Dat had ongetwijfeld te maken met het feit, dat een deel van de bessen uitgeperst werd om er het beroemde drankje van te maken. De meeste mannen waren daar verzot op, evenals een deel van de vrouwen overigens. De rest van de bessen werd zorgvuldig in de zon gedroogd, zodat ze bijna een jaar lang bewaard konden worden. In de winter werden die droge bessen vooral gegeten bij allerlei soorten vlees, dat er een speciale smaak door kreeg.

Het was een van de specialiteiten van Luib en Karm om bijennesten uit te roken. Met overleg haalden ze er de volle raten uit, die ze zonder uitstel naar Myrna en Berna brachten. Die wisten wel raad met die overvloed aan honing.

Arda hield zich in die periode voornamelijk bezig met het zoeken, drogen en prepareren van allerlei geneeskrachtige kruiden. Maar ook aan de keukenkruiden ging ze niet voorbij. Op een van haar speurtochten vond ze op een paar kilometer lopen van het tentenkamp nóg een uitgestrekt veld waar het gras met de grote korrels in overvloed groeide. Verrukt om zoveel overdaad keerde ze terug naar huis en vertelde het grote nieuws aan haar dochters.

Enkele dagen later kon de oogst van de grote graskorrels beginnen. Dat oogsten van die kostbare korrels was uitsluitend vrouwenwerk. Handen van mannen waren niet fijngevoelig genoeg om de korrels van de aren te ritsen zonder er teveel verloren te laten gaan. Alle vrouwen, zelfs de jongere meisjes, namen deel aan het grote karwei. Berna had twee grote zakken van rendiervacht klaargezet, waarin iedereen de verzamelde korrels deponeerde, zodra de eigen schaal of kan vol was. Als de zakken voor meer dan de helft gevuld waren, hing Berna ze aan weerszijden over het veulen en reed ermee naar het dorp. De zakken met korrels zouden bewaard worden in de ondergrondse verblijven,

waarin de twee stellen de afgelopen winter hadden doorgebracht. Daar was het droog en redelijk veilig voor de vraat van knaagdieren.

Zodoende was Berna de afgelopen dagen al een aantal keren op en neer geweest van het oogstveld naar de bergplaats in de heuvel en dat begon haar de keel uit te hangen. Het was elke keer een tocht van meer dan een uur. Het veulen gedroeg zich redelijk goed, al kreeg het, vooral in het begin, zo nu en dan opeens de kuren. Maar Berna was streng en op den duur gehoorzaamde het veulen zonder veel verzet. Zo lang Berna onderweg was, lette Myrna op Tars en Urs.

“Ga je niet een keer met me mee?” vroeg ze aan Myrna toen ze weer op het punt stond om te vertrekken.

“En de kinderen dan?”

“Die zetten we op de rug van het paard.”

Terwijl ze ieder aan een kant van het paard liepen en de kinderen met één hand vasthielden, begonnen ze aan de tocht. Bij de bergplaats aangekomen, droegen ze de halfvolle zakken van rendiervacht naar binnen en begonnen aan de terugreis, ieder een kind op de arm, want tijdens de afdaling van de heuvel konden die niet op het paard zitten. Eenmaal weer in de vlakte, kreeg Berna plotseling een wild idee, zoals ze wel vaker had. Omdat ze haar zus kende, was Myrna zeer op haar hoede.

“Wat heb je nou weer?”

“Als jij hier even op de kinderen past, dan probeer op de rug van het paard te klauteren en er een eindje op te rijden.”

Ze gaf Tars aan Myrna die Urs al op de arm had, liep naar het veulen en klom erop. Het dier maakte een verschrikte beweging, zodat Berna er aan de andere weer afviel. Maar ze gaf niet op. Na drie, vier pogingen lukte het eindelijk. Terwijl ze zich met beide handen aan de manen vasthield, porde ze het veulen op met knieën en dijen, totdat het beest begon te stappen. Al gauw had Berna door, dat ze het ritme van het paard moest volgen om niet als een zandzak op en neer te kwakken. Na een paar minuten spoorde ze het veulen opnieuw aan, maar nu wat nadrukkelijker, en even later draafden ze samen over de vlakte.

Met open mond stond Myrna toe te kijken. Ze wist dat Berna ervan gedroomd had om nog eens op een paard te rijden, maar dat die droom ooit waarheid zou worden, was nooit in haar opgekomen. Het kostte Berna de nodige moeite om het veulen duidelijk te maken, dat ze terug wilde keren naar Myrna. Na een aantal mislukte pogingen begon het paard door te krijgen wat de bedoeling was van die harde ruk aan haar manen. Niet ver van de beek keerden ze om en, nog eens extra aangevuurd door de sterke benen van Berna, kwamen ze in galop op Myrna en de kinderen af. Door de snelheid wapperden Berna's haren in de wind. Ze genoot zoals ze nog nooit in haar leven genoten had.

Langzaam maar zeker kroop de zomer naar zijn einde toe. Het blad van bomen en struiken begon slijtage te vertonen door vraat van insecten en groter gedierte, door wind, regen en ouderdom. Het landschap rond de heuvel lag er wat verdroomd bij en op de einder hingen dunne slierten nevel. Het zonlicht was al niet sterk genoeg meer om ze op te lossen. De natuur leek volkomen tot rust gekomen.

Maar de mannen van het volk der Grotters hadden nog een immense klus te klaren. Daar moesten ze mee klaar zijn, voordat de trek van paarden en rendieren in het late najaar op gang zou komen. Van de vangst op dat moment zouden ze de hele winter voor een deel afhankelijk zijn. Hier en daar riep het bij bepaalde mannen verzet op, dat ze moesten vertrouwen op de verklaring van Luib en Karm. Het waren immers geen ervaren jagers. Klopte het wel dat paarden en rendieren hier in het late najaar in groten getale voorbij trokken? Hun verwachting was gebaseerd op een eenmalige ervaring, die ook op toeval kon berusten. Maar mannen als Toob, Ran en Bred hadden alle vertrouwen in Luib en Karm. Daar kwam nog bij, dat je aan het korte en blijkbaar door paarden en rendieren geliefde gras, dat in de lichtelijk uitgeholde strook van de trekroute groeide, duidelijk kon aflezen, dat hier al vele jaren ontelbare dieren voorbij gekomen waren.

Staande op de top van de heuvel van waaruit ze uitzicht hadden op de trekroute die gelegen was tussen de heuvel en de beek, probeerden Luib en Karm de andere mannen uit te leggen hoe het hekwerk er uit moest komen te zien. De route liep van noord naar west. Het hekwerk zou breed moeten beginnen en dan langzaam smaller moeten worden, totdat het uitmondde in een soort fuik van stevige palen. Als de rendieren of paarden daar eenmaal waren beland, was het een koud kunstje om ze met de speer te treffen en af te maken.

De andere mannen luisterden en dachten soms ook hardop mee.

Zo waren daar op de top van de heuvel in Kempphaanland: Bred, Wob en Lenz met zijn zoon Gerb; Nil en zijn zonen Cars en Sjut; Noek; allen van de Rode Grot; Ran en zijn zoon Val; Toob en Ebt en zijn zoon Arnt; Merk en zijn zoon Oep; Diert en als vervanger van zijn gestorven vader Boul; allen van de Blauwe Grot; verder Gurt, Uus, Kuz en Jok van de Groene Grot en natuurlijk Luib en Karm.

“Als er tegen de tijd dat de grote trek begint iemand op de top van de heuvel de wacht houdt, kan hij ons waarschuwen zodra er rendieren of paarden in de val zijn gelopen,” opperde Boul.

“Goed idee,” zei Bred. “Ik stel voor dat jij als eerste hier op de top gaat zitten.”

“Mij best,” zei Boul. “Ik vind het uitzicht prachtig.”

Er werd hardop gelachen. De eerdere spanning verdween op slag. Alle mannen zagen de toekomst met vertrouwen tegemoet.

Na twee maanden rooien, kappen, sjuwen, meten, aanpunten en uitpalen, was er in het dal van de beek een ongeveer één kilometer lang hekwerk tot stand gebracht. Dat liep langzaam als een fuik uit in een vernauwing. Meer dan tevreden over het enorme karwei, namen alle mannen hun normale taken weer op.

Op een van die rustige najaarsdagen hadden Arda en Myrna alle vrouwen verzameld aan de oever van de beek. Zo waren daar bij hen: Berna, Anca, Rena met haar dochter Seva, en Anta van de Rode Grot; van de Blauwe Grot waren aanwezig Hella en haar dochter Mara, Belia en haar dochter Nana, Zita en haar dochter Lena, Inta en haar dochter Gila, Tila en haar dochter Dekka en dan nog Pama; tot slot van de Groene Grot Dana, Caja, Janka en Barna, die in verwachting was. De kleinere kinderen speelden in de buurt of zaten in het gras op de oever.

Onder leiding van Arda gingen de vrouw de beek in en zochten naar grote, liefst niet te dikke en platte stenen, die als bakplaat dienst konden doen. Na een dag zoeken hadden ze er een tiental bij elkaar en dat, opgeteld bij de vijf exemplaren die Myrna en Arda het afgelopen jaar hadden verzameld, was voldoende om tegelijkertijd een groot aantal schijven te kunnen bakken. Weer met behulp van de draagtassen die Berna over de rug van het veulen had gehangen, werden de stenen naar het dorp gevoerd en bij het vuur gelegd.

De volgende morgen gaf Myrna de vrouwen les in het bakken van schijven en in het bereiden van de honingdrank met bosbessensap. Om te beginnen liet ze uitvoerig zien hoe het vermalen van de graskorrels in een uitgeholde steen in zijn werk ging. Met een vuistgrote, ruwe steen wreef ze net zo lang tot je poeder kreeg. Het waren Gila en Dekka die dat karwei het snelst onder de knie hadden. Zij werden benoemd tot vaste maalsters. Daarna kwam het maken van het deeg aan bod. Het was een secuur werkje, waaraan een beetje rendiervet en wat water te pas kwam. Nadat het deeg enige tijd rust had gekregen, maakte Myrna er platte schijven van, die ongeveer een hand groot waren.

Intussen had een stel vrouwen op aanwijzing van Myrna de platte stenen in het vuur gelegd. Die moesten zo heet worden, dat het siste als je er een druppel water op liet vallen. Zodra het eerste gesis te horen was, legden bedrijvige handen een aantal schijven op de gloeiende stenen. Na een tijd was de schijf zodanig doorbakken, dat hij gekeerd kon worden.

Zonder uitzondering kregen alle vrouwen er steeds meer plezier in. Met rode gezichten zaten ze vlakbij het vuur en deden stuk voor stuk hun uiterste best om een mooi gelukte schijf te fabriceren.

Daarna deed Myrna hen voor hoe je van honing en bosbessensap die beroemde en verrukkelijke drank kon maken. Stap voor stap liet ze uitvoerig zien hoe het proces van het gisten van de met water aangelengde honing moest verlopen. Dat nam enkele dagen in beslag. Daarom had Myrna een van tevoren al gegiste honingdrank bij de hand. Pas daarna, als het gistingsproces zijn werk had gedaan, kon het bosbessensap erbij. De vrouwen roken aan het spul en proefden er veelvuldig van. Al gauw werd hun gekwebbel vrolijker en luidruchtiger.

Nog diezelfde avond organiseerden Arda, Myrna en Berna een feestelijke bijeenkomst rond het kampvuur. Bijna alle mannen waren die dag in familieverband op jacht geweest. Ze rammelden van de honger toen ze thuis kwamen. Zo waren Bred met Luib, Karm, Toob en Uus naar het moeras getrokken in de hoop wat wilde eenden of ganzen te schieten. Maar ze keerden terug met een halfwas everzwijn, dat Karm vanuit een moeilijke positie met pijl en boog had neergelegd. Beter vlees voor een feestelijke avond was niet denkbaar.

De vers gebakken schijven, licht besmeerd met honing, werden met gejuich ontvangen. Ze lagen knapperig en speels in de mond. De geur van het gebraad van everzwijn bracht iedereen in verrukking en toen er ook nog honingdrank werd geschonken, was het feest compleet.

Het was al diep in de nacht toen iedereen zijn tent opzocht. De lucht was kraakhelder en duizenden sterren tinkelden aan de hemel. De volle maan liet haar weldadig licht over de tenten glijden. Kempfaanland herbergde zijn eerste volk. Wellicht zou het bij de komende dageraad weer eens licht gaan vriezen. De winter stond voor de deur.

Frans Hoppenbrouwers
2 april 2007
2 juni 2007
5 september 2007
7 oktober 2008

15 december 2008
13 maart 2009

